

Република Северна Македонија
Министерство за финансии

**ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ
2025-2027 ГОДИНА**

јануари, 2025 година

СОДРЖИНА

СКРАТЕНИЦИ	3
1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ПОЛИТИКАТА	4
2. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРЕПОРАКИТЕ ОД ЗАЕДНИЧКИТЕ ЗАКЛУЧОЦИ	6
3. Макроекономска рамка.....	12
3.1 Последни економски движења	12
3.2 Среднорочно макроекономско сценарио.....	24
3.3 Алтернативни сценарија и ризици.....	42
4. Фискална рамка.....	45
4.1 Фискална стратегија и среднорочни цели.....	45
4.2 Извршување на Буџетот во 2024 година.....	46
4.3 Буџетски план за 2025 година.....	48
4.4 Среднорочни буџетски очекувања.....	55
4.5 Структурен дефицит (циклична компонента на дефицитот, еднократни и привремени мерки, фискален став).....	75
4.6 Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг.....	76
4.7 Анализа на сензитивноста и споредба со претходната Програма.....	81
4.8 Квалитет на јавни финансии.....	83
4.9 Фискално управување и буџетски рамки.....	85
4.10 Одржливост на јавните финансии.....	87
5А. КОНЗИСТЕНТНОСТ НА РЕФОРМСКАТА АГЕНДА СО МАКРОФИСКАЛНАТА РАМКА НА ПЕР.....	88
6.ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАИНТЕРЕСИРАНИ СТРАНИ.....	94
7. ПРИЛОЗИ.....	95
Прилог 1: Преглед на податоци.....	95
Прилог 2. Анализа на одржливоста на надворешниот долг.....	105
Прилог 3: Вклучени институции во подготовка на ПЕР 2025-2027 година.....	106

СКРАТЕНИЦИ

АЕС	Автоматизиран систем за извоз (Automated Export System-AES)
АРС	Анкета на работна сила
БДП	Бруто-домашен производ
ИРЗБ	Инвестициска рамка за Западен Балкан (Western Balkans Investment Framework – WBIF)
ВНИУ	валидација на неформалното и информалното учење
ВФП	Вкупна факторска продуктивност
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДСТИ	debt service to income ratio
ДТИ	debt to income
ДЗС	Државен завод за статистика
ДХВ	Државни хартии од вредност
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕК	Европска комисија
ЕИБ	Европска инвестициска банка
ЕЦБ	Европска централна банка
ЗБ6	Западен Балкан 6 (Western Balkans 6 - WB6)
ИКТ	Информатичко-комуникациски технологии
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИДИС	Интегриран даночен информациски систем
ИРЕНА	Меѓународна агенција за обновлива енергија (International Renewable Energy Agency-IRENA)
ИЦС	Систем за контрола на увозот (Import Control System-ICS)
ИФМИС	Интегриран информациски систем за финансиско управување
ЛТВ	loan to value
МИП	меѓународна инвестициска позиција
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МСП	Мали и средни претпријатија
МСИП	Проектна единица за подобрување на општинските услуги
МФ	Министерство за финансии
НБРСМ	Народна банка на Република Северна Македонија
НКТС	Нов компјутеризиран транзитен систем (New Computerized Transit System-NCTS)
НПЕК	Национален план за енергија и клима
НРК	Национални рамки за квалификации
NEDC	New European Driving Cycle
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
ОИЕ	Обновливи извори на енергија
ОН	Обединети нации
ПДД	Персонален данок на добивка
ПЕР	Програма на економски реформи
п.п.	процентен поен
РА	Реформска агенда 2024-2027 год.
РЕДК	реален ефективен девизен курс
РЦСОО	Регионални центри за стручно образование и обука
СДИ	Странски директни инвестиции
СЕПА	Единствена област за плаќања во евра
СОО	стручно образование и обука
УЈП	Управа за јавни приходи
УЈФ	управување со јавни финансии
UNDP	United Nations Development Programme
УНИЦЕФ	United Nations International Children's Emergency Fund
НИСР	Harmonised Index of Consumer Prices
НПИ	House Price Index
WLTP	Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure

1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ПОЛИТИКАТА

Програмата на економски реформи (ПЕР) е дел од процесот на Поедноставениот европски семестар за земјите кандидати, инспириран од Европскиот семестар за земјите членки на ЕУ. Процесот, воведен со Стратегијата за проширување во 2013 година, подразбира подобрување на економското управување и координацијата на економските политики со цел обезбедување долгорочен економски раст и конкурентност согласно барањата од Копенхашките критериуми за членство во ЕУ. ПЕР е основа на Економскиот и финансиски дијалог помеѓу земјите од Западен Балкан и ЕУ, во рамки на кој се усвојуваат заеднички заклучоци со препораки за приоритетни реформи кои се однесуваат на фискалните политики, како и за структурните реформи што треба да бидат вклучени во националните буџети, а чие исполнување ЕУ редовно го следи и го оценува секоја година.

Водичот на ЕУ за подготовка на Програмата на економски реформи за периодот 2025 - 2027 (јуни 2024 година), е во насока земјите од Западен Балкан да не го подготвуваат поглавјето во ПЕР и соодветните анекси коишто се однесуваат на структурните реформи, со оглед на тоа што земјите од Западен Балкан изготвија посебен документ - Реформска агенда (РА) за периодот 2024 – 2027 година, со конкретни чекори за спроведување реформи, а во рамки на соодветниот Механизам на ЕУ за реформи и раст. Согласно Водичот за ПЕР 2025 – 2027 година, земјите од Западен Балкан во поглавјето 5А од Програмата треба да дадат краток осврт на избрани реформи од РА во поглед на нивното влијание врз економијата.

Имајќи го предвид новиот Водич на ЕУ, Програмата на економски реформи за периодот 2025 - 2027 година дава преглед на среднорочната макроекономска и фискална рамка и монетарна политика, преглед на степенот на спроведени Заеднички заклучоци со препораки за фискалната и монетарната политика од одржаниот Економски и финансиски дијалог со ЕУ во мај 2024 година, како и на потенцијалното влијание на избрани реформски мерки од Реформската агенда врз економијата.

Соочувајќи се со забавен раст на економијата по постпандемското закрепнување и ограничениот фискален простор, новата Влада во својата Изјава за фискалната политика за периодот 2024 - 2028 година, фокусот го стави на справување со предизвикот за фискална консолидација согласно фискалните правила, но притоа водејќи сметка да не се загрозат инвестициите и политиките неопходни за поттикнување и забрзување на растот и за значително подобрување на животниот стандард. Оттаму, со среднорочната фискална политика се предвидува постепено фискално консолидирање, при што достигнување на нивото на дефицит од 3%, согласно фискалните правила, се очекува во 2027 година, и негово понатамошно намалување до ниво од 2,8% во 2029 година. Во таа насока, дигитализацијата на даночниот систем со цел намалување на сивата економија и подобрување на наплатата на приходите се очекува да има значително позитивно влијание врз фискалното консолидирање. Имајќи предвид дека растот во наредниот период ќе се темели врз бруто-инвестициите, особено внимание ќе се посвети на подобрување на управувањето со јавните инвестиции, со цел нивна реализација во предвидениот рок. Со оглед дека квалитетна инфраструктура овозможува компаниите да бидат конкуренти и да се развиваат, да се привлечат СДИ, а воедно и да се подобри квалитетот на животот на населението, предвидени се значителни износи на капитални инвестиции, чиј просечен раст се очекува да изнесува околу 8%. Исто така, фискалната политика предвидува поттикнување на приватниот сектор преку обезбедување пристап до поволни финансиски средства за инвестиции кои треба да ја зголемат продуктивноста, а позитивно влијание врз деловното окружување се очекува и од забрзаната дигитализација на јавните услуги, како и од вложувањето напори во справување со корупцијата. Во насока на фискална консолидација

ќе биде и зајакнувањето на буџетската дисциплина, транспарентноста и одговорноста со цел значајно подобрување на ефикасноста и ефективноста во трошењето на буџетските средства. Имајќи го предвид фискалниот простор и потребата за отплата на долгови што достасуваат, но и потребата за забрзување на економскиот раст, политиката на управување со јавниот долг ќе биде насочена кон обезбедување на потребните средства за финансирање на дефицитот, притоа водејќи сметка за одржливоста на јавниот долг.

Во однос на ценовните притисоци врз економијата, инфлацијата се движи во рамки на очекуваното и се предвидува во наредниот период да се намали и одржи на ниво од 2%, во услови на стабилизирање на цените на основните прехранбени производи и на енергентите на меѓународниот пазар, забавување на странската ефективна инфлација, како и поумерен притисок од базичната инфлација. Во наредниот среднорочен период се предвидува постепено намалување на дефицитот на тековната сметка на ниво од околу 2% од БДП, како резултат на очекуваното стеснување на трговскиот дефицит. Во услови на значително забавување на динамиката на домашната инфлација, поволен девизен пазар и следење на промените на монетарната политика од страна на ЕЦБ, од септември 2024 година Народната банка започна со претпазливо нормализирање на монетарната политика. Во септември 2024 година, основната каматна стапка беше намалена за 0,25 п.п. до нивото од 6,05%, а континуираните поволни движења отворија простор за дополнително намалување и во текот на октомври до 5,8%, а во декември до 5,55%.

Поглавјето 5А, согласно новиот Водич на ЕУ за подготовка на ПЕР 2025 – 2027 година, содржи краток осврт на влијанието на избрани мерки од Реформската агенда врз економијата. Со експертска поддршка во рамки на регионалниот проект на ЕУ спроведуван од ЦЕФ „Подобро интегрирање на структурните реформи во фискалните рамки – ФИСР2“, беше изработена методологија за избор на мерки со високо потенцијално влијание врз економијата. Оттаму, во поглавјето 5А дадена е квантитативна процена на влијанието на мерките коишто се однесуваат на обновливи извори и енергетска ефикасност, подобрување на средното стручно образование и образование на возрасни, како и дигитални услуги.

Програмата на економски реформи 2025 - 2027 година беше усвоена од страна на Владата на 14 јануари, 2025 година.

2. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРЕПОРАКИТЕ ОД ЗАЕДНИЧКИТЕ ЗАКЛУЧОЦИ

Заеднички заклучоци - Насоки за политики со препораки	Активности и степен на реализација
Заеднички заклучок 1:	
<p>П1 Спроведување на Буџетот за 2024 година како што е усвоен и да се обезбеди исполнување на фискалните цели, особено со контрола на трошоците за плати и намалување на субвенциите за енергија (како што е предвидено со сегашната програма на ММФ); навремено да се донесе Буџетот за 2025 година и во согласност со фискалните правила.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Главниот приоритет на новата Влада беше што поскоро да го достави ревидираниот буџет, за нормално функционирање на институциите. Во август 2024 година, Собранието на Република Северна Македонија го одобри Дополнителниот буџет за 2024 година. Изменувањето и дополнувањето на Буџетот во 2024 година е насочено кон ревидирање на иницијалните фискални проекции во согласност со макроекономските движења во првата половина од годината, реструктуирање на буџетските расходи за сервисирање на најприоритетните обврски, како и оптимизирање на изворите за финансирање на буџетскиот дефицит. Врз основа на ревидираните проекции на приходи и расходи на Буџетот, првично планираниот дефицит од 3,4% од планираниот БДП е ревидиран на повисоко ниво утврден на 4,7% од планираниот БДП. Отстапувањето од фискалното правило се должи пред се на потребата за обезбедување на неопходни средства за непречено функционирање на институциите и сервисирање на обврските. - Со Ребалансот ставката за плати е зголемена за околу 4,2 милијарди денари, заради обврските кои произлегуваат од потпишаните колективни договори и законските решенија кои беа донесени по усвојување на Буџетот на РСМ за 2024 година. - Субвенции за енергија не се предвидени, ни проектирани со Буџетот за 2024 година и Буџетот за 2025 година. - Во почеток на декември 2024 година, донесен е Буџетот за 2025 година, кој се базира на Изјавата за фискална политика за периодот 2024 - 2028 година и донесената Фискална стратегија 2025-2029 год. Буџетскиот дефицит е проектиран во апсолутен износ од 41.350 милиони денари или на ниво од 4% од планираниот БДП. Отстапување од фискалното правило за буџетски дефицит се должи на потребата за обезбедување на потребните финансиски средства за обврски кои не можат да се решат со едногодишен Буџет, бидејќи нивната природа не е краткотрајна, туку создаваат трошоци во повеќегодишен период, како и за значајни инвестициони вложувања во патната инфраструктура и локални инфраструктурни проекти
<p>П2 Зајакнување на административните капацитети за редовно подготвување и објавување на извештај за даночните расходи и да се истражат сите</p>	<p>Во рамките на Програмата за реформа на управување со јавните финансии, Столб 1 / Приоритет 1, за 2025 година планирани се следните активности:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Спроведување обуки за персоналот за градење експертиза во анализата на даночните расходи и методологиите за креирање извештаи и нивно објавување.

<p>опции за понатамошно проширување на даночната основа.</p>	<p>- Развивање и имплементирање сеопфатен план за известување за даночните расходи, фокусирајќи се на воспоставување робусна рамка за собирање и обработка на податоци.</p>
<p>ПЗ Да се воведи интегриран пристап за намалување на акумулирање на заостанатите неплатени обврски на субјектите од јавниот сектор, преку воспоставување Интегриран информациски систем за финансиско управување и со воспоставување на ефективен систем за следење на фискалните ризици во Министерството за финансии, вклучувајќи ги и фискалните ризици кои произлегуваат од државните претпријатија и неплатените обврски.</p>	<p>- Во тек се активности за развивање и воспоставување на системот Интегриран информациски систем за финансиско управување (ИФМИС).</p> <p>- Во јануари 2024 година, формирана е работна група за следење на сите фискалните ризици, вклучително и за јавните претпријатија. Со поддршка на ММФ, развиена е специјална алатка за следење на овие ризици, со цел навремено справување со нив и зајакнување на фискалната транспарентност на земјата. Дополнително за прв пат овој процес е имплементиран како дел од Фискалната стратегија за 2025 - 2029 година.</p>
<p>Заеднички заклучок 2:</p>	
<p>П4 Да се обезбеди навремена имплементација на новиот Закон за буџети во целост до 2025 година, со донесување на потребните подзаконски акти, особено за буџетската класификација и за изјавата за фискалната политика, и ажурирање на прирачникот за макро-фискални проекции.</p>	<p>За да се обезбеди усогласеност на ИФМИС системот, кој е тесно поврзан со неколку подзаконски акти, беше потребно да се продолжи рокот на спроведување на Законот за буџети за една година. Законот за изменување и дополнување на Закон за буџети донесен е на 27.12.2024 („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 272/24).</p> <p>Во третиот квартал на 2024 година беа донесени два подзаконски акти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Изјава за фискална политика и 2. Фискална стратегија -подготовка, временска рамка и содржина на документот. <p>На 30.12.2024 донесени се 17 подзаконски акти од Законот за буџети, произлезени од Реформската Агенда („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 277/24).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Правилник за формата, содржината, воспоставувањето и начинот на одржување на Регистарот на јавни субјекти, 2. Правилник за организациската класификација, 3. Правилник за економска класификација,

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Правилник за програмска класификација, 5. Правилник за Функционална класификација 6. Правилник за буџетска класификација по извори на финансирање, 7. Правилник за формата и содржината на образецот за проценка на среднорочни фискални импликации, 8. Упатство за начинот на подготовка на макроекономските и фискалните проекции и процесот на координација помеѓу организационите единици и институции поврзани со макроекономското и фискалното проектирање, 9. Упатство за начинот на планирање на ликвидноста на буџетот, 10. Правилник за начинот за преземање на обврски во буџетот за тековната година, <ol style="list-style-type: none"> 10.1. Правилник за начинот за преземање на обврски во буџетот за буџетите за следните години и 10.2. Правилник за начинот на расположивост на правата на трошење во буџетот пред почетокот на постапката за јавна набавка 11. Правилник за начинот на отворање на девизни сметки на буџетските коирисници, 12. Упатство за начинот на управување со ликвидноста на системот на единствена трезорска сметка, 13. Правилник за начинот и роковите за доставување на информации кои се обезбедуваат од општините, другите буџетски корисници и други јавни субјекти кои управуваат со финансиските средства на државата или општините, правните лица во кои државата или општините има директно или индиректно вложување во капитал и други правни лица, за потребите на регистарот на акции, удели и учество во капитал во правни лица на државата и општините, 14. Правилник за начинот на издавање на одобрение за предлозите за склучување на договори за финансиски лизинг на буџетските корисници на буџетот на државата или на општината, 15. Форма и содржина на прекршочниот платен налог. <p>Дополнително се очекува објавување на два подзаконски акти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Форма и содржина на Родово буџетската изјава и 2. Уредба за управување со јавните инвестиции, кои се веќе усогласени со Законодавство. <p>- Изјавата за фискална политика, донесена во Септември 2024 година, ги утврдува основните принципи и цели на фискалната политика која ќе се реализира за време на мандатот на Владата на Република Северна Македонија во период 2024-2028 година, кои се содржани во Фискалната стратегија, а ќе се реализираат преку</p>
--	---

	макроекономска политика, даночна политика, буџетска политика и политика на јавен долг.
П5 За подобрување на управувањето со јавните инвестиции, да се усвои методологија/насоки за оценување на проектите, во согласност со препораките на ММФ и Светска банка, и да се обезбедат доволно обуки на вработените во новиот Сектор за управување со јавни инвестиции при Министерството за финансии.	<p>Со цел регулирање на постапката на утврдување среднорочни приоритети и селекција на новите иницијативи во форма на проекти за јавни инвестиции, Министерството за финансии подготви Предлог Уредба за управување со јавните инвестиции која, меѓу другото, го пропишува и начинот, содржината, постапката и критериумите за оценување на проекти. Истата е условно донесена од страна на Владата во јули 2024. Имено, по барање на Секретаријатот за законодавство на Владата, објавувањето во Службен весник е условено со измените на Законот за буџети, односно да биде јасно пропишано во Членот 20 дека Владата треба да усвои уредба како подзаконски акт наместо методологија, која, од друга страна, треба да биде дел од Уредбата. Донесени се измените на Законот за буџети и Уредбата е во владина процедура.</p> <p>Првата обука на службеници од релевантни јавни институции за основите на управувањето со јавните инвестиции беше спроведена во мај 2024 година, со техничка помош од Светска банка.</p>
П6 Да се зајакне финансирањето на јавните инфраструктурни проекти од страна на приватниот сектор, врз основа на соодветна правна рамка со донесување на Законот за јавно приватно партнерство.	Изготвен е нов Предлог на Законот за јавно приватно партнерство. Со Законот за изменување и дополнување на Законот за концесии и јавно приватно партнерство (Службен весник бр. 147 од 15.07.2024 год.) досегашната пропишана надлежност на Министерството за економија во областа на ЈПП и концесии е пренесена на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини како надлежен орган за оваа област.
Заеднички заклучок 3:	
П7 Да се обезбеди доволно цврста позиција на монетарната политика онолку долго колку што е потребно, за да се стабилизираат очекувањата за инфлацијата на нивоа кои се во согласност со стабилноста на цените и на девизниот курс на денарот, поткрепени со темелна проценка на	<p>Во услови на забавување на инфлацијата во согласност со очекувањата и поволни движења на девизниот пазар, во септември и октомври 2024 година е извршено намалување на основната каматна стапка за по 0,25 п.п. до 5,8%. Во овој период каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и на седум дена, останаа непроменети. Во однос на макропрudentната политика, на крајот на септември беше донесена одлука за продолжување на примената на стапката на противцикличниот заштитен слој на капиталот од 1,75% и во четвртото тримесечје од 2025 година. Ваквата поставеност на политиките е во насока на поддршка на вкупната макро-финансиска стабилност во економијата.</p> <p>Народната банка продолжува со редовното следење на движењата и редовната реоценка на поставеноста на монетарната политика според однапред утврден и објавен календар, при што се задржува</p>

<p>потенцијалните секундарни ефекти.</p>	<p>потребата од внимателност имајќи ги предвид се уште постојните ризици од надворешното и домашното окружување.</p>
<p>П8 Да се заштити независноста на централната банка во нејзините клучни законски задачи, вклучително и прашањата за вработени и плати, со исклучување на Народна банка од делокругот на сите сродни закони за административни службеници и вработени во јавниот сектор.</p>	<p>Измените на Законот за Народната банка со кои се предвидува дека вработените во Народната банка не се административни службеници се усвоени во април 2024 година.</p>
<p>П9 Дополнително подобрување на надзорот базиран на ризик во согласност со најдобрите меѓународни и европски практики, вклучително и со операционализација на Законот за решавање на банки, со изменување на подзаконските акти и градење капацитети пред имплементацијата, дополнително надградување на Законот за осигурување на депозити и спроведување мерки за унапредување на улогата на домашната валута и подобрување на податоците за наплата, особено на недвижен имот, за да се овозможи сеопфатна проценка на ризици во финансискиот сектор.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Во соработка со ММФ во Секторот супервизија се спроведува двегодишен Пилот проект за вклучување на резултатите од стрес тестовите на банките спроведени користејќи го пристапот “оддолу нагоре” (bottom-up) при определување на минималното потребно ниво на капитал. Исто така, со овој проект ќе се унапреди методологијата за оцена на ПИК (процес за утврдување на интерниот капитал) на банките. Секторот за супервизија во рамки на среднорочниот план на активностите на Народната банка истовремено презема активности и за унапредување на супервизорска методологија за оцена на ризиците и вградување на ризиците кои произлегуваат во климатските промени во истата. Истовремено, се работи на унапредување на подзаконската регулатива која ги пропишува барањата за сигурност на информативниот систем на банките согласно ЕУ стандардите; - На 1.1.2024 година започна да се применува новата Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик, со која се воведува нова дефиниција за нефункционалните кредити, која што е во целост усогласена со дефиницијата која се применува во ЕУ; - Во тек е изработка на целокупната подзаконска регулатива којашто произлегува од Законот за решавање банки, којашто, во согласност со Законот, треба да биде донесена од Советот на Народната банка најдоцна до април 2025 година; - Од 1 август 2023 година започна да се применува стапка на противцикличен заштитен слој на капиталот за изложеностите кон клиенти од Република Северна Македонија во висина од 0,5%, која од 1 јануари 2024 година до 30 јуни 2024 година изнесува 0,75%, од 1 јули до 30 октомври стапката изнесува 1%, 1,25% од 1 ноември 2024 година, 1,5% од 1 јануари 2025 и 1,75% од 1 август 2025 година;

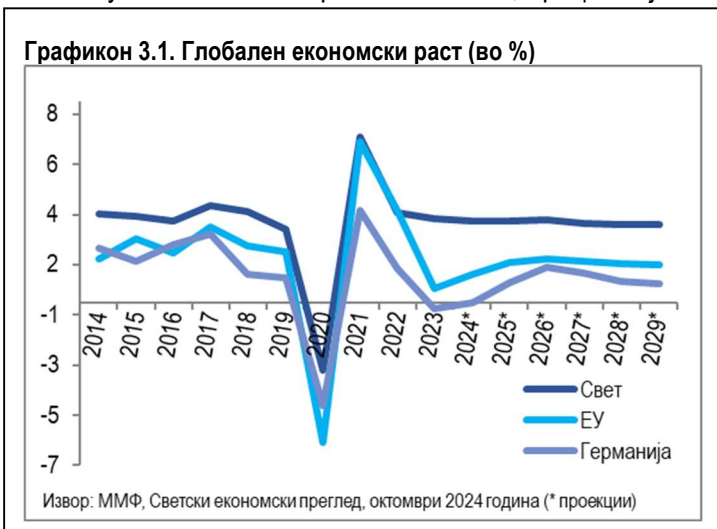
	<ul style="list-style-type: none">- Народната банка на редовна основа ги следи движењата и ризиците во банкарскиот сектор и е подготвена да ги употреби сите неопходни инструменти и мерки со коишто ќе се придонесе за одржување на финансиската стабилност;- Во склоп на ИПА проектот за НИСР и НРІ, ДЗС во финалниот извештај има доставено до Евростат ажурирани пресметки за експерименталниот Индекс на недвижности за периодот 2016-2022 година. Се работи на валидација на административните податоци од Катастар за 2023 година и по добивањето на податоците за цела 2024 и нивно валидирање, ќе се пристапи кон пресметки на индексите и за овие две години.
--	--

3. Макроекономска рамка

3.1 Последни економски движења

Меѓународно економско окружување¹. Глобалната економска активност покажа висока отпорност во текот на 2024 година, што беше поддржано од силната приватна потрошувачка во клучните економии, при што растот се одржува на стабилно ниво, а инфлацијата забавува. Намалувањето на инфлацијата отвора простор за постепено олабавување на монетарната политика, процес којшто е веќе започнат и во развиените економии.

Процесот на намалување на инфлацијата не оди со исто темпо во сите земји, пред се поради инфлацијата во услужниот сектор која го забавува темпото на намалување на вкупната инфлација. Сепак, и покрај турбулентниот период, светот избегна рецесија, банкарскиот систем во голема мера се покажа како отпорен, а големите брзорастечки економии не претрпеа значителни шокови, иако темпото на економска експанзија останува ниско според историските стандарди.

Според проекциите на ММФ од октомври 2024 година глобалниот раст се очекува да остане стабилен, на ниво од 3,2% во 2024 и 2025 година, при што проекцијата е непроменета во споредба со април и со јули 2024 година. Растот кај развиените земји е проектиран на 1,8% за 2024 и 2025 година и е речиси непроменет. Сепак, забележителни се промени доколку се анализираат земјите одделно, така што проектираниот раст за САД е позначително зголемен, додека растот во големите европски земји е намален. Растот кај земјите во развој се очекува да изнесува 4,2% во 2024 и 2025 година, во услови на нарушувања во производството и дистрибуцијата на примарните производи (пред се нафта), конфликти и неповолни временски услови. Економската активност во ЕУ се очекува да регистрира раст од 1,1% во 2024 година, а за 2025 година растот е проектиран на 1,6%. Германија, земја во која е насочен најголемиот дел од извозот на домашните компании, се соочува со стагнација на економската активност во 2024 година и растот е проектиран на 0%, поради високата неизвесност која влијаеше врз потрошувачката и инвестициите и влошената трговската перспектива, додека за 2025 година се очекува постепено закрепнување на растот на БДП од 0,8%. На среден рок, глобалната економска активност за периодот 2025 - 2029 година е проектирана на 3,1%, а просечниот економски раст во ЕУ за истиот период е проектиран на 1,6%. Доколку се анализира проектираниот раст за пет години, забележително е дека тој е понизок во споредба со периодот пред пандемијата. Ваквиот низок раст е последица на континуираните структурни потешкотии, како што се стареењето на населението и ниската продуктивност, кои го ограничуваат потенцијалниот раст во голем дел од економиите. (Графикон 3.1).

Глобалната инфлација се очекува да се намали од 6,7% во 2023 година на 5,8% во 2024 година и 4,3% во 2025 година. Притоа, се очекува побрзо намалување кај развиените економии во споредба со земјите во развој. Сепак, при намалувањето на инфлацијата се очекуваат одредени предизвици.

¹ Меѓународен монетарен фонд „Светски економски преглед“, октомври 2024 година.

Иако цените на стоките се стабилизираат, инфлацијата во услужниот сектор во многу региони останува на повисоко ниво.

Бруто-домашен производ. Економската активност во третиот квартал од 2024 година забрза и забележа реален раст од 3,0%, по растот од 1,9% во првиот и 2,8% во вториот квартал, со што растот во првите девет месеци од годинава изнесува 2,6%.

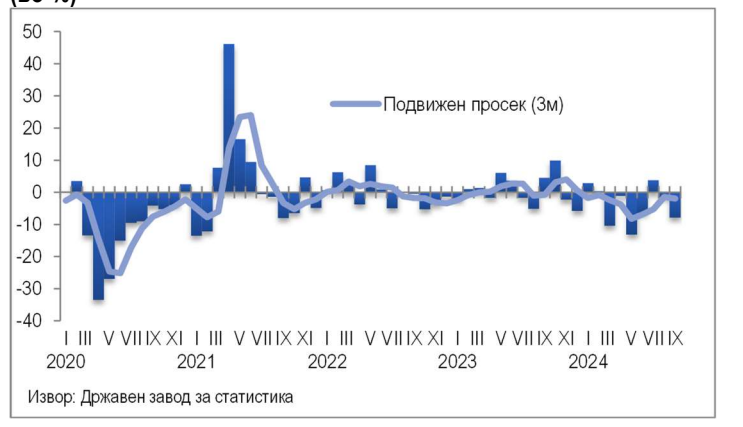
Гледано по сектори главен двигател на растот во првите три квартали од 2024 година беше услужниот сектор, поддржан од градежништвото. Активноста во услужниот сектор се зголеми за 4,3%, при што најголем придонес кон растот имаа дејностите трговија, транспорт и угостителство (со раст од 6,9%). Значителен раст е забележан и во дејностите стручни, научни и технички дејности од 9,2% и уметност, забава и рекреација од 7,7%. Градежната активност забележа реален раст од 2,4%. Индустрискиот и земјоделскиот сектор регистрираа пад од 1,9% и 3,0% соодветно.

Графикон 3.2. Структура на економскиот раст според производниот метод (придонес во раст, п.п.)

Анализирано според расходната страна на БДП, растот на економската активност во овој период се должи на зголемената домашна побарувачка, во услови на зголемена потрошувачка и бруто-инвестиции, додека нето-извозот имаше негативен придонес кон растот. Потрошувачката во првите девет месеци од годината се зголеми за 3,1% на реална основа. Притоа, приватната потрошувачка порасна за 1,6%, што во најголем дел се должи на растот на расположливиот доход на домаќинствата, во услови на раст на вработеноста, платите и пензиите во економијата, поддржана и од кредитирањето на домаќинствата. Јавната потрошувачка забележа раст од 10,0% на реална основа. Бруто-инвестициите забележаа реален раст од 1,2%, главно како резултат на зголемувањето во делот на инвестициите во основни средства (номинален раст на увозот на капитални добра за 16,9% и на машини и опрема за 10,7%), а намалување во делот на залихите (номинален пад на увозот на интермедијарни производи за 6,8%) (Графикон 3.4). Намалената екстерна побарувачка резултираше со пад и на надворешнотрговската размена, при што извозот и увозот на стоки и услуги во периодот јануари – септември 2024 година истовремено забележаа реален пад од 3,0% и 1,4%, соодветно. За

Графикон 3.3. Годишен раст на индустриското производство (во %)

ова придонесе и натамошната стабилизација на размената кај дел од компаниите од автомобилскиот сектор, по високите нивоа достигнати во претходниот период.

Според високофреквентните податоци, кај индустриското производство се забележува забавено намалување на активноста, при што во третиот квартал е забележан пад од 2,1%, по падот од 3,1% и 7,1% во првиот и вториот квартал, соодветно. На кумулативна основа, во првите девет месеци од 2024 година, индустриското производство забележа пад од 4,2%, во услови на намалена активност во сите сектори, при што најголем негативен придонес има секторот снабдување со електрична енергија. Овој сектор бележи континуирано намалување на производството во првите девет месеци од оваа година, делумно како резултат на високата споредбена основа од претходната година. Трговијата на мало во периодот јануари-септември 2024 година забележа реален раст од 2,4%. Вредноста на извршените градежни работи во периодот јануари - септември 2024 година

регистрираше годишен раст од 15,8% на реална основа, во услови на раст на нискоградбата и специјализираните градежни работи, додека кај високоградбата е регистриран пад на активноста. Извозот на стоки бележи пад од 6,1%, а увозот на стоки од 0,5%. Падот на извозот главно е одраз на намалениот извоз на хемиски материји и производи, друмски возила, железо и челик, електрична енергија и облека, додека падот на увозот во најголем дел беше резултат на намалениот увоз на обоени метали, индустриски и природен гас, неоргански хемиски производи и нафта.

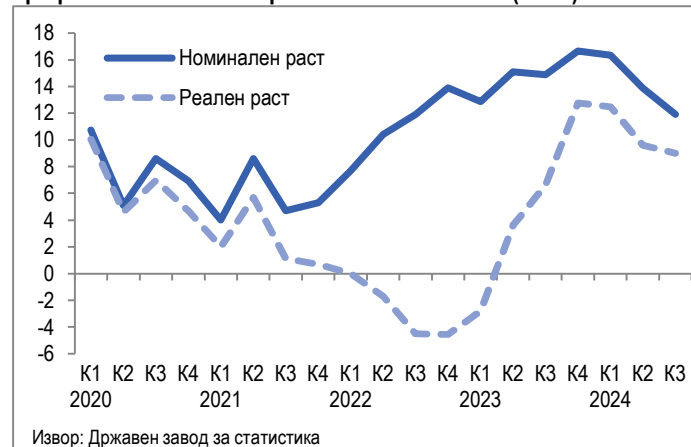
Графикон 3.4. Расходна структура на економскиот раст (придонес во раст, п.п.)

Процена за 2024 година. Во 2024 година се очекува растот на БДП да изнесува 2,1% на реална основа, главно поддржан од растот на домашната побарувачка, додека нето-извозот се очекува да има негативен придонес, при неповолно меѓународно окружување пред се кај главните трговски партнери.

Пазар на труд. Согласно податоците на ДЗС, стапката на невработеност во третиот квартал од 2024 година во категоријата 15-74 години изнесува 12,3% и е намалена за 0,5 п.п. споредено со истиот квартал претходната година. Стапката на невработеност во категоријата 15-64 години изнесува 12,5%, додека кај младите (15-29 години) изнесува 23,6% и во однос на претходниот квартал тие се намалени за по 0,4 п.п.. Вкупниот број невработени на возраст од 15 до

Графикон 3.5. Раст на просечната нето-плата (во %)

74 години во К3 2024 година изнесува 98.322 лица и на годишна основа е помал за 3,7% (3.812 лица).

Стапката на вработеност во третиот квартал од 2024 година во категоријата 15-89 години изнесува 46,1%, а во категоријата 15-64 години изнесува 58,2%. Во однос на истиот квартал претходната година стапката на вработеност за горенаведените групи е зголемена за 0,4 п.п. и 1,1 п.п., соодветно. Притоа, бројот на вработени лица на возраст од 15 до 89 години во третиот квартал изнесува 698.411 лица и на годишна основа е зголемен за 0,8% (5.643 лица). Кај лицата од 15 до 29 години, стапката на вработеност изнесува 37,1% што е зголемување за 4,1 п.п. споредено со К3 2023 година.

Во однос на активноста, вкупното активно население на возраст од 15 до 89 години изнесува 796.733 лица, односно 52,6% од вкупното работоспособно население. Во категоријата 15-64 години стапката на активност изнесува 66,5%, додека кај младите од 15 до 29 години изнесува 48,5%.

Просечната нето-плата во септември 2024 година се зголеми за 9,8% во однос на истиот период претходната година, односно 7,0 % на реална основа. Пораст на нето-платата во септември е забележан во сите сектори, при што највисок е растот во административните дејности, преработувачката индустрија и во секторот уметност, забава, и рекреација.

Надворешен сектор. Во првите три квартали од 2024 година, **тековната сметка** од билансот на плаќања оствари мал дефицит од само 0,2% од БДП (умерен суфицит од 1,2% од БДП во истиот период од претходната година). Гледано по одделни компоненти, оствареното проширување се должи на умерено зголемениот трговски дефицит, пониските нето-приливи кај секундарниот доход, како и малку проширениот дефицит кај примарниот доход, наспроти повисокиот суфицит кај услугите споредено со истиот период лани. Во рамки на секундарниот доход, нето-приливите од откупената странска ефектива на менувачкиот пазар (којшто се користи како показател за приватните трансфери во готовина) беа пониски за 6,3% споредено со истиот период лани.

Кај **финансиската сметка** во првите три квартали од 2024 година се остварени нето-приливи, главно врз основа на странски директни инвестиции (СДИ) и заеми на државата од странство. СДИ, нето изнесуваа 715 милиони евра, или 4,9% од БДП, што е значително повисоко наспроти истиот период лани (2% од БДП). Овие приливи се остварени како резултат на позитивните движења кај акционерскиот капитал и реинвестираната добивка и истовремено нето прилив врз основа на меѓукомпанискиот долг.

На крајот на септември 2024 година, бруто девизните резерви изнесуваа 4.407 милиони евра, што е за 2,9% пониско споредено со состојбата на крајот од 2023 година². Кумулативно, ваквата промена на девизните резерви главно произлегува од одливот врз основа на трансакциите на државата, којшто

Табела 3.1. Биланс на плаќања

(% од БДП)	2020	2021	2022	2023	I-IX.2024
Дефицит на тековна сметка	-2,9	-2,8	-6,1	0,4	-0,2
Стоки, нето	-16,6	-19,7	-26,7	-19,3	-15,1
Услуги, нето	3,9	4,2	5,7	5,4	6,3
Примарен доход, нето	-3,8	-4,4	-4,4	-5,4	-4,1
Секундарен доход, нето	13,6	17,1	19,2	19,7	12,6
Финансиска сметка, нето (без девизни резерви)	3,8	4,7	7,9	3,7	2,1
СДИ, нето	1,4	3,3	5,0	3,6	4,9
Портфолио инвестиции, нето	2,6	1,0	0,4	-0,2	-1,5

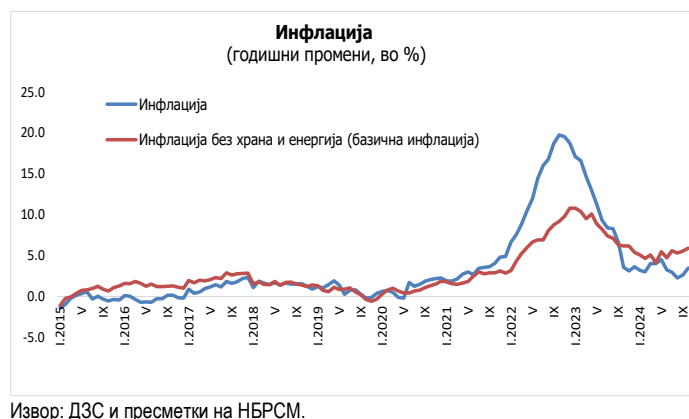
Извор: НБРСМ, ДЗС, проекција на НБРСМ за БДП за 2024 година.

² На крајот на октомври 2024 година споредно со крајот на 2023 година, бруто девизните резерви беа повисоки за 9,6%, при остварен прилив во октомври врз основа на заемот од Владата на Унгарија.

во голем дел беше неутрализиран преку нето откупот на девизниот пазар од страна на Народната банка. Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од околу 4,3 месеци.

Инфлација. Согласно движењата на глобалните пазари и преземените мерки, просечната годишна инфлација од 14,2% во 2022 година, се намали на 9,4% во 2023 година. Во првите девет месеци на 2024 година, просечната годишна инфлација продолжи да се намалува и се сведе на 3,3%, при намален придонес на сите три компоненти (цените на храната, енергијата и базичната инфлација). Во септември беше донесена мерка за ограничување на бруто профитната маржа на дел од основните прехранбени производи во трговијата на големо и трговијата на мало, со важност до крајот на октомври, а од крајот на септември започна со примена и Законот за забрана на нефер трговски практики, којшто се очекува да

Графикон 3.6. Инфлација (годишни промени, во %)

Извор: ДЗС и пресметки на НБРСМ.

има дополнително влијание за намалување на цените во идниот период. Базичната инфлација (без храна и енергија) исто така забави и во просек во периодот јануари – септември 2024 година изнесува 5,1% (според пресметки на НБРСМ). Главниот придонес кон просечната базична инфлација произлегува од повисоките цени поврзани со категоријата „ресторани и хотели“, при дополнителен придонес и од речиси сите други ставки во рамките на индексот, а при присутни ефекти и од еднократни непазарни ценовни промени (повисоки акцизи кај тутунот). Во рамките на Анкетата на Народната банка за инфлациските очекувања, спроведена во септември 2024 година, анкетираниите економски аналитичари очекуваат стапката на инфлација да продолжи да забавува и во следните две години, во согласност со очекувањата за поумерени ценовни притисоци поради постепено стабилзирање на цените на храната и енергентите, мерките што се преземаат од носителите на политиките, како и забавувањето на странската инфлација.

Монетарни движења и девизен курс. Во услови на нарушено глобално окружување и раст на светските цени на основните производи кои доведоа до забрзување на инфлацијата, од април 2022 година, Народната банка започна со постепено зголемување на основната каматна стапка, што продолжи и во текот на 2023 година, до ниво од 6,3% во септември 2023 година. Во периодот заклучно со август 2024 година, основната каматна стапка се одржуваше на непроменето ниво, во услови на постепено забавување на инфлацијата и инфлациските очекувања, како и солидни движења на девизниот пазар. Истовремено, беше остварено и стеснување на јазот во однос на инфлацијата во еврозоната. Монетарното затегнување беше надолупнето со промени во стапките на задолжителна резерва во насока на поддршка на денаризацијата, а беа донесени и неколку макропрудентни мерки коишто придонесоа за дополнително јакнење на капиталната основа на банките и нивната отпорност на шокови. Во септември 2024 година, Народната банка изврши намалување на основната каматна стапка од 6,3% на 6,05%, согласно оствареното забавување на инфлацијата и инфлациските движења и поволните движења на девизниот пазар³. Притоа, се имаа предвид и промените во поставеноста на

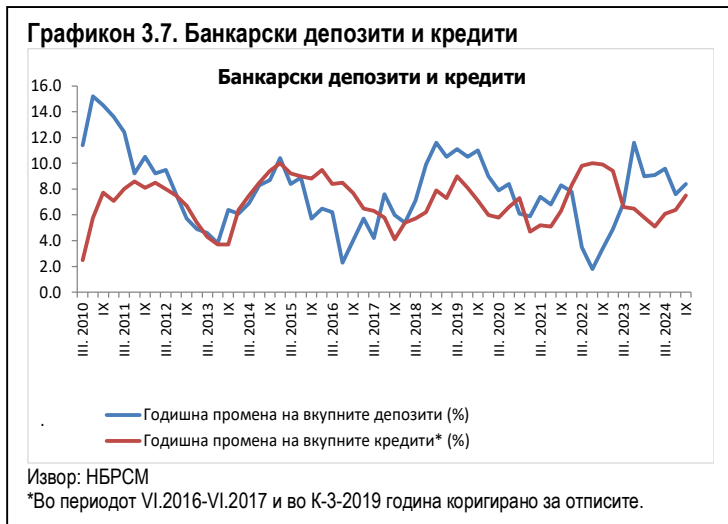
³ Во октомври, основната каматна стапка на Народна банка беше дополнително намалена на 5,8%.

монетарната политика на ЕЦБ, која во септември изврши второ намалување на основните каматни стапки оваа година.

Во август 2020 година, ЕЦБ објави дека на Народната банка на Република Северна Македонија за првпат ѝ одобри репо линија во евра, со можност за користење првично до јуни 2021 година, потоа користењето беше пролонгирано до март 2022 година, а имајќи ги предвид глобалните ефекти од руско-украинската криза, користењето беше повторно пролонгирано уште неколку пати, а со најновото пролонгирање линијата е достапна до јануари 2025 година. Репо линијата е наменета за обезбедување дополнителна девизна ликвидност во банкарскиот систем, доколку е потребно, што претставува значајна поддршка во справувањето со кризата предизвикана од пандемијата и последиците од руско-украинскиот конфликт (досега не се користени средства од оваа линија).

Растот на монетарните агрегати се задржа, при што најшироката парична маса М4 забележа годишен

раст на крајот на септември 2024 година од 8,6% (на крајот на 2023 година раст од 8,7%). Истовремено, вкупните депозити на приватниот сектор во септември 2024 година беа повисоки за 8,8% на годишна основа (8,7% на крајот на 2023 година). Од секторски аспект, растот на депозитите на домаќинствата забрза и во септември 2024 година достигна 11,2% (на крајот на 2023 година нивниот раст изнесуваше 7,9%), додека растот на депозитите на претпријатијата забави на 4,7% (наспроти растот од 13,2% на крајот на 2023 година). На крајот на септември, близу 70% од остварениот годишен раст на вкупните депозити произлегува од растот на депозитите на домаќинствата. Од структурен аспект, годишниот раст на вкупните депозити произлегува од растот на долгорочните депозити и депозитните пари (со речиси подеднаков придонес), додека краткорочните депозити забележаа мал пад.

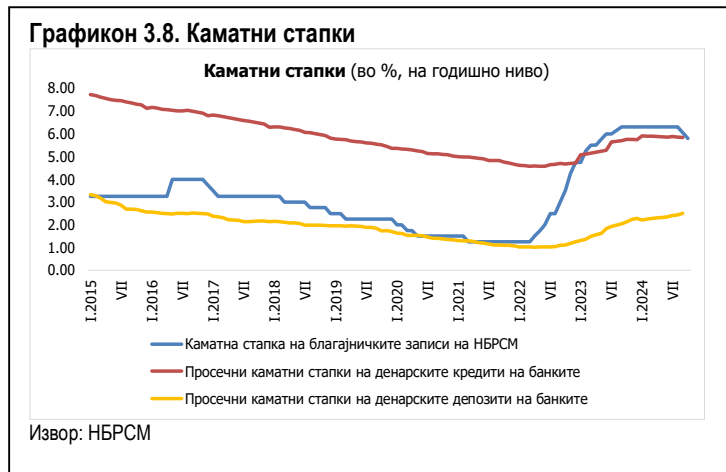

Од валутен аспект, растот на денарските депозити (со вклучени депозитни пари) забрза и на крајот на септември 2024 година изнесуваше 13,1% годишно, а растот на девизните депозити (со вклучени депозити со валутна клаузула) продолжи да успорува и во септември изнесуваше 3,6%, што укажува на натамошна нормализација на валутните преференци кај економските субјекти (после периодот на глобалната енергетска криза). Учеството на депозитите со валутна компонента (девизни и со девизна клаузула) во вкупните депозити на крајот на третиот квартал на 2024 година изнесуваше 42,5%, што е пониско во однос на крајот на 2023 година (43,1%), како и во однос на периодот на енергетската криза од средината на 2022 година (46%).

Во текот на 2024 година, во услови на натамошно закрепнување на економската активност и солидна депозитна база, банкарските кредити кај приватниот сектор умерено забрзаа. Во септември 2024 година, годишниот кредитен раст изнесуваше 7,5% (наспроти 5,1% на крајот на 2023 година). Поголемо забрзување бележат кредитите кон претпријатијата, при истовремено забрзување и кај кредитите кон домаќинствата, при што кредитирањето на претпријатијата бележи годишен раст од 7,5%, а кредитите кај домаќинствата се повисоки за 7,7% годишно. Во септември, околу 54% од

годишниот раст на вкупните кредити произлегува од растот на кредитите на претпријатијата. Според Анкетата за кредитна активност, наспроти малите промени во првиот квартал, во вториот и третиот квартал од 2024 година банките имаа умерено нето-олеснување на кредитните услови за претпријатијата и за населението, а воедно во истиот период се бележи и зголемена побарувачката за кредити кај овие два сектора.

Каматните стапки на банкарскиот сектор од средината на 2022 година наваму умерено се зголемија, во услови на инфлациски притисоци и постепено затегнување на монетарната политика. Кон крајот на 2023 година кај каматните стапки на девизните кредити е започнат тренд на постепено намалување, додека кај денарските кредити намалување е регистрирано во септември 2024 година. Кај каматните стапки на депозитите се задржа растечкиот тренд. Просечните

пондерирани каматни стапки на денарските кредити и денарските депозити во септември 2024 година изнесуваа 5,8% и 2,5%, годишно и споредно со декември 2023 година се повисоки за 0,1 и 0,2 п.п., соодветно. Каматниот распон меѓу денарските кредитни и денарските депозитни каматни стапки е намален за 0,2 п.п. споредно со крајот на 2023 година и изнесува 3,3 п.п.. Во септември 2024 година просечните каматни стапки на девизните кредити изнесуваа 4,8% што е за 0,3 п.п. помалку споредно со крајот на 2023 година, а на девизните депозити изнесуваа 1,6% или 0,2 п.п. повеќе во однос на крајот на претходната година, со што каматниот распон меѓу нив се стесни за 0,5 п.п., во однос на декември 2023 година и изнесуваше 3,2 п.п.. Каматниот диференцијал меѓу вкупната денарска и девизна депозитна каматна стапка се задржа непроменет и во септември 2024 година изнесуваше 0,9 п.п.. Каматните стапки кај новопримените денарски и девизни депозити кај банките во првите девет месеци споредно со крајот на претходната година се зголемени за 0,2 п.п., при што каматниот диференцијал кај новопримените денарски и девизни депозити е непроменет и изнесува 0,8 п.п..

Финансискиот систем има едноставна структура, ниска меѓуинституционална поврзаност и мала изложеност на ризикот од прелевање, како и отсуство на посложени финансиски инструменти и услуги. Комбинираните производи не се многу застапени, но бележат раст. Во текот на 2023 година, окружувањето во коешто работеа финансиските институции се одликуваше со постепена стабилизација, но и натаму присутни ризици и неизвесности главно поврзани со надворешното окружување и влијанието на геополитичките превирања.

Банкарски систем. Банкарскиот сектор е главен сегмент на финансискиот систем, каде што се концентрирани заштедите на нефинансискиот сектор и ликвидноста на останатите финансиски институции, поради што е клучен за финансиската стабилност на земјата. Учеството на банките во финансискиот систем, мерено според висината на активата, постепено опаѓа низ годините и на 31.12.2023 година изнесува 77,7%⁴. На 30.9.2024 година, бројот на банки во Република Северна Македонија изнесува тринаесет. Од нив, девет банки се во претежна странска сопственост, од кои пет се подружници на странски банки. Банките со странски капитал (главно од земјите од ЕУ) преовладуваат во речиси сите поважни позиции од билансите на банкарскиот систем.

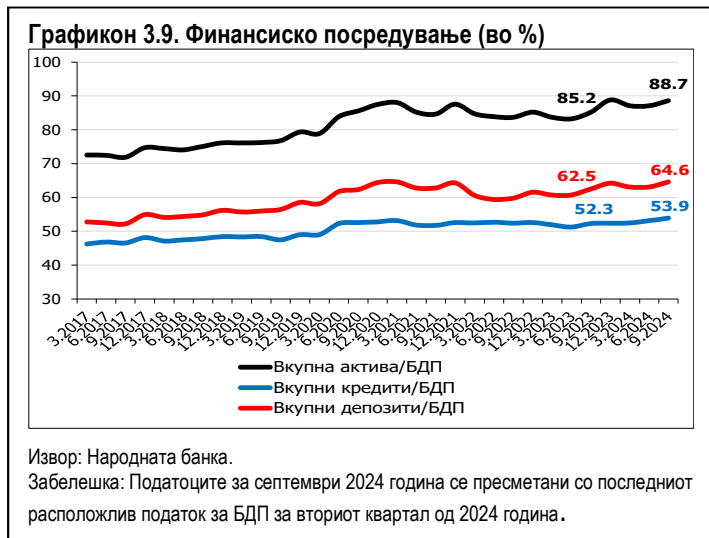
⁴ Извор: Извештај за финансиската стабилност во Република Северна Македонија во 2023 година, Народна банка на Република Северна Македонија.

Концентрацијата во банкарскиот систем, мерена според Херфиндаловиот индекс е во прифтливите вредности на овој индекс.

Во третиот квартал од 2024 година, банките работеа во поповолен макроамбиент при значително забавување на домашната инфлација, поволен девизен пазар и сè уште присутни ризици главно поврзани со постојните геополитички тензии. Народната банка започна со претпазливо нормализирање на монетарната политика. Во однос на макрорудентната политика, на крајот на септември беше донесена одлука за продолжување на примената на стапката на противцикличниот заштитен слој на капиталот од 1,75% и во четвртото тримесечје од 2025 година. Ваквата поставеност на политиките обезбедува поддршка на вкупната макрофинансиска стабилност во економијата. Билансот на состојба (активата) на банкарскиот систем се зголеми во третото тримесечје од годината (за 1,8%), а забрза и годишната стапка на раст која изнесува 8,7%. Показателите за изложеноста на ризиците на банкарскиот сектор беа стабилни, а стрес-тестовите укажуваат на добар капацитет за справување со претпоставените шокови. Сепак, условите и натаму се неизвесни, а ризиците за светската и домашната економија сè уште постојат. Оттука, потребно е натамошно внимателно следење на ризиците и претпазливост во водењето на политиките заради задржување на стабилноста на банкарскиот сектор и во следниот период.

Во третиот квартал од 2024 година **остварувањата кај депозитите и кредитите беа поволни**. Растот на депозитите на банките и натаму е солиден и овозможува одржување на кредитниот раст. На 30 септември 2024 година, учествата на вкупната актива на банкарскиот систем, кредитите и депозитите во БДП изнесуваат 88,7%, 53,9% и 64,6%⁵, соодветно.

Кредитен ризик. Кредитниот ризик е најзастапениот ризик во работењето на банките, при што изложеноста на овој ризик е умерена. Во третиот квартал од 2024 година, нефункционалните кредити на нефинансиските субјекти се намалија (за 1,1%), наспроти зголемувањето присутно во претходните два квартала⁶. Нивното намалување во целост произлезе од корпоративните кредити (пад од 6,1%, анализирано по одделни клиенти, малку над половина од кварталниот пад на нефункционалните кредити е резултат на наплатата), при забавен квартален раст на нефункционалните кредити на домаќинствата (од почетокот на 2024 година се забележува раст на нефункционалните кредити на домаќинствата, што главно е ефект од поинаквиот методолошки пристап во определувањето на нефункционалниот статус поради регулаторните измени кои започнаа да се применуваат на 1 јануари 2024 година). Така, на 30.9.2024 година, стапката на нефункционални кредити кај портфолиото

⁵ Податоците за септември 2024 година се пресметани со последниот расположлив податок за БДП за вториот квартал од 2024 година.

⁶ Од 1.1.2024 година, во примена е новата Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик со која се воведоа определени методолошки промени, коишто имаат ефекти врз износот на нефункционалните кредити и врз дел од показателите за изложеноста на кредитниот ризик, што беше особено изразено во првиот квартал од годината како првичен ефект од новата регулатива. Одлуката е достапна на следнава врска: https://www.nbrm.mk/content/Regulativa/Odluka_metodologija_%20za_krediten_rizik_nova.pdf

составено од претпријатија се сведе на нов историски минимум (3,5%), а кај домаќинствата изнесува 2,6%. Покриеноста на нефункционалните кредити со исправка на вредноста за очекуваните кредитни загуби традиционално е солидна, додека нерезервирањето од нефункционалните кредити зафаќа само 4,9% од сопствените средства на банкарскиот систем, што ги ограничува потенцијалните ризици за солвентноста на банкарскиот систем при претпоставена целосна ненаплата на нефункционалните кредити. Ова се потврдува и со резултатите од стрес-тест симулациите за кредитниот ризик, кои ја потврдуваат отпорноста на банкарскиот сектор на претпоставени екстремни влошувања на ризичноста на кредитното портфолио. Пролонгираните и реструктурираните кредити, коишто се главно дел од корпоративното кредитно портфолио, засега не претставуваат извор на ризик за поизразено влошување на квалитетот на кредитното портфолио на домашниот банкарски систем, поради нивното релативно ниско учество во вкупните кредити (3,9% и 1,6%, соодветно на 30.9.2024 година). Имајќи ги предвид сè уште присутните ризици од окружувањето, потребно е банките да останат претпазливи при управувањето со кредитниот ризик.

Изложеноста на банките на каматниот ризик во портфолиото на банкарските активности е двојно помал од регулаторниот лимит (20%) и на 30.9.2024 година изнесува 11,4% од сопствените средства. Од друга страна, и натаму е присутна изложеноста на индиректниот каматен ризик поради значителното присуство на кредитите со променливи и прилагодливи каматни стапки во кредитното портфолио на банките којшто е посебно значаен доколку каматните стапки растат.

Изложеноста на банкарскиот систем на валутниот ризик не е висока и во третото тримесечје од 2024 година отворената девизна позиција изнесува 7,3% од сопствените средства (значително под регулаторната граница од 30%). Индиректната изложеност на валутниот ризик бележи намалување, при намалено учество на кредитите со валутна компонента во вкупните кредити на нефинансискиот сектор (произлегува главно од пониското учество на кредитите со валутна компонента на претпријатијата). Сепак, застапеноста на кредитите со валутна компонента и натаму е значителна, но ризикот од остварување на индиректниот валутен ризик е ублажен поради спроведувањето на стратегијата на таргетирање на девизниот курс.

Профитабилност. Банкарскиот систем е профитабилен. Добивката на банкарскиот систем за првите девет месеци од 2024 година, се зголеми за 22,9% (растот остварен во истиот период од минатата година изнесува 50,5%). Најголем придонес за растот на добивката има повисокиот нето каматен приход (нето каматниот приход се зголеми за 14,7%), а позитивен, но далеку помал, е и придонесот на нето-приходите од провизии и надоместоци (чиј раст изнесува 8,1%). Стапките на поврат на просечната актива и просечниот капитал и резерви изнесуваат 2,6% и 20,2%, соодветно (2,1% и 17,1%, соодветно минатата година). Показателите за оперативната ефикасност бележат подобрување, и покрај растот на оперативните трошоци. Нето каматната маргина продолжи да се зголемува, достигнувајќи ниво од 4,3% (септември 2024 година).

Табела 3.2. Основни показатели за банкарскиот систем (во проценти)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	9.2024
Адекватност на капиталот								
Стапка на адекватност на капиталот	15,7	16,5	16,3	16,7	17,3	17,7	18,1	19,0
Квалитет на активата								
Нефункционални кредити/вкупни кредити (нефинансиски сектор)	6,3	5,2	4,8	3,4	3,2	2,9	2,8	3,0
Вкупни издвоени резервации за кредити/нефункционални кредити (нефинансиски сектор)	110,7	118,9	109,6	141,1	134,1	148,8	150,4	132,3
Профитабилност								
РОАА	1,4	1,7	1,3	1,3	1,5	1,5	2,0	2,6
РОАЕ	13,5	16,0	11,7	11,3	12,9	12,2	16,1	20,2
Оперативни трошоци/вкупни редовни приходи	48,7	46,2	50,1	48,2	47,4	47,8	43,4	41,3
Лквидност								
Лквидна актива/вкупна актива	29,8	30,6	31,9	32,5	32,4	30,0	31,8	30,9
Лквидна актива/краткорочни обврски	51,7	53,2	54,8	53,8	52,3	47,7	52,3	54,0
Пазарен ризик								
ОДП/сопствени средства	6,2	3,8	6,0	10,1	2,1	6,7	10,7	7,6

Извор: НБРСМ

Лквидносен ризик. Банкарскиот систем традиционално одржува висок обем на лквидни средства, коишто му овозможуваат отпорност на шокови и задоволителен капацитет за навремено и редовно сервисирање на обврските. Во третиот квартал од 2024 година, зголемувањето на лквидните средства на банкарскиот систем придонесе за подобри показатели за лквидноста, кои и понатаму се во рамките на нивните стабилни, задоволителни нивоа

Така, на 30.9.2024 година, лквидните средства зафаќаат 30,9% од вкупната актива на банките, додека покриеноста на краткорочните обврски и депозитите од домаќинствата со лквидни средства изнесува 54% и 61,3%, соодветно. Стапката на покриеност со лквидност на банкарскиот систем (англ. Liquidity Coverage Ratio) изнесува 289,7%, што е значително повисоко од регулаторниот минимум (100%) и го потврдува задоволителниот обем на лквидност со кој располага македонскиот банкарски систем. Резултатите од стрес-тестовите упатуваат на задоволителна отпорност на банкарскиот систем на претпоставените екстремни, поединечни и комбинирани лквидносни одливи.

Ризик од несолвентност. Банкарскиот систем располага со квалитетни капитални позиции, коишто му овозможуваат задоволителна отпорност на потенцијални стресни ситуации. Банкарскиот систем е добро капитализиран, а солвентноста бележи подобрување во првите три квартали од 2024 година, што најмногу се должи на задржаните добивки на банките од минатата година. Стапката на адекватност на капиталот изнесува 19% што е највисока вредност од 2006 година наваму. Околу една десетина од сопствените средства останува слободен по нивната употреба за исполнување на регулаторните и супервизорските барања во врска со нивоата на капитал на банките. Овој вишок на сопствените средства, заедно со заштитните слоеви на капиталот се особено значајни во услови на кризни епизоди, кога може да се искористат за справување со предизвици од различна природа и интензитет.

Стрес-тест. Отпорноста на банкарскиот сектор на шокови се потврдува и преку спроведените стрес-тестови, кои покажуваат добар капацитет на банките за апсорбирање на кредитни загуби, дури и при крајно екстремни и малку веројатни шокови, што би значеле поизразено остварување на кредитниот ризик. Резултатите од спроведеното стрес-тестирање во третиот квартал од 2024 година покажуваат дека стапката на адекватност на капиталот на банкарскиот систем не се намалува под 8% при одделните хипотетички симулации. Хипотетичките шокови на страната на кредитниот ризик имаат

најголемо влијание врз стабилноста на банкарскиот систем, а резултатите од стрес-тест симулациите за материјализација на кредитниот ризик упатуваат дека е потребно 19,6% од редовната кредитна изложеност кон нефинансискиот сектор да добие нефункционален статус, за адекватноста на капиталот на банкарскиот систем да се намали до 8%. Ова е подобар резултат во споредба со претходниот квартал, како и со истиот квартал од претходната година.

Макро прудентна рамка. По започнувањето на примената на новиот Закон за финансиската стабилност во август 2022 година, Комитетот за финансиската стабилност и двата поткомитета како помошни тела на Комитетот (Поткомитет за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки и Поткомитет за управување со финансиската криза), одржуваат редовни седници на кои се разгледуваат прашања кои се во надлежност на овие тела во согласност со Законот.

Врз основа на овој закон, како и според основот од Законот за банките, Народната банка досега презеде неколку макропрудентни мерки:

- заштитниот слој за зачувување на капиталот, во висина од 2,5% од ризично пондерираната актива, кој е во примена од 2017 година и се однесува на сите банки;
- заштитниот слој за системски значајни банки - според последните пресметки врз основа на податоците за 2023 година, се утврдени 7 системски значајни банки, кои до 31 март 2025 година, треба да постигнат и да одржуваат стапка на заштитниот слој за системска значајност која се движи во интервалот помеѓу 1% и 2,5% од активата пондерирана според ризиците;
- противцикличниот заштитен слој на капиталот, во висина од 0,5% започна да се применува од 1 август 2023 година, воведен со цел да се одговори на проценетата постепена акумулација на циклични системски ризици кои произлегуваат од окружувањето, станбеното кредитирање и цените на становите. Последователно, висината на овој заштитен слој е зголемена во неколку наврати, а на крајот на септември беше донесена одлука за продолжување на примената на стапката на противцикличниот заштитен слој на капиталот од 1,75% и во четвртото тримесечје од 2025 година;
- заштитниот слој за системски ризик изнесува 0%, а Народната банка постојано ги следи движењата и ја оценува потребата за воведување на овој заштитен слој;
- Воведени се макропрудентни мерки за квалитетот на кредитната побарувачка чија примена започна на 1 јули 2023 година, и тоа:
 - ДСТИ (debt service to income ratio) во висина од 55% за новоодобрените денарски кредити на физички лица и 50% за новоодобрените кредити на физичките лица со валутна компонента,
 - ЛТВ (loan to value) во висина од 85%,
 - Ограничување на рочноста на станбените кредити и на останатите хипотекарни кредити на 30 и на 20 години, соодветно,
 - Дефинирање на показателот ДТИ (debt to income), чија висина засега не е пропишана,
 - 10% дозволен исклучок од пропишаните вредност и на овие показатели.

Остварувања на нефинансискиот сектор. Нефинансискиот сектор е ранлив на ризиците од окружувањето и шоките што би можеле неповолно да влијаат врз доходот на домаќинствата и активностите на корпоративниот сектор. Ваквиот ризик засега е ублажен од добрата финансиска позиција на домаќинствата и на корпоративниот сектор, но потребна е внимателност и прудентно управување со долгот, како би се обезбедила неговата одржливост и во следниот период.

Во 2023 година, ризиците за финансиската стабилност поврзани со **секторот „домаќинства“** останаа умерени. Показателите за солвентноста и ликвидноста позиција на секторот „домаќинства“ се во рамките на нивото што беше карактеристично за претходните неколку години, упатувајќи на ограничена чувствителност на шокови и на релативно ограничена системска ранливост на овој сектор. Расположливиот доход, којшто претставува основа за одржливоста на нивото на долгот на секторот „домаќинства“, но и за формирањето на заштедите, преземањето финансиски ризици преку вложувања и последователно зголемување на финансиските средства, иако забавено, продолжи да расте и во 2023 година. Долгот на домаќинствата продолжи да се зголемува, но стапката на задолженост на домаќинствата и понатаму е на релативно стабилно ниво од околу 30% од БДП. Сепак, продолжената неизвесност во услови на ценовни притисоци и покрај трендовите на стабилизација на инфлацијата, создаваат ризици за доходот и идната кредитоспособност на населението, на кои се особено чувствителни сегментите со пониски примања. Во оваа насока се и преземените макропрudentни мерки на Народната банка за квалитетот на кредитната побарувачка од физичките лица (од средината на 2023 година), со кои се влијае врз квалитетот на кредитната побарувачка од физичките лица, со цел да се спречи прекумерната задолженост на одделните физички лица во периодот на раст на нивото на цените и на каматните стапки и следствено да се одржи стабилноста на банките. Податоците добиени од банките покажуваат дека применетата висина на показателите ДСТИ и ЛТВ е на релативно прудентно ниво и на 30.9.2024 година изнесуваат 34% (пропишан лимит 55% за денарски и 50% за кредити со валутна клаузула) и 62% (пропишан лимит 85%), во просек, соодветно.

Во текот на 2023 година, профитабилноста на **корпоративниот сектор** продолжи да се зголемува иако со забавено темпо споредено со претходната година, а стапката на задолженост мерена преку учеството на долгот во БДП е малку повисока споредена со претходната година. Нерезидентите остануваат главниот доверител за домашниот корпоративен сектор, а задолженоста кон домашните банки забележа забавен раст, во услови на намалена понуда и побарувачка за кредити, при затегнати финансиски услови. Ризиците за работењето на корпоративниот сектор и натаму се поврзуваат со евентуалното влошување на геополитичкиот и економскиот контекст, што може да ја наруши финансиската позиција на претпријатијата, а ризиците се особено високи за финансиски најранливите и високо задолжените субјекти. Оттука, потребна е внимателност и прудентно управување со долгот, придружено со одржливи мерки и политики што ќе ја подобрат продуктивноста и конкурентноста во работењето, вклучително и во контекст на ризиците поврзани со климатските промени, како важни фактори за одржливоста на корпоративниот сектор на среден и долг рок.

Структурата на долгот на домаќинствата и особено на компаниите, ги изложува на каматниот ризик (47% и 24% од долгот на претпријатијата и домаќинствата е со променливи каматни стапки), којшто е нагласен доколку има услови на раст на каматните стапки, и на валутниот ризик (74,7% и 45% од долгот на претпријатијата и домаќинствата е со валутна компонента) кој што сепак е ограничен заради стратегијата на таргетирање на девизниот курс.

Поднесување на апликација за влез во СЕПА. Народната банка, во својство на регулаторна и надзорна институција за давателите на платежни услуги во земјата, на 10 јули 2024 година го поднесе формалното барање за пристапување на земјава во Единствената област за плаќања во евра (СЕПА), што претставува историски исечок за понатамошниот развој и интеграција на домашниот финансиски систем во европскиот економски простор. Членството на земјава во СЕПА ќе донесе бројни придобивки за граѓаните, фирмите и целокупната економија, преку обезбедување побрзи, поефикасни и поефтини плаќања во евра кон и од земјите членки на СЕПА, поедноставување на процедурите, поголема транспарентност и засилена заштита на потрошувачите.

Предностите од пристапувањето во СЕПА се многу значајни за граѓаните и за компаниите, имајќи предвид дека најголемиот број од плаќањата со странство се извршуваат во евра. Во 2023 година, 87% од вкупните одливни плаќања, односно 77% од вкупните приливни плаќања со странство кај домашните банки се извршени во евра, па оттука ефикасноста на плаќањата во СЕПА ќе придонесе и за намалување на користењето готовина, ставајќи ја на преден план употребата на дигиталните начини на плаќање и охрабрувајќи го премиот кон современо дигитално општество. За бизнисите, пристапот кон СЕПА ќе обезбеди полесен пристап до пазарот на ЕУ, олеснувајќи ја прекуграничната трговија со стоки и услуги.

3.2 Среднорочно макроекономско сценарио

Бруто-домашен производ. Согласно основното макроекономско сценарио економскиот раст во периодот 2025 - 2029 година е проектиран на 4,5%. Растот на економската активност ќе биде придвижен од домашната побарувачка, односно од бруто-инвестициите и приватната потрошувачка.

Среднорочното макроекономско сценарио за периодот 2025 - 2029 година ги содржи претпоставките, проектите и мерките содржани во Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија. Наспроти моделот на раст од претходната Влада којшто се базираше на потрошувачка, главна цел на сегашната Влада е креирање економски раст преку

инвестиции, зголемена конкурентност на домашната економија и раст на извозот. Реализацијата на висок износ на капитални инвестиции, зголемената финансиска поддршка на инвестициската активност на домашните производни компании, проширувањето на постоечките и привлекувањето нови странски компании, се очекува да придонесат кон остварување повисок економски раст, односно постепено достигнување реален раст на БДП од 5%. Стратешките инвестиции во инфраструктурата и енергетиката, поддршката на иновативноста, конкурентноста и продуктивноста на компаниите, придружени со мерките за дигитализација и иновации во информатичката технологија, ќе придонесат кон зголемување на вкупната продуктивност во економијата и создавање услови за одржлив економски раст. Притоа, една од главните претпоставки за остварување на забрзан раст е нормализација на глобалните движења, стабилизирање на инфлациските притисоци и јакнење на економската активност кај нашите главни трговски партнери, што ќе придонесе за зголемување на надворешната побарувачка и домашниот извоз, како и подобрување на амбиентот за инвестирање.

Поддршка на економскиот раст се очекува и од Планот за раст на ЕУ за земјите од Западен Балкан, па во таа насока согласно третиот столб од Планот, беше подготвена Реформска агенда 2024-2027 година, која содржи реформски мерки во пет приоритетни области чие спроведување дава можност за буџетска поддршка од околу 750 милиони евра за земјата. Инвестициите во рамки на Реформската агенда се однесуваат на транспортната и енергетската инфраструктура, образованието и дигитализацијата.

Бруто-инвестициите се очекува да имаат главна улога во придвижувањето на економската активност и во нејзиното постепено интензивирање на среден рок. Во периодот 2025 - 2029 година,

инвестициите се очекува да растат со просечна стапка од 7,6%. Еден од двигателите на бруто-инвестициите ќе биде високото ниво на предвидени капитални инвестиции во Буџетот, особено инвестициите во квалитетната инфраструктура кои ќе ја зголемат конкурентноста и развојот на деловните субјекти, но и ќе придонесат за привлекување нови странски инвестиции. Значителен придонес се очекува од почетокот на изградбата на коридорите 8 и 10д, согласно преземените чекори за оптимизација на трошоците, динамиката и условите, потоа од изградбата и реконструкцијата на бројни автопати, експресни, магистрални, регионални и локални патишта, железничкиот транспорт, како и од инвестициите во енергетиката, земјоделието, образованието, здравството, дигитализацијата и животната средина. Дополнително, со цел порамномерен регионален развој, општините ќе имаат пристап до значителни финансиски средства под поволни услови за инвестициски проекти кои треба да ги унапредат општите услови за живот на граѓаните. Растот на домашните приватни инвестиции ќе биде поттикнат преку предвидливо даночно окружување, обезбедување поволни финансиски средства за инвестиции во производните капацитети, дигитализација на јавните услуги и намалување на бирократијата, поддршка на извозните капацитети, рационализација и дигитализација на граничните процедури и зголемување на пристапот до поволни финансиски средства за МСП преку Развојната банка за инвестиции и зелена транзиција. Високиот раст на бруто-инвестициите е одраз и на очекувањата за зголемен прилив на странски инвестиции, во одреден дел како резултат на редизајнирањето на системот на финансиска поддршка и мапирањето на индустрии со фокус на високотехнолошки дејности со повисока додадена вредност.

По намалувањето во изминатиот период, во 2025 година се очекува закрепнување на извозната активност при што е проектиран раст од 4,2%, во услови на надминување на привремените ограничувачки фактори и постепено стабилизирање на меѓународното окружување, раст на надворешната побарувачка, но и поволна ценовна конјunktura кај цените на металите, којашто ќе влијае позитивно врз традиционалниот извозен сектор. Поддршката на домашните компании преку унапредување на Законот за поддршка на инвестициите за зголемување на конкурентноста и продуктивноста за производство на производи со поголема додадена вредност, зголемувањето на капацитетите на постојните и привлекувањето нови странски инвестиции, се очекува да го зајакне извозниот потенцијал на земјата на среден рок, така што за периодот 2026 – 2029 година се предвидува просечен раст од 6,0% годишно.

Зголемените инвестиции и домашната побарувачка, ќе условат и зголемување на увозот кој се очекува да изнесува во просек 4,8% годишно во периодот 2025 - 2029 година. Притоа, во проектираниот период придонесот на нето-извозот се очекува умерено да преминува во позитивната зона, и тоа почнувајќи од 2027 година како резултат на посилен раст на извозот.

Значителен придонес кон економскиот раст во наредниот период се очекува да има и приватната потрошувачка, којашто е проектирано да се зголеми за 2,7% на реална основа во 2025 година, а во периодот 2026 - 2029 година да расте за 2,9% во просек годишно. Ваквиот раст на приватната потрошувачка ќе биде овозможен од зголемувањето на бројот на вработени, растот на нето-платите, поддржан од растот на продуктивноста, како и од растот на пензиите, и тоа преку линеарно зголемување во два наврати во септември 2024 година и март 2025 година, при што вкупното зголемување ќе изнесува 5.000 денари по пензионер, што ќе придонесе за зголемување на куповната моќ на лицата со пониски пензии. Во следниот период се очекува да продолжи кредитната поддршка на населението и да се одржува солидно ниво на приватни трансфери, кои преставуваат дополнителен извор на расположлив доход на населението.

Растот на јавната потрошувачка во 2025 година е проектиран на 1,5%, главно како резултат на ефектите од зголемувањето на платите во одделни сектори во јавната администрација (пред се

образование и здравство), додека во периодот 2026 – 2029 година се очекува тој да биде значително поумерен и да изнесува во просек 0,8% годишно. Умерениот раст на јавната потрошувачка е во линија со очекуваните напори за намалување на непродуктивните буџетски расходи, подобро управување со јавните финансии и спроведување на процес на фискална консолидација.

Пазар на труд. Иако демографските промени, како стареење на населението и миграциски движења, придонесуваат кон намалување на работоспособното население, се очекува стапката на вработеност да се зголемува, имајќи предвид дека речиси половина од работоспособното население е неактивно. Во наредниот период, со подобро таргетирање на социјалната помош и мерките за активирање на невработените корисници на социјална поддршка, преку активните мерки и програми за вработување, се очекува понатамошно подобрување на состојбите на пазарот на труд. Предвидени се значителни средства за програмите на Агенцијата за вработување, со особен фокус на млади лица, жени и ранливи категории население, за стекнување на вештини, доквалификации и преквалификации, како и поддршка на претприемништвото. Во 2024 година, при умерен раст на економијата, проектиран е раст на бројот на вработени од 0,9%, додека во периодот 2025 - 2029 година се предвидува просечен годишен раст на бројот на вработени за 1,8%. Ваквите движења на пазарот на трудот се предвидува да придонесат стапката на невработеност постепено да се намалува и во 2029 година да достигне 7,2%. Истовремено, проектиран е и постепен раст на стапката на вработеност, која во 2029 година ќе достигне 51,6%. Просечната нето-плата во периодот 2025 - 2029 година се очекува да расте со просечна стапка од 5,6%, поддржана од растот на продуктивноста.

Извори на растот. Во 2025 година, се очекува позитивен придонес кон економскиот раст од капиталот (инвестиции во основни средства) и трудот, што се должи на закрепнувањето на економијата, зголемената стапка на активност и намалената стапка на невработеност, како и раст на вкупната факторска продуктивност (ВФП)⁷. На Графиконот 3.11 се прикажани проекциите за продуктивноста на трудот и ВФП до 2029 година. Во периодот 2025 – 2029 година, продуктивноста на факторите на производството се предвидува да остане значаен извор на растот, односно приближно една третина (32%) од придонесот кон економскиот раст во овој период се однесува на ВФП. Физичкиот капитал, согласно проекциите за раст на инвестициите, во анализираниот период се очекува да забележи годишен просечен раст од 4%, придонесувајќи со околу 48% во вкупниот економски раст. Учеството на придонесот на трудот во економскиот раст изнесува околу 20%.

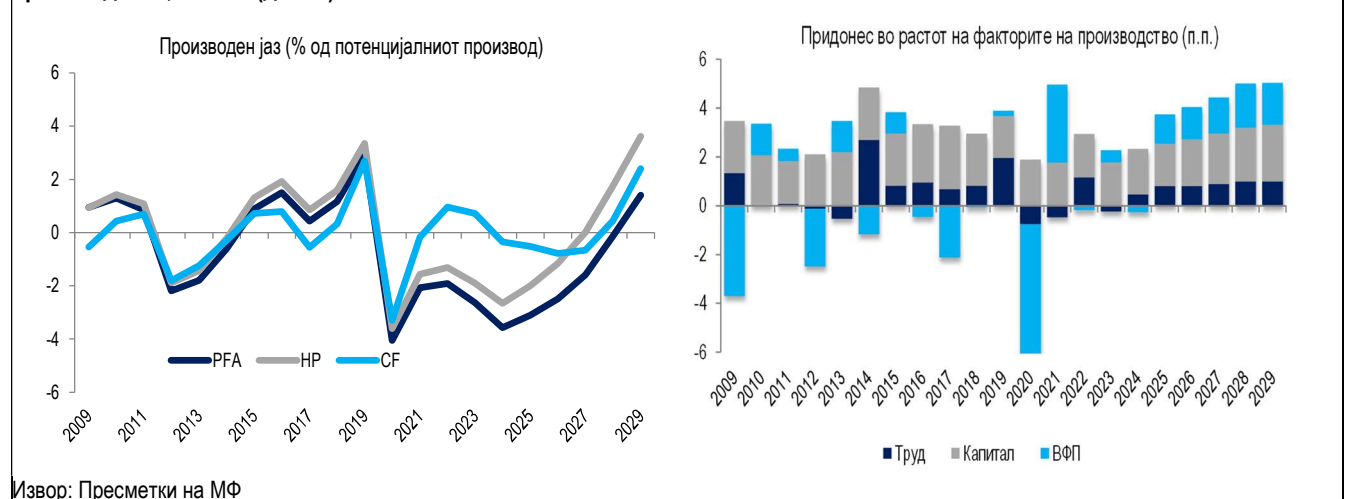

Потенцијален раст и произведен јаз. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут се користени два вида методи. Првата група методи се базира само на историските податоци за реалниот БДП и е

⁷ ВФП е резидуал на растот на другите фактори на економскиот раст, трудот и капиталот. За пресметка на физичкиот капитал е применет т.н. perpetual inventory method (види Berlemann and Wesselhöft, Estimating Aggregate Capital Stocks Using the Perpetual Inventory Method, 2014), со користена стапка на амортизација на акумулираниот капитал од 4%. Просечната вредност на делот од доходот од капитал е проценета на 50%, а резидуалот е дел од доходот од труд.

наречена група на статистички методи (a-theoretical), при што се применети филтрите Ходрик-Прескот (Hodrick-Prescott, HP) и Кристијано-Фицџералд (Christiano-Fitzgerald, CF), додека во рамки на втората група, односно структурни методи е применет пристапот функција на производството (Production function approach - PFA)⁸. Резултатите од пресметката на потенцијалниот производ се прикажани на графиконот 3.12(a), како и Табелата 5 од Прилог 1.

Графикон 3.12. (а) Производен јаз, % од потенцијалниот производ (лево) и (б) придонес во растот на факторите на производство, во п.п. (десно)

Согласно проекциите за раст на реалниот БДП во наредниот среднорочен период и процените за движењето на потенцијалниот аутпут, во услови на закрепнување на економијата од надворешни шокови, цикличната компонента на аутпутот сè уште е во негативната зона во 2024 година, согласно трите вида методи. Во 2025 година се очекува да се затвори производниот јаз согласно пристапот функција на производството филтерот HP. Затворањето на јазот се должи на постепено закрепнување на економската активност во ЕУ и забрзувањето на домашната економска активност. До 2029 година, трите вида методи покажуваат производен јаз со позитивни вредности (Графикон 3.12). На истиот графикон претставена е декомпозицијата на реалниот раст според методот на производна функција.

Во наредниот период, потенцијалниот раст се проценува постепено да се интензивира, поткрепен со забрзан раст на вработеноста, побрзо зголемување на физичкиот капитал и постепено зголемување на растот на ВФП (Графикон 3.12(б)).

Инфлација. По забавување на глобалната инфлација во 2023 година, согласно надолните движења на светските цени на основните производи, забавувањето продолжи и во текот на 2024 година. Странската ефективна инфлација⁹ во 2024 година се оценува на ниво од 3,2% (3,3% во минатогодишното сценарио). Се очекува натамошно намалување на ценовните притисоци во 2025 и 2026 година, со што ценовниот раст во овие години би се свел на 2,5% и 2,3%, соодветно.

⁸ Базирано на трудот на Havik et al, The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, 2014

⁹ Странската ефективна инфлација е пресметана како пондерирани збир на индексите на потрошувачките цени на земјите коишто се најзначајни партнери на Република Северна Македонија во доменот на увозот на стоки за широка потрошувачка. Во пресметката на овој показател се вклучени Бугарија, Германија, Грција, Шпанија, Франција, Италија, Австрија, Полска, Словенија, Хрватска и Србија. Инфлацијата во Полска и Србија е коригирана за промените во девизниот курс.

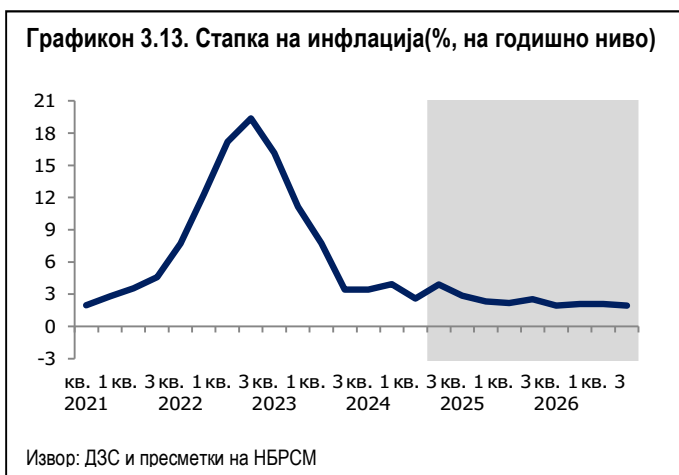
Како одраз на глобалните текови и преземените мерки, по забавувањето во 2023 година, просечната годишна инфлација во домашната економија продолжи да забавува и во текот на 2024 година. Просечната годишна инфлација во 2024 година се оценува на 3,5% (наспроти 9,4% претходната година). Проценката за инфлацијата во 2024 година во ова сценарио е во рамки на минатогодишното сценарио (очекувана инфлација од 3,5-4%). Силниот пад на цените на нафтата и на основните прехранбени производи на меѓународниот пазар, забавениот раст на странската ефективна инфлација, како и ефектот од затегнатата монетарна политика придонесоа за надолно придвижување на домашните цени. Прехранбената и енергетската компонента бележат посилно забавување, а кај базичната инфлација, поради поголемата инертност, приспособувањето е побавно.

Забавувањето на инфлацијата се очекува да продолжи и во наредните години и се оценува дека просечниот годишен раст на цените ќе се сведе на 2,5% во 2025 година и 2% во периодот 2026 - 2027 година.

Надолна патека на цените се очекува кај сите три компоненти во 2025 година, а од аспект на структурата, се проценува дека базичната инфлација ќе има најголем придонес за вкупната инфлација. Постепеното стабилизирање на инфлацијата на среден рок се очекува да произлезе од исцрпувањето на ефектите од надворешните ценовни шокови, натамошните закотвени инфлациски очекувања и отсуството на позначителни притисоци преку каналот на домашната побарувачка и производниот јаз. Сепак, ризиците за проекцијата на инфлацијата се

нагорни, и во однос на надворешното окружување се поврзани со цените на примарните производи, коишто се под влијание на нестабилниот геополитички контекст и климатските фактори. Во делот на домашните фактори, ризиците произлегуваат од евентуалните ценовни притисоци поради зголемувањето на цената на струјата за малите потрошувачи на регулираниот пазар од јули 2024 година, како и на домаќинствата во наредниот период, растот на платите и пензиите и побавната фискална консолидација согласно најновата фискална стратегија.

Монетарна политика и политика на девизен курс. Монетарната политика е насочена кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. По периодот на постепеното зголемување на основната каматна стапка на Народната банка, како одговор на забрзувањето на инфлацијата под влијание на глобални фактори на страна на понудата, од октомври 2023 до август 2024 година основната каматна стапка беше непроменета, на ниво од 6,3%. На крајот на третото тримесечје на 2024 година, во услови на значително забавување на динамиката на домашната инфлација, поволен девизен пазар, но се уште присутни ризици, Народната банка започна со претпазливо нормализирање на монетарната политика. Во септември, основната каматна стапка беше намалена за 0,25 п.п., до нивото од 6,05%, а континуитетот на поволни движења отвори простор за дополнително намалување и во текот на октомври до 5,8%. Во овој период каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и на седум дена, останаа непроменети на нивото од 4,20% и 4,25%, соодветно. Во однос на макропрudentната политика, на крајот на септември беше донесена одлука за продолжување на примената на стапката на противцикличниот заштитен слој на капиталот од 1,75% и во четвртото тримесечје од 2025 година.

Ваквата поставеност на политиките е во насока на поддршка на вкупната макро-финансиска стабилност во економијата. Со оглед на монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, промените во домашната монетарната политика ги следеа и промените во монетарната политика на Европската централна банка, којашто исто така од средината на годината започна со постепено намалување на каматната стапка.

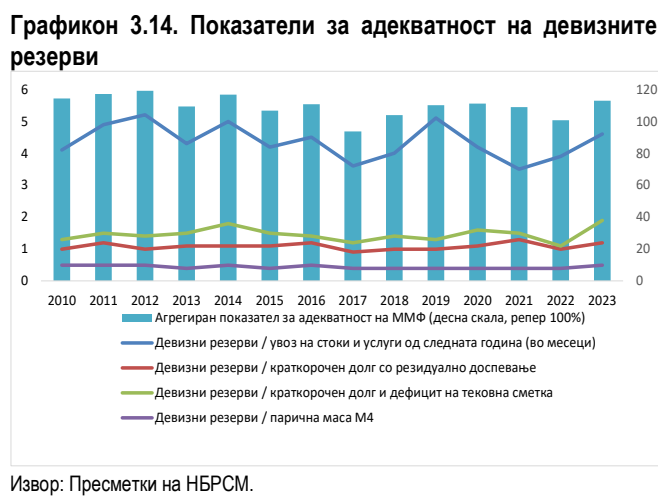
Заради натамошна поддршка на процесот на денаризација на билансите на банките, во текот на третиот квартал на 2023 година, Народната банка на два пати изврши дополнително зголемување на стапката на задолжителна резерва на девизните обврски на банките, најпрво од 19% на 20% (во примена од ноември 2023 година), и потоа на 21% (од декември 2023 година).

Во услови на солидна ликвидност на банкарскиот сектор, од јуни 2024 година се започна со постепена нормализација кај стапката на задолжителна резерва на денарските обврски на банките со рочност до две години, кон нивото од предкризната епизода во 2022 година (која ќе се одвива фазно), со примена на стапка од 6,5% (наспроти 5% претходно).

Ваквата комбинација на монетарните инструменти, укажува на процес на претпазливо релаксирање на монетарната политика, во услови на натамошно присуство на ризици од глобалното и домашното окружување. И натаму се очекува дека нивото на каматните стапки, заедно со досегашните промени кај задолжителната резерва и преземените макропрудентни мерки, ќе придонесат за ценовна стабилност на среден рок и за задржување на стабилноста на девизниот курс.

Девизните резерви и натаму се одржуваат на солидно и адекватно ниво, а во текот на годината продолжија поволните движења на девизниот пазар. Дополнително, за натамошното справување со евентуалните последици од неизвесното глобално окружување особено е важно да се истакне одобриениот пристап до девизна ликвидност во евра којшто на Народната банка ѝ е овозможен од страна на Европската централна банка, првично до јуни 2021 година, а потоа преку четири пролонгирања продолжен до јануари 2025 година.

Согласно применуваната стратегија на тагетирање на девизниот курс на денарот, Народната банка постојано ги следи движењата на каматниот диференцијал за инструментите во домашна и странска валута, како и валутната структура на депозитите и кредитите. Каматниот диференцијал на депозитите во домашна и странска валута во претходните неколку години беше главно во опаѓање, како одраз на релаксираните домашни и глобални финансиски услови, додека во услови на отпочнато монетарно затегнување кон крајот на 2022 и во текот на 2023 година оствари мало зголемување, а во текот на 2024 година се задржа непроменет. Задржувањето на придобивките во однос на деевроизацијата (во периодот од 2009 - 2015 година учеството на депозитите со валутна компонента во вкупните депозити се намали за околу 18 п.п., а учеството на кредитите во валутна компонента во вкупните кредити се намали за околу 12 п.п.), повратно го зголемува кредибилитетот на монетарната политика заснована на стабилноста на девизниот курс на денарот во

однос на еврото. Во периодот 2020-22 година, како одраз на неизвесноста од кризата наметната со пандемијата, а потоа и зголемените инфлациски очекувања заради глобалната енергетска криза и неизвесноста, дојде до умерено нагорно придвижување на учеството на депозитите со валутна компонента (за 6,7 п.п. во септември 2022 година, споредено со крајот на 2019 година). Од последниот квартал на 2022 година и во текот на 2023 и 2024 година е забележено постепено намалување на учеството на девизните во вкупните депозити на приватниот сектор (за 2.7 п.п. споредено со септември 2022 година). Покрај измените кај задолжителната резерва, валутниот аспект се имаше предвид и кај макропрудентните мерки за квалитетот на кредитната побарувачка, коишто започнаа да се применуваат од 1 јули 2023 година. Покрај другите, воведен е и показателот ДСТИ (англ. debt-service to income), чиешто ниво се разликува за кредитите во денари и во девизи/девизна клаузула.

Од аспект на сетот монетарни инструменти, во пресрет на предизвиците од енергетската криза, од август 2022 година, се применува мерката за ослободување на банките од задолжителната резерва за новоодобрени кредити за зелени финансии, со цел да се поттикне како кредитирањето, така и трансформацијата на економијата кон поголемо користење на обновливи извори на енергија. Најголемиот дел од одобрените кредити од почетокот на примената на мерката наваму се долгорочни и се наменети за изградба на нови објекти со користење на обновливи извори на енергија.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период ќе ја одржува ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оценка на рамнотежниот реален ефективен девизен курс¹⁰ на денарот заклучно со последниот квартал на 2023 година, не упатуваат на поголеми отстапувања од рамнотежното ниво и истите во периодот 2004 – 2023 година се одржуваат во прифатливи рамки¹¹. Во однос на спроведувањето на монетарната политика, значајно е да се наведат и резултатите од моделите за анализа на монетарната трансмисија, кои со последното ажурирање заклучно со 2023 година укажуваат на релативно стабилен пренос кај вкупните каматни стапки, а наодите се слични на претходните анализи. Во споредба со резултатите од претходната оценка, преносот на монетарните сигнали останува ист кај активната денарска каматна стапка, додека кај пасивната денарска и девизна каматна стапка и активната девизна каматна стапка се забележуваат мали промени на каматната трансмисија. Дополнително, во спецификацијата за денарските каматни стапки, промената во стапката на задолжителната резерва повторно се покажа како статистички значајна, што е во линија со очекуваните ефекти од направените промени во овој инструмент.

Општо земено, по серијата глобални шокови, **закрепнување на домашната економија се очекува да продолжи, при истовремено забавување на инфлацијата**, којашто на среден рок се очекува да се сведе до историскиот просек од 2%. Надворешната позиција останува стабилна, при умерен и релативно стабилен дефицит на тековната сметка во следните три години, очекувани приливи на СДИ и натамошен пристап до пазарите на капитал. Следствено, девизните резерви ќе се задржат во сигурната зона и во следниот период. Се очекува натамошна кредитна поддршка на домашната економија од страна на банките. Глобалните ризиците и натаму се присутни и се поврзани пред сè со натамошниот развој на глобалната ситуација, довербата на потрошувачите и инвеститорите,

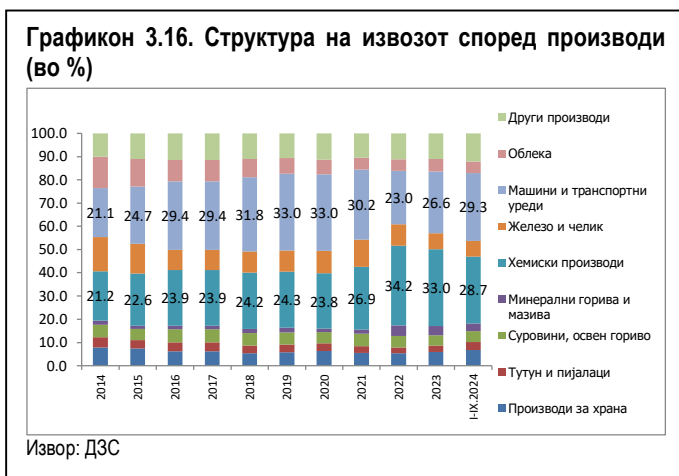
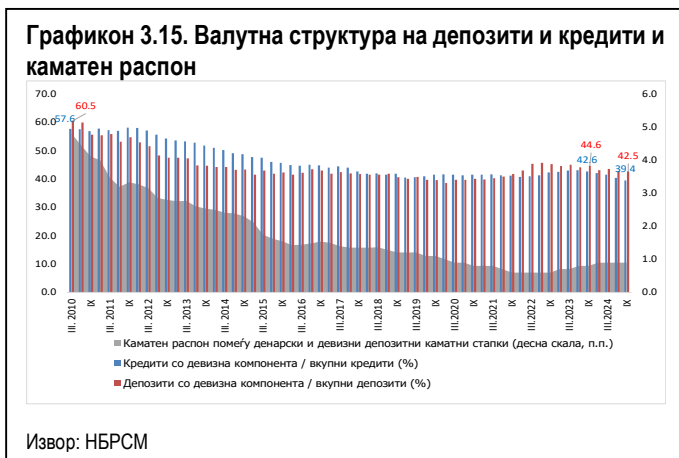
¹⁰ Извор: НБРСМ. Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оцена на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Северна Македонија од Европската Унија. Во моделите (поставени со различна спецификација и оценети според различни техники), како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност, јавната потрошувачка и вкупната нето девизна актива.

¹¹ Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report 2023 Article IV Consultation, January 2024, p.62). Според методологијата на ММФ, отстапување од рамнотежното ниво во интервал +/- 5% упатуваат дека општо земено екстерната позиција е конзистентна со фундаментите и постои адекватна поставеност на политиките.

тековните несовпаѓања на понудата и побарувачката, движењата на глобалните цени. Инфлацијата и инфлациските очекувања, движењата во надворешниот сектор, структурата на увозот и ефектите врз девизниот пазар и девизните резерви, ќе бидат од големо значење за монетарната поставеност и во следниот период. И натаму редовно ќе се следи динамиката и структурата на кредитниот раст, како и движењето на депозитите и каматните распони. Координацијата на монетарната и фискалната политика останува клучна и за следниот период. Народната банка и во следниот период ќе продолжи со внимателно следење на трендовите и потенцијалните ризици од домашното и надворешното окружување, во контекст на поставеноста на монетарната политика.

Проекција на банкарските депозити и кредити¹². Во услови на започнат процес на умерено олабавување на монетарната политика, се очекува динамиката на раст на кредитната активност да продолжи, при што до крајот на 2024 година растот ќе изнесува 7,5% на годишна основа (раст од 5,1% на крајот на 2023 година). На среден рок се очекува стабилизирање на стапките на кредитниот раст, којшто во просек за периодот 2025 – 2027 година би изнесувал 7,2%. Ваквите проекции се во линија со очекувањата за натамошно постепено намалување на каматните стапки, забрзување на економскиот раст, стабилизирање на очекувањата и сè поголемата доверба на економските субјекти. Кај депозитите, како главен извор на финансирање на кредитната активност, исто така се очекуваат солидни стапки на раст во целиот период на проекции, со оглед на натамошните релативно стимулативни услови за штедење во банките, довербата во банкарскиот сектор, како и заради очекуваниот раст на паричните примања на населението. Така, во 2024 година се очекува дека растот на вкупните депозити би изнесувал 7,9% (9,1% на крајот од 2023 година), додека во периодот 2025 – 2027 година е проектиран просечен раст од 7,7%.

Надворешен сектор. Структурните промени во економијата во насока на зајакнување и диверзификација на извозниот сектор овозможува подобрување на салдото на тековната сметка. Имено, дефицитот на тековната сметка во изминатиот десетгодишен период 2014-2023 година во просек изнесува 2% од БДП. Позабележителен исклучок во однос на просекот е остварениот дефицит во 2022 година од 6,1% од БДП, којшто се должи на глобалната енергетска криза и

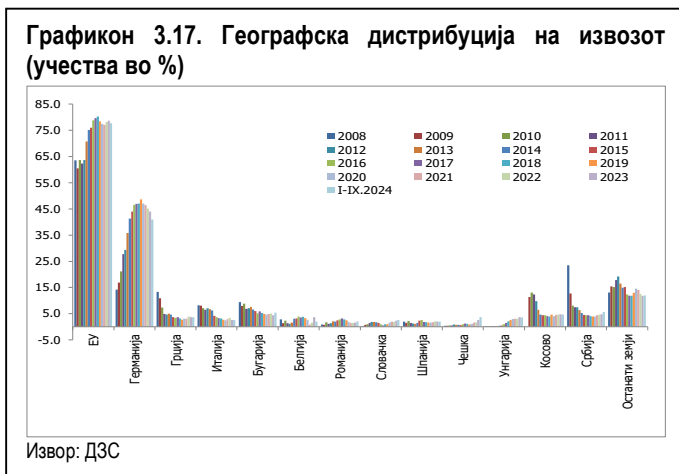

¹² Проекциите за надворешниот и монетарниот сектор на Народната банка базираат на Ребалансот на Буџетот за 2024 година од август 2024 година и Фискалната стратегија 2025-2029 година од септември 2024 година.

проширениот енергетски дефицит, по што следеше остварување на мал суфицит, како одраз на оствареното забавување на енергетските цени. Солидните остварувања во тековната сметка веќе подолг временски период, упатуваат на зајакнати фундаменти на економијата и поголема отпорност на надворешниот сектор во однос на домашни и надворешни шокови.

Согласно остварените движења и оценките за последниот квартал на 2024 година, дефицитот на тековната сметка за 2024 година се оценува на умерено ниво од 2,1% од БДП, што е всушност очекувано проширување во споредба со претходната година кога беше остварено стеснување после ударот од глобалната енергетска криза. Проценетиот дефицит за 2024 година е сличен со очекувањата во минатогодишното макроекономско сценарио, прикажано во ланската ПЕР (2,4% од БДП).

Вкупниот трговски дефицит¹³ во периодот јануари – септември 2024 година се прошири за 16,7%, при годишен пад на извозот од 6,1% и истовремен пад на увозот од 0,5%. Покрај ефектот од сè уште слабата странска побарувачка и пониските цени на годишна основа, на страната на извозот делуваа и одредени специфични привремени фактори¹⁴. Структурно, намалувањето на извозот се должи пред сè на извозот на дел од производните капацитети од автомобилската индустрија во странска сопственост (поврзан со извозот на хемиски производи), потоа намален извоз на возила, енергија, железо и челик и текстил и облека. Од друга страна, раст бележи извозот на храна и пијалаци и тутун, како и извозот на преостанатиот сегмент од автомобилската индустрија што придонесе за зголемување на извозот на опрема и машини. На страната на увозот, позабележителен пад бележи увозот на енергија, а потоа и увозот на обоени метали, како суровинска компонента на дел од извозните капацитети во странска сопственост, како и увозот на неоргански хемиски производи, а во помала мера и увозот на железо и челик. Од друга страна, позначителен раст забележа увозот на опрема и машини и храна и пијалаци. Највисок дефицит во размената на стоки во анализираниот период е остварен со Велика Британија, а највисок суфицит е остварен со Германија.

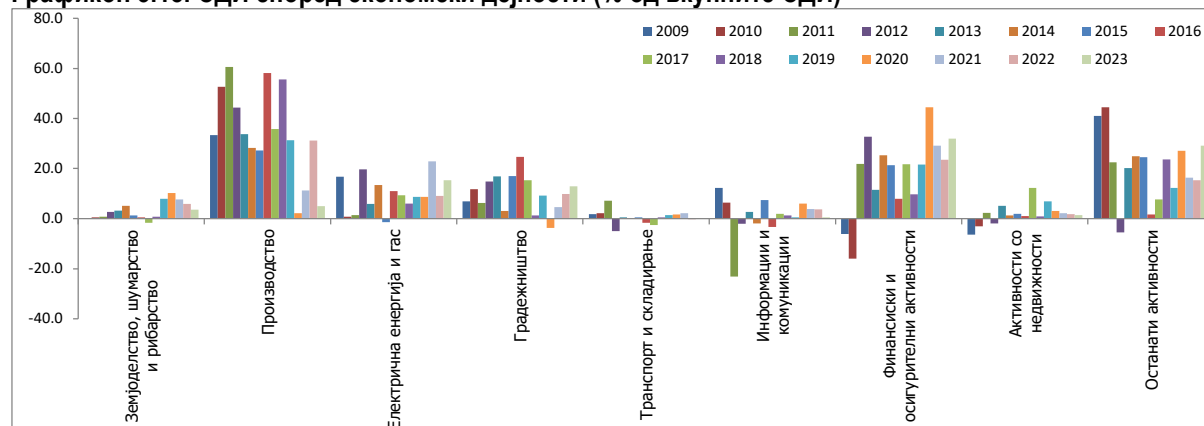
Анализирано структурно, како резултат на новите капацитети со странски капитал во економијата, извозната структура е значително подобрена, во насока на постепено зголемување на учеството на производи со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди, коешто на крајот на 2023 година достигна близу 60%. Промените во извозната структура соодветствуваат со странските директни инвестиции во изминатиот период, главно концентрирани во овие дејности. Од друга страна, забележано е намалување на учеството на традиционалните извозни производи - железо и челик и текстилни производи, при што нивното заедничко учество од доминантни 40% во 2010 година е сведено на околу 12% на крајот на 2023 година, што ја потврдува поголемата производна дисперзираност и осовременувањето на извозната

¹³ Според надворешнотрговската статистика, каде што увозот е прикажан на ц.и.ф.-основа.

¹⁴ Се однесува на неработењето на значајни капацитети од металната и автомобилската индустрија, коишто се очекува да бидат делумно надминати кон крајот на оваа година, а целосно следната година.

структура (дополнително извозот на железо и челик е под влијание и на движењето на светските цени).

Графикон 3.18. СДИ според економски дејности (% од вкупните СДИ)

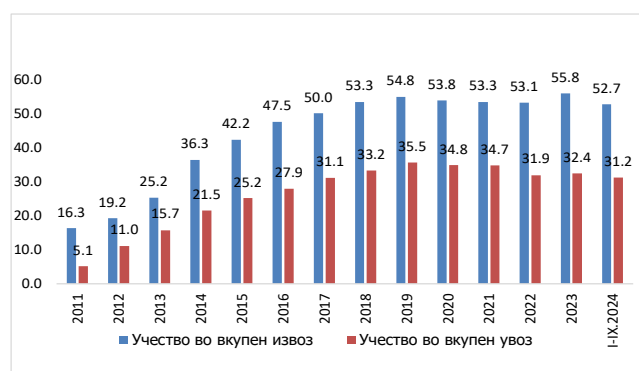
Извор: НБРСМ.

Учеството на извозот на компаниите во странска сопственост во вкупниот извоз на стоки и натаму е на релативно високо ниво, со одреден раст во 2023 година, кога учеството во вкупниот извоз достигна историски највисоко ниво од 55,8%. Во првите девет месеци од 2024 година, евидентно е умерено намалување на учеството на извозот на овие компании во вкупниот извоз на 52,7%. Имајќи предвид дека овие компании увезуваат репроматријали и опрема од странство, учеството на увозот на овие капацитети во вкупниот увоз на стоки исто така се менува во поодделни години, сепак одржувајќи се на пониско ниво во однос на извозот (учество во вкупниот увоз од близу 31,2% во првите девет месеци од 2024 година).¹⁵

На нето основа, новите компании во странска сопственост бележат позитивно салдо во размената со странство, кое во периодот 2011-2013 година во просек изнесуваше 1,5% од БДП, додека во наредниот период се интензивираше, достигнувајќи 5,4% од БДП во 2018 година и 4,7% од БДП во 2019 година.

Во услови на пандемија во текот на 2020 и 2021 година и намалена економска активност позитивното салдо на овие компании се сведе на 4,3% и 3,1% од БДП, соодветно, по што следеше одредена стабилизација во 2022 година кога нето извозот на овие компании изнесуваше 4,0% од БДП. Во 2023 година, нето извозот на овие компании достигна 7,1% од БДП што претставува највисоко историско остварување, гледано и како учество во БДП и анализирано во апсолутни износи. Во првите девет месеци од 2024 година,

Графикон 3.19 Извоз и увоз на новите компании со странски капитал (учество, во %)

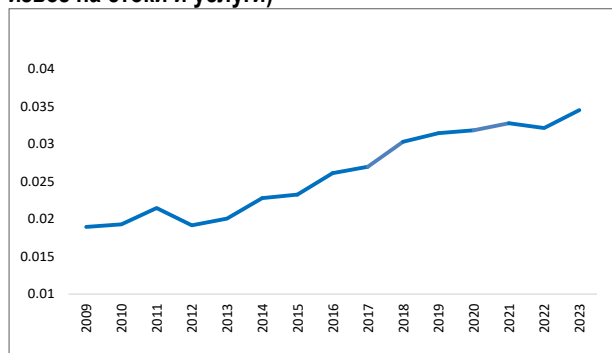
Извор: НБРСМ и ДЗС.

¹⁵ Извор: НБРСМ. Според надворешнотрговската статистика (царински декларации), кадешто извозот на стоки е претставен на ф.о.б основа, додека увозот на стоки е на ц.и.ф основа.

соодветно на пониската извозна активност на овие компании, остварениот нето-извоз изнесува 3,7% од БДП. Се оценува дека и натаму постои простор за зајакнување на врските меѓу странските компании и локалните добавувачи, со што дополнително би се зголемиле секундарните ефекти од СДИ во економијата.

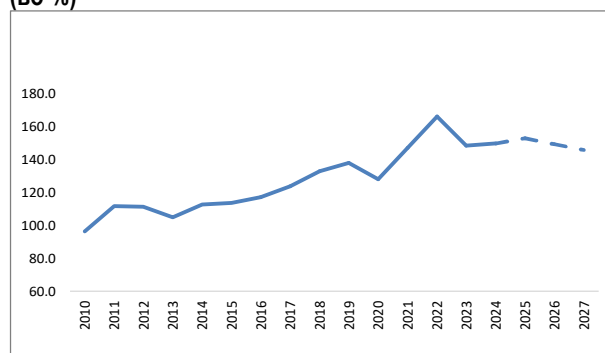
Анализата на географската насоченост на македонскиот извоз ја потврдува доминацијата на ЕУ како главна извозна дестинација, каде во периодот јануари-септември 2024 година се извезени околу 78% од македонскиот извоз, што претставува значителен пораст споредено со 2008 година кога околу 64% од македонскиот извоз бил насочен кон ЕУ. Во рамки на ЕУ, во последните години, значителен пораст оствари учеството на извозот кон Германија (највисоко ниво од 48,6% достигнато во 2019 година), а позитивни придвижувања во 2023 година, на годишна основа има и извозот кон Унгарија, Романија, Чешка, Белгија и Словачка, при пониски почетни учества, додека намалено е учеството на извозот кон Грција, Италија и Бугарија. Вкупната размена со ЕУ во периодот јануари - септември 2024 година сочинува околу 62% од вкупната трговска размена на Република Северна Македонија, при што во

Графикон 3.20. Извозен пазарен удел (% од светскиот извоз на стоки и услуги)

Извор: ММФ, НБРСМ.

Графикон 3.21 Извоз и увоз на стоки и услуги/БДП (во %)

Извор: ДЗС и проекција на НБРСМ за периодот 2024-2026.

услови на пад кај извозот при истовремен раст на увозот на стоки во ЕУ остварен е суфицит, кој сепак е за 55,5% помал во однос на истиот период минатата година.

Во периодот јануари – септември 2024 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)¹⁶ на денарот дефлациониран со трошоците на животот оствари мала апрецијација од 0,5% на годишна основа, а со исклучување на примарните производи, РЕДК на денарот според истиот ценовен индекс забележа минимална депрецијација од 0,1% споредено со истиот период од минатата година. Ваквите движења кај двата индекса се остварени во услови на забавена апрецијација на номиналниот ефективен девизен курс на денарот во однос на валутите на некои од земјите трговски партнери и поволен сооднос кај релативните цени.

Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз од 2013 година наваму бележи раст, при забавување на растот во годините на пандемијата и продолжената глобална криза (при мал пад во 2022 година). Во 2023 година повторно е остварено зголемување на пазарното учество во светскиот извоз. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок, бележејќи изразен растечки тренд во периодот 2014 – 2019 година. Во 2020 година дојде до краткотрајно

¹⁶ Пресметки на НБРСМ. Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 15 најзначајни трговски партнери на Република Северна Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во периодот 2010-2012 година и базен период 2015 година.

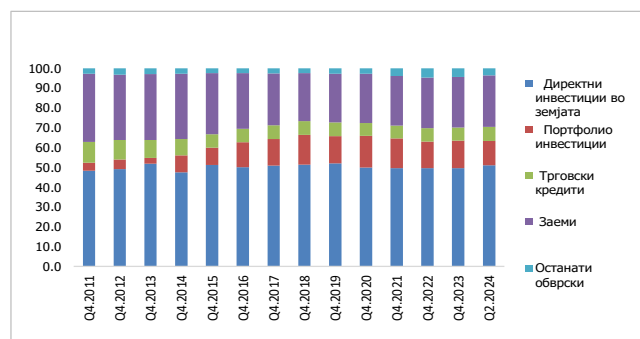
забавување на учеството на размената на стоки и услуги во БДП заради пандемијата, додека во следните две години растот продолжи, достигнувајќи околу 166% од БДП во 2022 година (при повисоки цени во размената). Во 2023 година учеството на трговската размена во БДП изнесуваше 149% од БДП, во 2024 година се проценува на околу 150% од БДП, а на слично ниво ќе се одржува и во следните три години.

Меѓународна инвестициска позиција и надворешен долг.

На крајот на вториот квартал на 2024 година, негативната нето меѓународна инвестициска позиција (МИП), во номинални големини е зголемена за 3,7% споредено со крајот на 2023 година, во услови на повисок раст на меѓународните обврски во однос на растот на меѓународните средства. Проширувањето на негативната МИП главно се должи на зголемените нето-обврски кај останатите сектори во економијата и умерено намалување на позитивната нето позиција на централната банка, при малку пониски нето-обврски кај банкарскиот сектор и речиси непроменета негативна нето-позиција на државата¹⁷. Во релативни показатели, негативната нето МИП во јуни 2024 година изнесува 59,5% од проценетиот БДП и во однос на крајот на 2023 година е проширена за 2,5 п.п. од БДП.

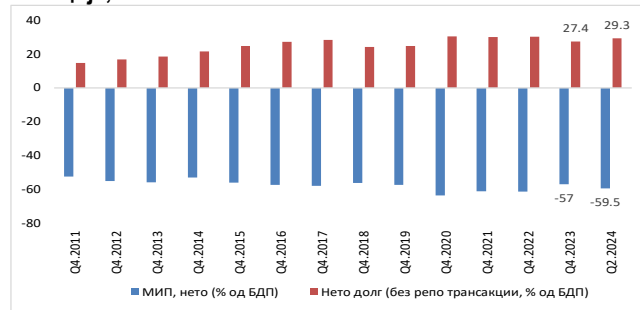
Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските кон странство (околу 50% во последните неколку години), коешто е карактеристично за земјите коишто конвергираат, при анализа на надворешната позиција потребно е да се согледаат и други показатели, како што е нето надворешниот долг, којшто ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на вториот квартал на 2024 година нето надворешниот долг изнесува 29,3% од проценетиот БДП, што претставува зголемување во однос на крајот на 2023

Графикон 3.22. Структура на обврски кон странство (%)

Извор: НБРСМ.

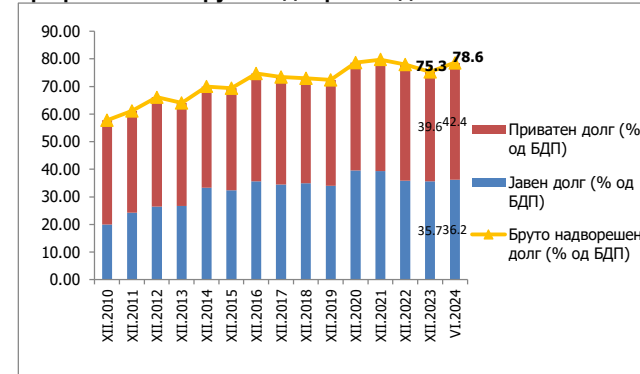
Графикон 3.23. Нето долг и Меѓународна инвестициска позиција, нето

Извор: НБРСМ.

БДП и во однос на крајот на 2023 година е проширена за 2,5 п.п. од БДП.

Графикон 3.24. Бруто надворешен долг

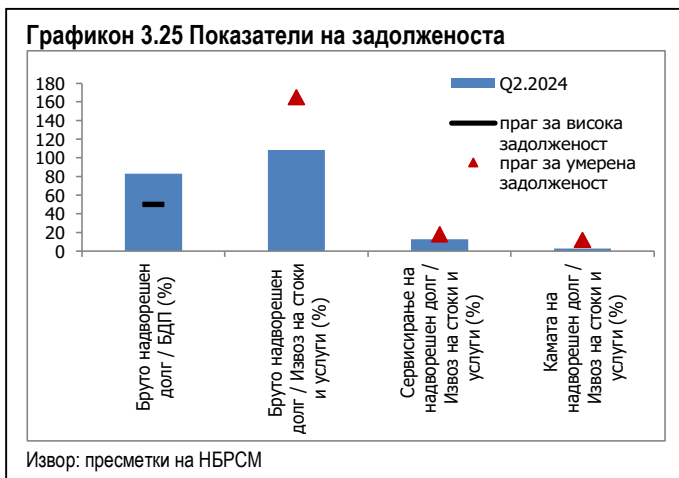

Извор: НБРСМ.

¹⁷ Секторот држава опфаќа: централна влада, локална самоуправа и фондови за социјално осигурување.

година за 1,8 п.п. од БДП, што се должи на зголемениот нето долг кај јавниот сектор, во услови на мал пад кај нето долгот на приватниот сектор.

На крајот на вториот квартал од 2024 година, **брuto надворешниот долг** сочинува 78,6% од БДП (без репо-трансакциите на НБРСМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Споредено со крајот на 2023 година бруто-долгот е зголемен за 3,3 п.п. од БДП. Ова зголемување главно се должи на растот на долгот на приватниот сектор (за 2,8 п.п. од БДП), при истовремено мало зголемување и на долгот на јавниот сектор (за 0,5 п.п. од БДП). Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од над 75%.

На крајот на вториот квартал на 2024 година покриеноста на краткорочниот долг според преостанатото доспевање (без репо) со девизни резерви изнесува 1 што упатува на солидна ликвидност во однос на плаќањата кон странство. Анализата на надворешната задолженост¹⁸ укажува на ниско ниво на задолженост според три показатели (бруто надворешен долг, сервисирање на долгот и отплата на камата, поединечно, во однос на извоз на стоки и услуги), додека единствено според учеството на бруто долгот во БДП задолженоста е висока. Сепак, нивото на бруто надворешниот долг без трговските кредити и меѓукомпанискиот долг (како помалку ризични текови) е пониско и упатува на умерена задолженост.

Проекции на билансот на плаќања¹⁹. После пост-пандемското здравување и периодот на продолжена глобална криза, во 2023 година беше остварен умерен раст на глобалната економија, кој се очекува со слична динамика да продолжи и во 2024 година, и натаму придружен со неизвесност и геополитички ризици. Притоа, глобалниот раст останува под нивото од пред-пандемскиот период. Со последните оценки, растот на странската ефективна побарувачка²⁰ за македонската економија се оценува на 0,8% во 2024 година, а во 2025 година се очекува дека ќе забрза на 1,5% (1% и 1,7%, соодветно во минатогодишното сценарио). Надолната корекција за 2024 година во најголема мера се должи на надолните ревизии за очекуваната економска активност на Германија, како наш значаен трговски партнер. Во 2026 година се очекува умерено забрзување на стапката на раст на странската побарувачка на 1,7%.

Последиците од глобалната енергетска криза доведоа до проширување на дефицитот на тековната сметка во 2022 година, при што веќе во 2023 година е остварен мал суфицит, додека во 2024 година се оценува умерен дефицит на ниво од 2,1% од БДП. Последните оценки за надворешниот сектор

¹⁸ Според пристап на Светската банка, при што во пресметката на показателите се користат тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители. Методологијата дефинира и критериуми на задолженост, како референтни вредности за степенот на задолженост.

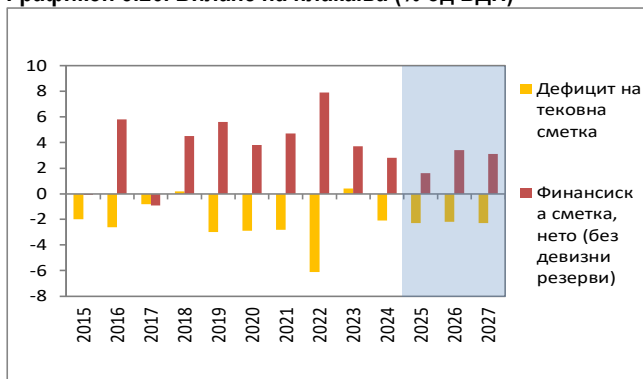
¹⁹ Проекциите за билансот на плаќања и монетарните и кредитните агрегати базираат на податоците на ДЗС за БДП за 2022, 2023 и првите два квартала од 2024 година (квартални и годишни) од кварталното соопштение за БДП на ДЗС објавено на 4.9.2024 година.

²⁰ Странската ефективна побарувачка е пресметана како пондериран збир на индексите на бруто домашниот производ на најзначајните партнери на Република Северна Македонија во доменот на извозот. Во пресметката на овој показател се вклучени Германија, Грција, Италија, Холандија, Белгија, Шпанија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија.

укажуваат дека во следните три години би дошло до негово стабилизирање на просечно ниво од околу 2,2% од БДП. Потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат покриени преку задолжување од странство и од директни инвестиции. Се очекува дека финасиските приливи ќе овозможат раст и одржување на адекватно ниво на девизни резерви со покриеност на увозот на стоки и услуги од следната година од над 4 месеци.

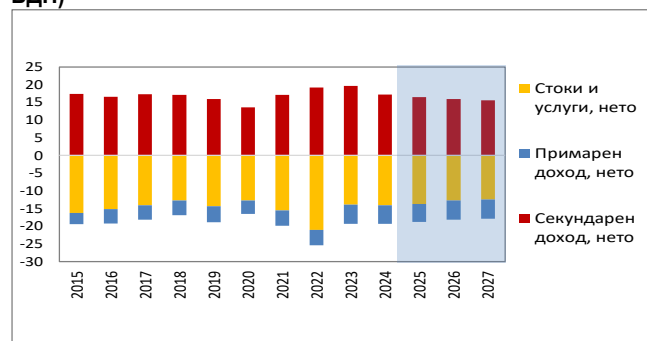
Во 2023 година, трговскиот дефицит оствари нормализација, после енергетската криза кога беше значително проширен. Во изминатиот период на 2024 година, во услови на забавување на цените на трговската размена, извозот забележа умерен пад, а увозот мининален пад, што доведе до умерено проширување на трговскиот дефицит. Позабележителни надолни промени на двете страни се забележани кај енергијата, во услови на забавување на светските цени на енергија. За 2024 година, се оценува мало проширување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 14,1% од БДП (во 2023 година беше остварен дефицит од 13,9% од БДП). Оваа оценка е заснована на оценетиот повисок дефицит во размената на стоки, којшто во значајна мера се очекува да биде неутрализиран од повисокиот суфицит кај услугите. Проширувањето на салдото во размената на стоки се должи на поголемиот дефицит кај не-енергетското трговско салдо, при истовремено оценето стеснување и кај енергетското трговско салдо. Проценетиот дефицит во размената на стоки и услуги во 2024 година е понизок од очекувањата од минатогодишното сценарио (15,7% од БДП). Во следните три години, дефицитот во размената на стоки и услуги се оценува постепено умерено да забавува од 13,7% од БДП во 2025 година до 12,4% од БДП во 2027 година. Ваквата проекција е заснована на очекувањето дека по шокот и последиците условени од енергетската криза, надминувањето на привремените ограничувачки фактори присутни во 2024 година, постепеното закрепнување на странската ефективна побарувачка и поволната ценовна конјunktura кај цените на металите, ќе влијаат позитивно врз традиционалниот извозен сектор. Воедно, позитивен придонес се очекува да имаат и веќе постоечките компании од автомобилската индустрија, но и новите странски инвестиции во производниот сектор. Во овие рамки, стеснувањето би произлегло од очекуваното постепено

Графикон 3.26. Биланс на плаќања (% од БДП)

Извор: НБРСМ. Проценка за 2024 и проекции за 2025-2027 година.

Графикон 3.27. Компоненти на тековната сметка (% од БДП)

Извор: НБРСМ. Проценка за 2024 и проекции за 2025-2027 година.

стеснување кај енергетскиот и не-енергетскиот трговски дефицит. Суфицитот кај услугите, по поинтензивниот раст во 2024 година кога се оценува на 7,5% од БДП, во следните три години би бил поумерен и во просек би се одржувал на околу 6,6% од БДП, при солидни извозни преспективи на услужниот сектор (особено во делот на информатичките услуги и услуги поврзани со проектите во патната инфраструктура).

Значаен дел од дефицитот во размената на стоки и услуги и натаму ќе биде финансиран од приливите врз основа на секундарниот доход (кој главно го одразува нето откупот на менувачкиот пазар, како основна компонента на приватните трансфери). По нормализацијата на нето приливите од

приватните трансфери во 2024 година кога се оценуваат на ниво од 17,2% од БДП (при исклучителни високи нивоа претходните две години од околу 19% од БДП), во следните три години овие приливи се очекува да забележат блага опаѓачка тенденција (до околу 15,6% од БДП во 2027 година). Дефицитот кај категоријата „примарен доход“ во тековната сметка за 2024 година се проценува на 5,2% од БДП, а на слични нивоа се очекува да се задржи и во следните три години, согласно предвидувањата за солиден доход од капитал на странските инвеститори.

При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, за 2024 година се проценува умерен дефицит на тековната сметка од 2,1% од БДП, што главно се должи на повисокиот дефицит кај размената на стоките и помалите нето приливи кај секундарниот доход. Во следните три години, дефицитот на тековната сметка би се одржувал на умерено просечно ниво од околу 2,2% од БДП, при постепено умерено стеснување на дефицитот во трговската размена наспроти очекуваното умерено забавување кај приватните трансфери. Притоа, се очекуваат позитивни ефекти од постепено стабилизирање на глобалните состојби, како во однос на синџирите на снабдување, така и во однос на ценовните притисоци особено на страна на енергијата, како и натамошни позитивни ефекти од компаниите со странски капитал. Ваквите околности би овозможиле враќање на дефицитот на стоки и услуги на среден рок на прет-пандемските нивоа од околу 13% од БДП.

Приливите на финансиската сметка главно ќе произлезат од очекуваните СДИ и очекуваното надворешно задолжување на јавниот и приватниот сектор. Во 2024 година, најголем дел од приливите беа остварени врз основа на СДИ и долгорочни заеми на државата од странство. СДИ во 2024 година се проценуваат на 4,2% од БДП. Заздравувањето на домашната економија по продолжената глобална криза, заедно со очекуваниот раст на глобалната економија, се очекува да придонесат за стабилни перцепции кај инвеститорите, при што СДИ во следните три години се очекува да се задржат на ниво од околу 4% од БДП. Ваквата проекција е поткрепена со континуирани приливи по оваа основа, натамошната примена на политики за привлекување нови СДИ, натамошни реформи во правец на подобрување на деловниот амбиент, како и предуслови за проширување на постојните странски капацитети во рамки на тековното прегрупирање на глобалните синџири на снабдување кон поблиски локации. Во периодот 2024 - 2027 година, на финансиската сметка се проценуваат нето приливи од околу 3% од БДП, годишно, со исклучок на 2025 година кога нето приливите се под 2% од БДП, во услови на одлив за отплата на доспеана еврообврзница. Проектираните движења во тековната и финансиската сметка се оценува дека ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период на кумулативна основа и понатамошно одржување на адекватна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Финансиски сектор. Задржувањето на стабилноста на финансискиот систем, неговиот натамошен развој и зголемувањето на интермедијацијата остануваат главни приоритети во областа на финансискиот систем. За таа цел ќе бидат преземени низа активности:

- Во март 2024 година, беа донесени измени и дополнувања на Законот за Народната банка коишто се поврзани со финансиската стабилност како една од основните цели на Народната банка, воведувањето на макропрudentниот мандат на Народната банка и надлежноста за спроведување активности за решавање на банки. Со измените, како еден од органите на управување на Народната банка се предвидува да биде Извршниот одбор, кој е составен од гувернерот и тројцата вицегувернери. Воспоставувањето на Извршниот одбор е во линија со најдобрите практики за постоење колегијални тела за одлучување во рамките на централните банки, како и во согласност со препораките на ММФ. На Извршниот одбор се пренесуваат надлежностите на гувернерот за издавање/одземање дозволи и согласности за финансиски институции, преземање мерки кон банки и други финансиски институции, како и кон платежни

институции, институции за електронски пари и оператори на платни системи коишто се предмет на супервизија на Народната банка. Извршниот одбор ќе биде надлежен да одлучува и за започнување постапка за решавање банка и за примена на инструментите и овластувањата за решавање банка. Исто така, Извршниот одбор ќе има надлежност да ги спроведува монетарната политика, политиката на девизен курс, како и да презема макропрudentни мерки. Покрај ова, со измените се врши натамошно зајакнување на независноста на Народната банка. Имено, се избриша членот 58-а со кој беше определено дека вработените во Народната банка имаат статус на административни службеници и на нив се применуваа одредбите од Законот за административните службеници. Со бришењето на овој член, се зголемува независноста на Народната банка во однос на можноста за привлекување и задржување на висококвалитетниот кадар, со што се обезбедуваат услови за натамошно јакнење на капацитетот за вршење на законските надлежности, вклучително и вршење на супервизорската функција.

- Соодветно на измените на Законот за Народната банка, во март беа донесени измени на Законот за платежни услуги и платни системи, кои беа објавени во „Службен весник на Република С. Македонија“ бр. 64/24. Имено, дел од овластувањата и задачите кои беа во надлежност на гувернерот ги презема Извршниот одбор, како во делот на одлучувањето за издавање дозволи и согласности за платежни институции и институции за електронски пари, како и оператори на платни системи, така и во делот на преземање мерки кон даватели на платежни услуги и оператори на платни системи коишто се предмет на надзор на Народната банка.
- Поврзано со измените на Законот за финансиските друштва од април 2024 година, беа донесени три нови подзаконски акти - правилници и тоа Правилник за начинот на управување со кредитниот ризик на финансиско друштво, Правилник за начинот на вршење на надзорот над финансиските друштва и Правилник за содржината на програмата за работа на финансиско друштво .
- Со Правилникот за кредитен ризик се вовеле обврска за финансиското друштво за процена на кредитната способност на кредитобарателите. Истовремено, се вовеле и показателот ДСТИ (приходи/задолженост) на сличен начин како и веќе воспоставниот показател кој важи за банките при кредитирањето на физичките лица. Со воведувањето на овој показател, значително ќе се намали ризикот од презадолженост на граѓаните. Дополнително, имајќи ги предвид утврдените слабости во процесот на одобрување на кредити (злоупотреба на лични податоци), со овој правилник се вовеле и задолжителна идентификација на клиентите.
- Со Правилникот за начинот на вршење на надзорот се пропишани основните постапки, правила и начинот на вршење на надзорот над финансиските друштва од страна на Министерството за финансии и подетално се уредија надлежностите на лицата овластени од страна на министерот за финансии, за спроведување надзор преку постојан вонтеренски надзор на работењето, редовен и вонреден теренски надзор, одржување контакти со членовите на органите на управување на финансиските друштва и соработка и размена на податоци и информации со други супервизорски органи.
- Со Правилникот за содржината на програмата за работа се пропиша содржината на програмата за работа која финансиското друштво ја доставува во постапката за добивање дозвола за основање и работа и во постапката за издавање согласност за промена во сопственичката структура.
- Со зајакнувањето на регулаторната рамка за работење на финансиските друштва преку

донесувањето на измените во Законот во 2023 година и донесувањето на подзаконските акти во 2024 година, се очекува да се зголеми довербата кај населението и компаниите за овие финансиски институции.

- Во 2024 година беше донесен „Закон за изменување и дополнување на Законот за обврзници за денационализација („Службен Весник на РСМ“ бр.74/24) со кој ќе се овозможи издавање на уште три нови емисии на обврзници за денационализација.
- Во февруари 2024 година беа донесени два нови закона во областа на пазарот на капитал (Закон за финансиски инструменти („Службен Весник на Република Северна Македонија“ бр.66/2024) и Закон за проспект и обврски за транспарентност за издавачите („Службен Весник на Република Северна Македонија“ бр.64/2024), коишто во голема мера се усогласени со најновото европско законодавство во областа на пазарот на капитал. Со новата законска рамка ќе се создадат услови за развој на нови производи и услуги на финансискиот пазар во земјата, ќе се воведат нови пазари за тргување, ќе се обезбеди повисоко ниво на стабилност на пазарот, ќе се зајакнат овластувањата на надзорните органи, ќе се зајакне транспарентноста преку обезбедување висококвалитетни информации и ќе се подобри заштитата на инвеститорите и на сите учесници на пазарот.
- Подготвени се измени во Законот за банките во насока на усогласување со Законот за платежни услуги и платни системи, особено во делот на работењето на штедилниците, со што ќе се овозможи проширување на активностите кои ќе може да ги врши штедилница. Измените се усвоени од страна на Владата на РСМ и се очекува да бидат донесени од Собранието на РСМ до крајот на 2024 година.
- Подготвени се измени во Законот за девизното работење во насока на усогласување со Законот за платежни услуги и платни системи, со цел непречена реализација на тековните и капитални трансакции. Со ова ќе се обезбеди стабилен и ефикасен платен систем во Република Северна Македонија. Измените се усвоени од страна на Владата на РСМ и се очекува да бидат донесени од Собранието на РСМ до крајот на 2024 година.
- Во декември 2024 година беа подготвени измени на Законот за платежни услуги и платни системи во насока на усогласување со Регулативата (ЕУ) 2024/886, која се однесува на инстант кредитните трансфери во евра и со која се менува Директивата за платежни услуги и платни системи 260/2012 (ПСД 2) и во насока на успешно завршување на процесот на пристапување на земјата во областа СЕПА како резултат на поднесената апликација од страна на Народната банка на 10 јули 2024 година. Предлог измените на Законот за платежни услуги и платни системи се усвоени од страна на Владата на Република С. Македонија и се очекува нивно донесување од страна на Собранието на Република С. Македонија на почетокот на 2025 година
- Во текот на 2025 година ќе биде донесен нов Закон за системот за заштита на депозити со кој ќе се изврши дополнително усогласување со Директивата 2014/49/ЕУ за депозитно гарантни шеми, особено во делот на проширување на опфатот на депозити кои се осигуруваат, менување на основата за пресметка на осигурителната премија, како и намалување на рокот за исплата на обесштетување и јакнење на промотивните активности.
- За 2025 година планирано е и донесување на нов Закон за банките со кој ќе се овозможи натамошно усогласување со Директивата 2013/36/ЕУ (ЦРД) и Регулативата (ЕУ). 575/2013 (ЦРР), вклучително и со последните измени на оваа директива и регулатива од јуни 2024 година. Покрај ова, со новиот Закон за банките ќе се обезбеди усогласување и со одредбите и

барањата на Законот за решавање банки и Директивата 2014/59/EУ.

- Во текот на 2024 година беше подготвен Закон за алтернативни инвестициски фондови се кој имплементирани Директивата 2011/61/EУ за менаџери на алтернативни инвестициски фондови и Регулативата 345/2013 за фондови со ризичен капитал. Со имплементацијата на Директивата ќе се зајакнат правилата и процедурите за работа на приватните инвестициски фондови и ќе се уреди постапката за одобрување на менаџерите на приватните инвестициски фондови. Законот се планира да биде донесен до крајот на 2026 година.
- За 2025 година планирано е донесување е новиот Закон за осигурување кој ќе биде усогласен со Директивата 2009/138/EЗ за основање и водење деловни активности за осигурување и реосигурување (Солвентност II) и со кој ќе се постигне компатибилност и конкурентност на домашната осигурителна индустрија со онаа во земјите членки на ЕУ. Исто така правиме делумна усогласеност на Директивата за дистрибуција на осигурување (ИДД). Со Законот ќе се зголеми сигурноста и стабилноста на осигурителниот сектор и ќе се зајакне заштитата на осигурениците. Ќе се зајакнат капиталните барања за работење на осигурителните друштва, ќе се пропишат супервизорски мерки соодветни на утврдените неправилности во работењето на друштвата и ќе се воспостават ефикасни механизми за заштита на правата на потрошувачите на осигурителни услуги.

Финансиски друштва. Финансиските друштва на финансискиот пазар во Република Северна Македонија работат согласно Законот за финансиските друштва („Службен весник на Република Македонија“ бр.158/10, 53/11, 112/14, 153/15 и 23/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.173/22 и 153/23). Согласно Законот, финансиско друштво може да врши една или повеќе од следниве финансиски активности: одобрување кредити, факторинг и издавање гаранции. Заклучно со 15.8.2024 година, на финансискиот пазар во Република Северна Македонија активно работат 27 финансиски друштва, што претставува намалување за осум друштва во однос на претходната година. Во сопственичката структура на финансиските друштва најголемо учество од 55,2% има домашниот капитал. Странскиот капитал учествува со 44,8%.

Во структурата на вкупните средства во финансискиот сектор во Република Северна Македонија, финансиските друштва имаат мало учество од околу 0,9%. На 30.6.2024 година, вкупната актива на финансиските друштва изнесува 10,1 милијарда денари (164 милиони евра) и бележи зголемување од 15,5% во однос на 30.6.2023 година главно како резултат на зголемувањето на финансиските пласмани.

Бројот на новосклучени договори во првата половина од 2024 година (од кои 99,8% се одобрени кредити) изнесува 214.194 што претставува зголемување од 23,5% во однос на првата половина од 2023 година. Вредноста на склучените договори, во овој период, изнесува 8 милијарди денари (130 милиони евра) или зголемување од 29,4% споредено со првата половина од 2023 година.

Во првите шест месеци од 2024 година, финансиските друштва остварија добивка од 980 милиони денари (прва половина од 2023 година: добивка од 790 милиони денари).

Даватели на финансиски лизинг. Давателите на финансиски лизинг (друштва за лизинг) на финансискиот пазар во Република Северна Македонија работат во согласност со Законот за лизинг („Службен весник на Република Македонија“ бр.04/02, 49/03, 13/06, 88/08, 35/11, 51/11, 148/13, 145/15, 23/16 и 37/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.173/22).

На 30.6.2024 година на пазарот на финансиски лизинг активно работат 7 друштва за лизинг што претставува намалување за едно друштво во однос на истиот период од претходната година. Во

сопственичката структура на лизинг-секторот доминантно учество има странскиот капитал со 52,3%, додека домашниот капитал учествува со 47,7%.

Во структурата на вкупните средства во финансискиот сектор во Република Северна Македонија, друштвата за лизинг имаат мало учество од околу 1%. На 30.6.2024 година, средствата на лизинг-секторот изнесуваа 13 милијарди денари (212 милиони евра) или зголемување за 34,8% во однос на истиот период од претходната година. Притоа, двете најголеми друштва за лизинг учествуваат со 76,2% во вкупната актива.

Бројот на новосклучени договори во првата половина од 2024 година изнесува 1.431 или намалување за 7,2% во однос на истиот период од претходната година. Вредноста на склучените договори, во овој период, изнесува 3,1 милијарда денари (50 милиони евра) или намалување за 2,8%. Правните лица ја задржаа главната позиција во структурата на новосклучените договори (80,8%). Гледано по предмет на лизинг, најголемиот дел од новосклучените договори се договори за патнички возила (82,3%).

Во првата половина од 2024 година друштвата за лизинг остварија добивка од 78,8 милиони денари (прва половина од 2023 година: добивка од 109,3 милиони денари).

3.3 Алтернативни сценарија и ризици

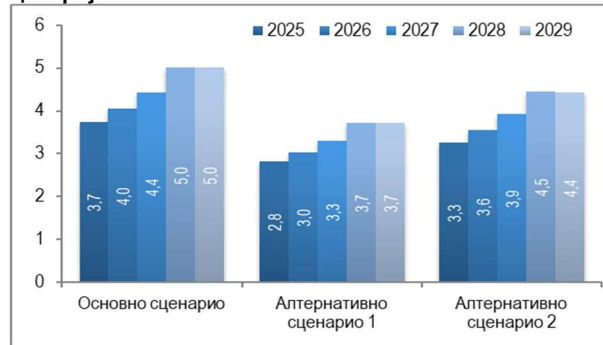
Алтернативни сценарија. Во продолжение ќе бидат образложени две алтернативни сценарија, коишто се поврзани со дел од подолу наведените ризици.

Во првото алтернативно макроекономско сценарио се претпоставува материјализација на надолните ризици поврзани со геополитичките тензии, односно конфликтите во Украина и на Блискиот Исток, економската активност кај главните трговски партнери, но и со домашните ризици, како евентуалното понатамошно одлагање на реализацијата на големите инфраструктурни проекти. Ваквото сценарио имплицира понизок раст на извозната активност и на индустриското производство, посебно на дејностите што се силно интегрирани во глобалните синџири на снабдување и се тесно поврзани со меѓународните трговски текови. Оттука, проектираниот реален раст на извозот на годишно ниво е понизок за 1,4 п.п. во просек споредено со основното сценарио, односно за периодот 2025 -2029 година проектиран е просечен годишен раст од 4,3%.

Ова сценарио претпоставува неповолни ефекти и врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто-инвестициите на среден рок, како последица на понискиот раст на инвестициите во градежни работи, машини и опрема, како и намален раст на увозот на капитални добра. Како резултат на ова, проекцијата за реален раст на бруто-инвестициите на годишно ниво изнесува 5,7% во просек во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од 7,6% согласно основното сценарио. Понискиот раст на инвестициите главно се должи на побавниот раст на приватните инвестиции, а во помала мера и на растот на јавните инвестиции.

Последици се очекуваат и врз потрошувачката, како приватната, така и јавната. Проектираниот реален раст на јавната потрошувачка изнесува 0,7%, а реалниот раст на приватната потрошувачка е

Графикон 3.28. Економски раст, основно и алтернативни сценарија

Извор: Проекции на МФ

за 0,8 п.п. понизок во однос на основното сценарио и изнесува во просек 2,1% годишно во периодот на предвидување. Понискиот раст на извозот и на домашната побарувачка имплицираат побавен раст на увозот, кој во анализираниот период е предвидено да се зголеми на годишно ниво за 3,6% во просек, наспроти проектираниот раст од 4,8% согласно основното сценарио. Ваквите поместувања кај компонентите на БДП имплицираат просечен годишен економски раст од 3,3% во периодот 2025 - 2029 година (Графикон 3.28).

Второто алтернативно макроекономско сценарио е поврзано со ризикот од послаб придонес на домашната побарувачка врз економскиот раст, во услови на понизок степен на реализација на инфраструктурните проекти и капиталните расходи и послаби ефекти од поддршката на инвестициската активност на претпријатијата. Во вакви услови, проектираниот реален раст на бруто-инвестициите изнесува во просек 5,7% годишно во периодот на предвидување, што е за 1,9 п.п. пониско во однос на проекцијата согласно основното сценарио, при што е проценето дека поголемиот дел од овој импакт е последица на јавните инвестиции. Воедно, послабиот раст на инвестициите имплицира понизок реален раст на увозот, кој согласно ова сценарио изнесува во просек 4,5% годишно во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од 4,8% согласно основното сценарио. Ефектите врз извозот во овој период се очекува да бидат нешто помали, со што нето-извозот би имал благ позитивен придонес врз економскиот раст во периодот 2025 - 2029 година. Сепак, поповолната нето-извозна побарувачка не го надоместува негативниот ефект на послабиот раст на инвестициите врз домашната побарувачка и економскиот раст. Оттука, согласно ова сценарио, проектираниот раст на економската активност во периодот 2025 -2029 година изнесува во просек 3,9% годишно, односно за 0,6 п.п. помалку во споредба со основното сценарио (Графикон 3.28).

Во однос на стапката на инфлација, побавниот раст на економската активност согласно двете алтернативни сценарија имплицира дека инфлациските притисоци од страна на побарувачката се помали споредено со основното сценарио.

Ефектите на алтернативните сценарија врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 4.7. Анализа на сензитивноста.

Ризици. Основното макроекономско сценарио е придружено со ризици, коишто се оценуваат како надолни во однос на проектираниот економски раст. Ризиците во однос на надворешното окружување и понатаму се поврзани со геополитичките тензии. Војната во Украина има негативно влијание врз европската економија, особено врз Германија којашто е наш најзначаен извозен пазар, и заедно со конфликтот на Блискиот Исток влијае врз глобалната перцепција за мир. Понатамошното продлабочување на геоекономската фрагментација преку наметнување дополнителни ограничувања на протокот на стоки, капитал и луѓе, би имало неповолни ефекти врз синцирите на снабдување и берзанските цени, а соодветно на тоа на трговијата и надворешното окружување. Ризиците за проекцијата на инфлацијата се поврзани со движењата на цените на примарните производи, односно нивен раст поради геополитичките фактори и нарушувања во синцирите на снабдување.

Надолните ризици од надворешното окружување се дополнително нагласени и се поврзуваат со ескалацијата на регионалните конфликти, со ризикот каматните стапки да останат на повисоко ниво подолго време, со можноста да се обнови променливоста на финансиските пазари што би влијаело негативно врз пазарите на државни должнички инструменти. Дополнително, ризикот за поголемо успорување на растот на кинеската економија и континуираното засилување на протекционистичките политики, би можеле да ги засилат глобалните трговски тензии, да ја намалат пазарната ефикасност и дополнително да ги нарушат глобалните синцири на снабдување.

Од аспект на домашните ризици, на краток рок истите се поврзани со динамиката на реализација на големите инфраструктурни проекти. На среден рок, можни се позитивни ефекти од членството во НАТО и напредокот во пристапувањето кон ЕУ, како и од новиот План на ЕУ за раст на Западниот Балкан, кои може да ја зајакнат економската интеграција и социо-економската конвергенција на земјата, како и од евентуалното искористување на географската позиционираност на нашата економија во рамките на започнатиот процес на приспособување на глобалните синџири. Истовремено и очекуваното пристапување во Единствената област за плаќање со евра (СЕПА) би ја поддржало пазарната интеграција на земјата преку отстранување на бариерите за финансиските текови со земјите членки на ЕУ, како дел од напорите за трансформација на платежната инфраструктура и поставувањето на основите во финансиската сфера на патот кон ЕУ. Пристапувањето во СЕПА би значело поевтин, побрз и поефикасен платен систем што во крајна линија треба да придонесе за поголема конкурентност на домашниот корпоративен сектор.

Значаен ризик во однос на прикажаното сценарио за извозот во наредниот период претставува неизвесноста околу динамиката на закрепнување на земјите – најзначајни трговски партнери (особено Германија, каде се извезува околу 45% од македонскиот извоз). Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Послабите глобални изгледи за раст и евентуалната нестабилност на финансиските пазари можат да доведат до поголема аверзија кон ризик на инвеститорите и следствено ризици од помали капитални приливи на недолжничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании. Дополнително, и движењето на светските цени на примарните производи е придружено со зголемена неизвесност, со можни ефекти како врз домашната инфлација, така и врз извозните цени. Намалените цени на енергијата, заедно со поефикасното и поекономично користење на енергенсите и зголеменото домашно производство во следниот период, се очекува да придонесат за постепено стеснување на енергетскиот дефицит. Натamoшната диверзификација на извозот и подобрувањето на извозните перформанси е во прилог на јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови.

По очекуваната нормализација на нето приливите врз основа на секундарен доход (во нивни рамки на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар) во постпандемскиот период и нивното високо ниво во 2023 година, во 2024 година дојде до нивно умерено забавување, што се очекува со умерена динамика да продолжи и во следните три години. По неизвесноста условена од пандемијата, нето приливите врз основа на СДИ се вратија на досегашните просечни умерени нивоа, при слични очекувања за оваа и следните три години, при што земен е предвид континуитетот на овие приливи (на умерено ниво, дури и при кризни години), како и продолжување на политиките за привлекување на СДИ.

Надворешните ризиците за проекцијата на инфлацијата остануваат нагорни и се поврзани со цените на примарните производи, коишто се под влијание на нестабилниот геополитички контекст и климатските фактори. Во делот на домашните фактори, ризиците произлегуваат од евентуалните ценовни притисоци поради зголемувањето на цената на струјата за малите потрошувачи на регулираниот пазар од јули 2024 година, како и на домаќинствата во наредниот период, растот на платите и пензиите и побавната фискална консолидација согласно најновата фискална стратегија.

Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање на адекватни мерки од страна на носителите на политиките.

4. Фискална рамка

4.1 Фискална стратегија и среднорочни цели

Системот за управување со јавни финансии во Република Северна Македонија е регулиран со Законот за буџети. Согласно Законот за буџети, Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот. Стратегијата е подготвена имајќи ја предвид Изјавата за фискалната политика донесена од страна на Владата на Република Северна Македонија, кој ги содржи насоките за јавните финансии и фискалната политика за периодот на мандатот на Владата и тоа:

- подобрување на макроекономската стабилност и поддршка на економската активност;
- дисциплинирана буџетска политика, постепенa фискална консолидација и намалување на нивото на буџетскиот дефицит во согласност со фискалните правила;
- подобрување на структурата и управувањето со јавните финансии, како и одржување високо ниво на капитални расходи и
- постигнување на умерено ниво на вкупниот долг.

Клучни елементи на фискалната политика ќе бидат дисциплинирана фискална политика, намалување на сивата економија и поголема наплата на средства за државниот буџет и фискална консолидација.

Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, ќе продолжи поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку одржување високо ниво на капитални расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација, при што буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува од 4% во 2025 година, 3,5% во 2026 година, 3% во 2027 година, 3% во 2028 година и 2,8% во 2029 година. Истовремено, примарното буџетско салдо има тренд на намалување и тоа на 2% во 2025 година, 1,6% во 2026 година, 0,9% во 2027 година, 1% во 2028 година и 0,7% во 2029 година.

Од суштинско значење е и учеството на капиталните расходи со околу 5% во БДП на годишно ниво, преку кои би се генерирал економски раст и развој.

Во периодот 2025 - 2029 година, даночната политика ќе се базира на намалување на сивата економија и поголема наплата на средствата во државниот буџет. Имено целта е преку зголемена дигитализација да се намали сивата економија и да се воспостави ефикасен даночен систем, со цел секој праведно да ги плаќа своите даночни обврски. Ова ќе овозможи задржување на ниските даночни стапки кај останатите даноци, а во исто време и поголем износ на средства за капитални инвестиции со околу 5% од БДП, даночни ослободувања, субвенции и стимулации на работењето на домашниот приватен сектор и на граѓаните.

Продолжува процесот на пораст на сопствените приходи на општините и зајакнување на капацитетот за управување со финансиските средства и другите ресурси, преку подобро извршување на пренесените надлежности.

Со цел унапредување на фискалната децентрализација, во наредниот период се планирани повеќе активности и мерки за

- натамошно подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините,
- зголемување на фискалната дисциплина и
- зголемување на транспарентноста и отчетноста во работата на општините.

Политиката на управување со јавниот долг ќе биде насочена кон обезбедување на неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

Табела 4.1. Буџет на општа влада

	милиони денари																	
	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029		
Централен буџет																		
Приходи	124.185	142.731	159.069	183.003	199.290	219.085	240.636	266.199	15,5	17,0	16,6	17,9	18,3	18,8	19,2	19,9		
Расходи	157.700	181.848	202.428	221.767	237.745	253.636	277.979	303.902	19,6	21,6	21,1	21,7	21,8	21,7	22,2	22,7		
Буџетско салдо	-33.515	-39.117	-43.360	-38.764	-38.455	-34.551	-37.344	-37.703	-4,2	-4,7	-4,5	-3,8	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8		
Буџетски фондови																		
Приходи	94.795	104.051	119.720	137.657	146.667	152.235	158.560	163.121	11,8	12,4	12,5	13,5	13,4	13,1	12,7	12,2		
Расходи	96.043	106.371	121.027	140.243	146.676	152.245	158.570	163.131	12,0	12,7	12,6	13,7	13,4	13,1	12,7	12,2		
Буџетско салдо	-1.248	-2.320	-1.306	-2.586	-10	-10	-10	-10	-0,2	-0,3	-0,1	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0		
Буџет на РСМ (Централен буџет и фондови)																		
Приходи	218.980	246.782	278.789	320.660	345.957	371.320	399.196	429.322	27,3	29,4	29,1	31,4	31,7	31,8	31,9	32,0		
Расходи	253.743	288.219	323.455	362.010	384.422	405.881	436.550	467.033	31,6	34,3	33,8	35,4	35,2	34,8	34,9	34,8		
Буџетско салдо	-34.763	-41.437	-44.666	-41.350	-38.465	-34.561	-37.354	-37.711	-4,3	-4,9	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8		
Буџет на локална власт																		
Приходи	38.716	47.375	56.609	57.973	61.440	65.240	69.794	75.450	4,8	5,6	5,9	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6		
Расходи	38.911	44.309	56.609	57.973	61.440	65.240	69.794	75.450	4,8	5,3	5,9	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6		
Буџетско салдо	-195	3.066	0	0	0	0	0	0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
Буџет на општа влада (Консолидиран Буџет на РСМ и)																		
Приходи	257.696	294.157	335.398	378.633	407.397	436.560	468.990	504.771	32,1	35,0	35,0	37,0	37,3	37,4	37,5	37,6		
Расходи	292.654	332.528	380.064	419.983	445.861	471.121	506.343	542.482	36,4	39,6	39,7	41,1	40,9	40,4	40,5	40,5		
Буџетско салдо	-34.958	-38.371	-44.666	-41.350	-38.464	-34.561	-37.353	-37.711	-4,4	-4,6	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8		

Извор: Министерво за финансии и проекции на Министерво за финансии (*)

4.2 Извршување на Буџетот во 2024 година

Реализацијата на приходите и приливите на Буџетот на Република Северна Македонија е во рамките на очекувањата за овој период од годината, а плаќањата на расходите се реализираат редовно и навремено. Во периодот јануари - октомври 2024 година, вкупните приходи се реализирани во износ од 251.134 милиони денари (79% во однос на планираните со Ребалансот за 2024 година), односно повисоки за околу 11,9% во однос на наплатените приходи во анализираниот период претходната година. Од овој износ, 146.875 милиони денари се даночни приходи кои бележат пораст од 15% во однос на минатата година. Приходите од ДДВ се наплатени во износ од 67.942 милиона денари и се повисоки за 20,9% во споредба со истиот период од 2023 година. Тие доминираат во структурата на даночните приходи со 46,3%. Повисоки приходи споредено со анализираниот период минатата година се остварени и од данокот на добивка за 17,9%, данокот од личен доход за 16,9%, акцизите за 7,6% и увозните давачки за 15,8%.

Приходите од социјални придонеси до овој период од годината се остварија во износ од 85.570 милиони денари. Тоа е за 14,6% повеќе од соодветниот период од 2023 година. По основ на пензиско осигурување реализирани се 57.829 милиони денари, а по основ на здравствено осигурување 24.192 милиона денари.

Во периодот јануари - октомври 2024 година, неданочните приходи изнесуваат 14.708 милиони денари, кои во однос на истиот период од 2023 година се повисоки за 8.3%. Капиталните приходи изнесуваат 1.625 милиони денари, остварени од продажба на градежно земјиште и општествени станови. Буџетските корисници реализираа 2.356 милиони денари по основ на донации од меѓународна мултилатерална и билатерална соработка.

Расходите на Буџетот на Република Македонија во периодот јануари - октомври 2024 година се реализираа во износ од 275.146 милиони денари (75,8% во однос на планираните со Ребалансот за 2024 година), односно 10,3% повеќе во однос на истиот период од минатата година.

Табела 4.2. Реализација на Буџетот заклучно со октомври 2024 година

<i>(милиони денари)</i>	Ребаланс 2024	Реализација во периодот јануари- октомври 2024
1. Вкупни приходи	318.150	251.134
1.1. Даночни приходи и придонеси	284.469	232.445
1.1.1 Даночни приходи	179.257	146.875
1.1.2 Придонеси	105.212	85.570
1.2. Неданочни приходи	22.541	14.708
1.3. Капитални приходи	3.240	1.625
1.4. Донации и други приходи	7.900	2.356
2. Вкупни расходи	362.816	275.146
2.1. Тековни расходи	318.118	256.385
2.1.1 Плати и надоместоци	44.537	35.668
2.1.2 Стоки и услуги	25.509	17.885
2.1.3 Трансфери	230.439	187.029
2.1.4 Камати	17.632	15.803
2.2. Капитални расходи	44.698	18.761
3. Дефицит	-44.666	-24.012
4. Финансирање на дефицит	44.666	24.012
4.1 Прилив	83.727	61.034
4.1.1 Други приливи	500	829
4.1.2 Странски извори	48.487	44.937
4.1.3 Домашни извори	55.128	46.217
4.1.4 Депозити/Дополнителни извори	-20.388	-30.949
4.1.5 Приходи од продажба на акции	0	0
4.2 Одлив	39.061	37.022
4.2.1 Отплата по странско задолжување	20.334	19.138
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	18.727	17.884

Извор: Министерство за финансии

Во овие рамки, тековните расходи изнесуваа 256.385 милиони денари или за 16,5% повеќе во однос на истиот период од 2023 година. Во овој период беа исплатени 35.668 милиони денари за плати и надоместоци за вработените во институциите кои се буџетски корисници, додека расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 17.885 милиони денари.

Најголемо учество во структурата на тековните расходи имаат трансферите, за кои во овој период беа исплатени 287.029 милиони денари. Редовно се сервисираа обврските на државата по основ на исполнување на правата за загарантирана социјална заштита на населението (парични надоместоци за ранливите категории граѓани, како и надоместоци по основ на детски и родителски додаток) и за

таа намена беа реализирани 12.290 милиони денари. За редовна исплата на пензиите беа наменети 74.235 милиони денари, за финансирање на здравствените услуги и надоместоците 37.617 милиони денари, додека за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност беа наменети 2.154 милиони денари преку Агенцијата за вработување. Од Буџетот на Република Северна Македонија кон општините беа трансферирани 21.628 милиони денари како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. Исто така, беа трансферирани и 3.476 милиони денари од приходот остварен од данок на додадена вредност. Заклучно со ноември исплатени се и најголем дел од субвенциите во областа на земјоделството, односно околу 77% од планираните за цела година.

Реализацијата на капиталните расходи во периодот јануари - октомври 2024 година изнесува 18.761 милион денари или за 35,9% пониско во однос на истиот период од 2023 година.

Во периодот јануари - октомври 2024 година, остварениот дефицит на Буџетот на РСМ изнесува 24.012 милиони денари или 2,5% од проектираниот БДП за 2024 година.

4.3 Буџетски план за 2025 година

Буџетот на Република Северна Македонија за 2025 година се базира на Изјавата за фискална политика за периодот 2024 - 2028 година и донесената Фискална стратегија 2025 - 2029 година.

Буџетот за 2025 година се базира на следните приоритети:

- обновување на довербата во институциите, зајакнување на безбедноста, ефикасна борба против корупцијата и криминалот, независност на правосудството и обезбедување владеење на правото;
- економско заживување на земјата, унапредување на енергетската транзиција, поттикнување силен циклус на економски раст, стабилни јавни финансии, подобрување на севкупната транспортна инфраструктура, зголемување на животниот стандард, подобар и поквалитетен живот за секого;
- унапредување на националната одбранбена политика и планирањето во функција на заштита на независноста, територијалниот интегритет, безбедноста на граѓаните и придонес во колективната безбедност;
- интеграција на Република Северна Македонија во Европската Унија;
- сеопфатно подобрување на квалитетот, инфраструктурата и достапноста во образованието, создавање општество базирано на знаење и успешно справување со современи предизвици;
- професионална и ефикасна јавна администрација, развој на дигитална економија, ИКТ сектор, вештачка интелигенција, иновации и стартап екосистем;
- создавање амбиент за чиста животна средина и справување со климатските промени и
- целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор, јакнење на мултикултурната кохезија и промоција на мултикултурните вредности.

Фискалната консолидација и редизајнираната буџетската политика, преку зголемени капитални инвестиции, претставуваат клучни елементи на фискалната политика за поддршка на макроекономската стабилност, забрзување на економскиот раст, а со тоа и зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Буџетската политика ќе продолжи да придонесува кон одржување на макроекономската стабилност преку понатамошна фискална консолидација на среден рок, оптимизирање на буџетската структура и зајакнување на фискалната одржливост. Притоа, и во текот на 2025 година продолжува поддршката на економијата со инвестиции во приоритетни инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, зајакнување на

мрежата за социјалното осигурување за ранливите категории граѓани и фирми, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување, транспарентност и отчетност за јавните финансии.

Буџет за 2025 година има за цел да обезбеди средства за таргетирана поддршка на ранливите категории граѓани и фирми, во насока на зачувување на животниот стандард, зголемување на социјалната инклузија и социјалната кохезија, како и поддршка на ликвидноста на ранливите категории фирми.

За постигнување на фискалната консолидација, планирано е континуирано подобрување на системот за планирање на Буџетот преку редизајнирање на расходите, подобра контрола на трошоците и преземање одредени мерки на приходната и на расходната страна.

Вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија за 2025 година се планирани на ниво од 358,8 милијарди денари и се за 13% повисоки во однос на 2024 година, додека расходите се планирани на ниво од 400,2 милијарди денари или за околу 10% повисоки во однос на 2024 година.

Отстапувањето од фискалното правило за буџетскиот дефицит се должи на потребата за обезбедување на потребните финансиски средства за:

- усогласување на платите согласно колективните договори во повеќе дејности;
- покривање на високиот износ на доспеани, а неплатени законски обврски;
- реализација на инфраструктурни и енергетски проекти за поквалитетен живот на граѓаните и зголемена конкурентност на бизнисите;
- дигитална трансформација на јавниот сектор;
- поквалитетно образование и студентски стандард, како и поквалитетно здравство;
- поттикнување рамномерен економскиот развој;
- финансирање капитални проекти на единиците на локалната самоуправа;
- реализација на новите политики на Владата за подобар животен стандард на граѓаните преку линеарно зголемување на пензиите;
- реализација на финансиски обврски за претходно договорени инфраструктурни проекти, како што е Проектот за коридорите 8 и 10д за чија реализација беше донесен посебен закон, без притоа да се земат предвид трошоците за експропријација, геолошки испитувања, проектирање и други трошоци поврзани со изведбата на Проектот.

Проекциите за приходите на Буџетот за 2025 година се базираат на остварувањата од 2024 година, очекуваните макроекономски показатели, историските податоци за приходите и усвоените мерки за подобрување на ефикасноста во наплатата на јавните приходи.

За остварување на проекциите на приходите планирани се мерки и активности во насока на: намалување на даночната евазија преку спроведување на мерките за формализација на неформалната економија; воведување напредни технологии; модернизација и автоматизација на работните процеси; зајакнување на капацитетите на институциите во насока на зголемување и поефикасна наплата на даночните приходи; како и зајакнување на институционалната координација.

Воведувањето е-фактура е една од првите активности планирани за наредниот период со цел спроведување на даночната контрола на подобар и поефикасен начин, но и со цел заштеда на ресурсите во даночната администрација и заштеда на труд и време на даночните обврзници. Проектот е-фактура би бил од пресудно значење за полесно детектирање и борба против сивата економија, односно целосно следење на прометот и данокот кај даночните обврзници.

На ваков начин, преку оптимизирање на даночниот систем се обезбедува праведен, ефикасен, транспарентен и современ даночен систем којшто ќе се темели на современи дигитални технологии и иновации во оданочувањето, во функција на постигнување забрзан, инклузивен и одржлив економски раст.

Даночните приходи за 2025 година се проектирани во износ на 202,2 милијарди денари, што е за околу 12,8% над износот планиран за 2024 година. Во структурата на планираните даночни приходи најголемо учество има данокот на додадена вредност и тоа 42,9%, додека на акцизите отпаѓаат 17,5%.

Табела 4.3 Буџет на Република Северна Македонија 2017 – 2025 (% од БДП)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ВКУПНИ ПРИХОДИ	29,1	28,5	29,4	28,3	29,9	30,3	30,9	33,2	35,1
Даночни приходи и придонеси	25,5	25,9	25,8	25,9	26,9	27,4	27,9	29,7	31,2
Даночни приходи	16,9	17,3	16,9	16,0	17,2	17,8	17,6	18,7	19,8
Данок на личен доход	2,5	2,7	2,7	2,8	2,8	3,0	3,0	3,3	3,5
Данок на добивка	1,8	2,2	1,7	1,6	1,5	2,0	1,9	2,2	2,3
ДДВ	7,7	7,5	7,5	7,0	8,0	8,1	7,8	8,2	8,5
Акцизи	3,7	3,8	3,8	3,4	3,5	3,2	3,0	3,1	3,5
Царини	0,8	0,8	0,9	1,0	1,2	1,2	1,3	1,4	1,6
Други даноци	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1
Даночни приходи на сопствени сметки	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,3
Придонеси	8,6	8,6	9,0	9,9	9,7	9,7	10,3	11,0	11,5
Придонес за пензиско осигурување	5,8	5,7	6,1	6,7	6,6	6,5	7,0	7,5	7,9
Придонеси за вработување	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Придонес за здравствено осигурување	2,4	2,4	2,5	2,8	2,7	2,7	2,9	3,0	3,1
Неданочни приходи	2,2	1,9	2,7	1,7	1,9	2,1	1,9	2,4	2,6
Капитални приходи	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3
Донации	1,2	0,5	0,6	0,5	0,8	0,4	0,9	0,8	1,0
ВКУПНИ РАСХОДИ	31,8	30,3	31,4	36,4	35,2	34,7	35,5	37,9	39,1
Тековни расходи	28,6	28,4	28,8	34,0	32,0	31,1	30,6	34,0	34,5
Плати и надоместоци	4,2	4,0	4,0	4,4	4,3	4,0	4,1	4,6	4,7
Стоки и услуги	2,5	2,2	2,3	2,3	2,8	2,6	2,4	2,7	2,6
Трансфери до ЕЛС	2,8	2,7	2,8	3,2	2,9	2,9	3,1	3,2	3,3
ДДВ дотација	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5
Блок дотација	2,4	2,4	2,4	2,8	2,6	2,5	2,7	2,8	2,8
Субвенции и трансфери	2,4	3,1	2,9	5,2	4,2	4,1	3,1	3,5	3,3
Социјални трансфери	15,3	15,2	15,6	17,6	16,6	16,4	16,6	18,1	18,7
Пензии	8,4	8,2	8,1	9,0	8,5	8,4	8,7	9,5	10,3
Транзициски трошоци	1,0	1,1	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,6	1,4
Надоместоци за невработени	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Активни мерки за вработување	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
Социјални надоместоци	1,3	1,3	1,4	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4
Здравствена заштита	4,4	4,4	4,4	5,2	4,8	4,8	4,7	5,1	5,1
Каматни плаќања	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,4	1,8	2,0
Капитални расходи	3,2	1,8	2,6	2,4	3,2	3,6	4,8	4,0	4,6
БУЏЕТСКО САЛДО	-2,7	-1,7	-1,9	-8,0	-5,3	-4,4	-4,6	-4,7	-4,0

Извор: Министерство за финансии

Во Буџетот за 2025 година планирано е околу 26,3 милијарди денари да бидат остварени врз основа на неданочни приходи (административни такси, концесии и други неданочни приходи) и 3,5 милијарди денари како капитални приходи (по основ на продажба на земјоделско земјиште и општествени станови, како и по основ на планирана дивиденда од АД Македонски Телеком).

Социјалните придонеси, како изворни приходи на фондовите за пензиско и здравствено осигурување и на Агенцијата за вработување, се планирани во износ од 117,1 милијарда денари или за 11,3 % повеќе во однос на 2024 година.

Во текот на 2025 година, 9,8 милијарди денари се планирани по основ на донации, кои буџетските корисници треба да ги реализираат на сметките за сопствени приходи за конкретни проекти. Овој износ ги вклучува и повлекувањата од претпристапните фондови на ЕУ.

Планираните вкупни расходи во Буџетот за 2025 година изнесуваат 400,2 милијарди денари, или за 10,3% повеќе во однос на 2024 година. Проекциите на расходите на Буџетот за наредната година се подготвени врз основа на следните претпоставки:

- зголемување на ефикасноста, продуктивноста, транспарентноста и отчетноста на вработените во јавниот сектор, оптимизирање на јавната администрација преку соодветни промени во нејзината структура и квалитет и усогласување на платите на вработените согласно растот на економијата и постојната правна регулатива;
- поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи,
- намалување на несуштинските расходи и воведување стандарди на трошења;
- поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку редефинирање на критериумите за распределба на средствата и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации;
- обезбедување поголемо позитивно влијание врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери и
- намалување на сиромаштијата преку правилно таргетирање на користењето социјална помош и поголемо учество на пазарот на труд.

Тековните расходи за 2025 година се планирани на 353 милијарди денари или за 11% повеќе во однос на 2024 година. Тие се, пред се наменети за редовна исплата на плати на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензии, гарантиран минимален приход и останати социјални права, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, поддршка и субвенционирање на иновативните активности, како и алоцирање средства за таргетирана поддршка на ранливите категории граѓани и на стопанството

Во рамки на тековните расходи предвидени се:

а) расходите за исплата на плати, коишто се проектирани на ниво од околу 48,1 милијарда денари и споредено со 2024 година тие се повисоки за околу 8%. Во проектираната маса на плати вклучено е усогласувањето на платите согласно колективните договори во повеќе дејности, додека новите вработувања ќе се реализираат првенствено преку мобилност и преземање на вработени од други институции од јавниот сектор. Во делот на платите се имплементирани донесените владини мерки и препораки за рационализација и оптимизирање на вработените во јавниот сектор врз основа на функционална анализа, а со цел зголемување на мотивот за професионално и квалитетно исполнување на работните задачи.

б) расходите за стоки и услуги, коишто се проектирани на 26,3 милијарди денари и нивното учество од во планираниот БДП е околу 3,2%, додека во структурата на вкупните расходи учествуваат со 6,5%, што претставува намалување за 0,5% во однос на претходната 2024 година. Во овие рамки се обезбедени средства за непречено функционирање на институциите, средства за спроведување на изборните активности, како и за исполнување на обврските што произлегуваат од стандардите на НАТО.

в) тековни трансфери и субвенции се планирани во износ од 257,7 милијарди денари, а кои се однесуваат на:

- Социјални трансфери, кои се проектирани на 191 милијарда денари и тоа:

- за исплата на пензии 105,5 милијарди денари, со вклучен ефект за линеарен пораст сите пензии од 2.500 денари почнувајќи од март 2025 година, а со цел да се овозможи пристоеен животен стандард на пензионерите;

- за исплата на надоместоци за социјална заштита на најранливите слоеви на населението околу 14,5 милијарди денари. Во овие рамки се опфатени корисниците евидентирани во системот за социјална заштита преку гарантиран минимален приход, како и обезбедување средства за социјална сигурност на старите лица;

- за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност планирани се средства во износ од 1,6 милијарди денари,

- за спроведување активни политики и мерки за вработување 2,3 милијарди денари, коишто се насочени кон креирање програми, мерки и услуги за вработување за да се подобри функционирањето на пазарот на трудот, создавање на нови работни места, вработување млади лица, поддршка за вработување лица со попреченост, овозможување корисниците на гарантирана минимална помош (ГМП), да се вклучат во активните програми и мерки за вработување;

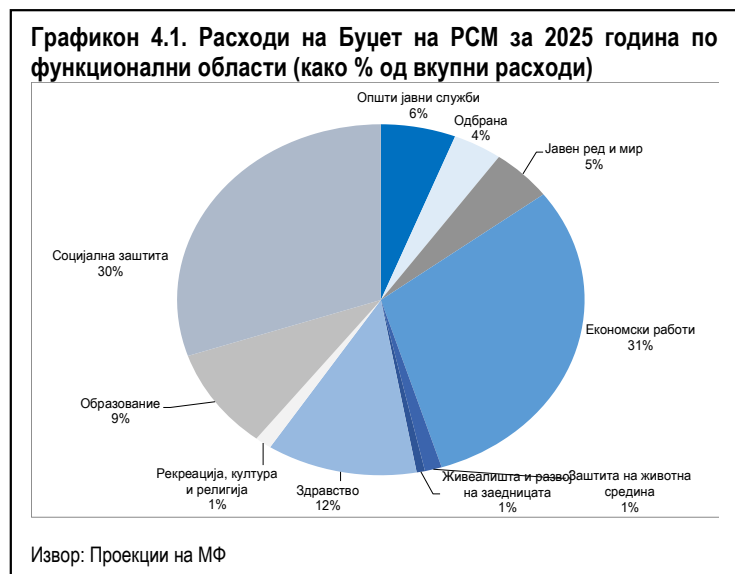
- за здравствена заштита околу 52,5 милијарди денари, средства кои ќе се реализираат преку Фондот за здравствено осигурување. Најголем дел од планираните средства се наменети за финансирање на здравствените услуги и исплата на обврските на јавните здравствени установи;

- за исплата на земјоделски субвенции, кои обезбедуваат поддршка на земјоделскиот сектор, со цел зголемување на домашното растително и животинско производство, стимулирање на приносите, зголемување на продуктивноста и конкурентноста преку опремување, како и амортизирање на ценовните притисоци на основните прехранбени производ;

- за трансферите до ЕЛС 33,2 милијарди денари наменети за финансирање на пренесените надлежности на општините и дотација до општините.

- Трансфери до општините:

- приходите од данокот на додадена вредност во 2025 година ќе се обезбедат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната година и како резултат на тоа обезбеден е пораст на општата дотација кон општините за 505 милиони денари во споредба со 2024 година. Тие ќе се распределуваат во три дела и тоа: основен дел (4,5%), дел за перформанси (0,75%) и дел за вооедначување (0,75%). Делот за перформанси ги наградува општините што имаат подобра реализација на

сопствени приходи во споредба со планираните и повисока наплата на сопствени приходи во тековната година во споредба со просекот од реализираните сопствени приходи во претходните три години. Делот за воедначување е наменет за надминување на разликите согласно фискалниот капацитет на општините поради ограничен капацитет на ресурси, односно општините коишто имаат пониски приходи од данокот на личен доход по жител добиваат дополнителни средства.

- блок и наменските дотации до општините се наменети за финансирање на материјалните расходи и за исплата на плати на вработените во институциите со пренесени надлежности на ЕЛС, односно плати на вработените во училиштата, градинките, домовите за стари лица, културните установи и пожарникарите.

- дополнителното зголемување од 3 милијарди денари е наменето за финансирање на зголемените плати во институциите на локално ниво коишто се финансираат со блок и наменски дотации и за исплата на регрес за годишен одмор што произлегуваат од Општиот колективен договор за вработените во јавниот сектор, како и за покривање на материјалните расходи на институциите коишто се финансираат преку блок дотација.

Согласно проекциите значајно е учеството на капиталните расходи со околу 4,6% во БДП на годишно ниво и истото претставува клучен елемент на јавните финансии кои имаат силна развојна компонента, а со Буџетот за 2025 година се планирани во висина од околу 47,2 милијарди денари и во структурата на расходите учествуваат со 11,8%.

Буџетот е фокусиран на имплементација на капитални инвестиции исклучиво за продуктивни проекти транспортни и енергетски проекти кои ќе бидат во функција на бизнис секторот, капитални проекти од комунална и друга локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на граѓаните (подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната средина), стратешко планирање на големите инфраструктурни проекти, како и зголемен износ на капитални инвестиции со значајно подобрена структура и значителен износ на средства како капитален трансфер за општините.

Предвидена е финансиска поддршка и соработка на Владата со општините која ќе биде насочена кон континуирано инвестирање средства од централниот буџет за капитални инфраструктурни проекти во општините, зголемување на финансиската стабилност на општините преку овозможување фер распределба на средствата, согласно начелата на рамномерен регионален развој, поволности и стимулација за општините кои имаат планирани буџети, висок степен на реализација, и висок степен на наплата на локалните даноци, како и подобрена методологија за пресметка на трошоците за тековно одржување.

Во делот на патната инфраструктура во 2025 година ќе продолжи изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка, финансирана со заем од Светската банка и делницата Крива Паланка до границата со Бугарија, финансирана со заем од Европската банка за обнова и развој - ЕБОР и грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан – ИРЗБ (WBIF). Во 2025 година ќе се финансира и западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево – Букојчани, со заем од ЕБОР и на делницата Кичево – Охрид, со заем од ЕКСИМ банка. Планирани се значајни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, поврзани со проектирање и изградба на дел од Коридорот 8, и тоа: делницата Тетово – Гостивар (проширување на автопат), изградба на делницата Гостивар – Букојчани, но и на делницата Прилеп – Битола како дел од Коридорот 10д.

Исто така, предвидена е изградбата на автопатската делница Скопје – Блага (граница со Косово), која се финансира со заем од ЕБОР, а подобрувањето на патната инфраструктура на општините во

Република Северна Македонија се реализира преку Проектот за поврзување на локалните патишта, финансиран со заеми од Светската банка. Во оваа област, продолжува реализацијата на Програмата за национални патишта, финансирана со заем од ЕБОР, како и активностите за реализација на Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан, којшто е дел од регионалната иницијатива на Светската банка, од каде што се обезбедени средствата за негово финансирање.

Во текот на 2025 година предвидени се средства за железничка инфраструктура со кои ќе продолжи реализацијата на првата и втората фаза од Проектот за изградба и рехабилитација на источниот дел од железничката пруга - Коридор 8 - делница Куманово - Бељаковце - Крива Паланка, финансиран од ЕБОР. Покрај со заем од ЕБОР и со грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан - ИРЗБ (WBIF), во рамките на Проектот предвидени се и активности за подобрување на техничките карактеристики на пругата, изградба и рехабилитација на мостови, железнички станици, стојалишта, подвозници и надвозници.

Во делот на железничка инфраструктура, во 2025 година во соработка со ЕБОР ќе се подготвува и спроведува проект со кој е предвидена изградба на заеднички железнички граничен премин со Република Србија, односно изградба и опремување на железничка станица Табановце.

Со средства од ИПА се имплементира проектот за изградба на патната делница Градско - Дреново, како дел од патниот правец на Коридорот 10д.

Во областа на водоводната и комуналната инфраструктура и управувањето со отпад, предвидена е изградба на водоводни и канализациски системи во општините, финансирани од сопствени извори и со средства од новата кредитната линија од ЕИБ. Исто така, значаен капитален проект којшто ќе се реализира во оваа област е Регионалниот проект за цврст отпад кој ќе биде финансиран со заем од ЕБОР. Овој проект ќе помогне во развојот и воспоставувањето регионални системи за управување со отпад во следните избрани региони на Република Северна Македонија: Југозападен, Пелагониски, Полошки регион, Вардарски и Југоисточен Регион. Исто така, ќе продолжат активностите на еден од поголемите капитални проекти во земјата - Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, финансиран со заеми од ЕИБ и ЕБОР, како и грант од инструментот на ЕУ - Инвестициска рамка за Западен Балкан - ИРЗБ (WBIF).

Проектираниот дефицит за 2025 година во износ од 41.350 милиони денари и одлив во износ од 82,6 милијарди денари (од кои за отплата на надворешен долг 49,3 милијарди денари, за домашен долг 16,9 милијарди денари, одлив по гаранции во износ од 1 милијарда денари и одлив по даден заем кон Развојната банка на Северна Македонија во износ од 15,4 милијарди денари) ќе се финансираат преку домашно и странско задолжување.

Отплатата на главнината по основ на надворешен долг во износ од 49,3 милијарди денари го вклучува редовното сервисирање на обврските кон странските кредитори: еврообврзницата што беше издадена во 2018 година, во износ од 30,7 милиони денари, обврзницата - НСВ во износ од 7,7 милијарди денари, ММФ во износ од 2,6 милијарди денари, ИБРД во износ од 3,5 милијарди денари,

Графикон 4.2 Планирани и остварени капитални расходи

ЕБРД 2,1 милијарда денари, ИДА 0,9 милијарди денари, ЦЕБ 0,6 милијарди денари, ЕИБ 0,7 милијарди денари и остатокот од 0,5 милијарди денари кон други билатерални кредитори (ИФАД, КфВ, Јапонска агенција за меѓународна соработка и др.).

Отплатата на главнината по основ на домашен долг во вкупен износ од 16,9 милијарди денари се однесува на отплати на 2, 3, 5 и 10-годишни државни обврзници во износ од 16,5 милијарди денари и отплата на структурни обврзници во износ од 0,4 милијарди денари. Другите долгорочни обврзници со рочности од 7, 15 и 30 години не доспеваат во 2025 година.

Предвиденото ниво на домашно задолжување изнесува 56,5 милијарди денари, а ќе се обезбеди преку задолжување со ДХВ и/или домашен заем. Со задолжување на домашниот пазар ќе се обезбеди финансирање под поволни услови, користејќи ги поповолните каматни стапки. Во исто време, со цел оптимизирање на портфолиото на ДХВ, а во насока на намалување на ризикот од рефинансирање, основна заложба на Министерството за финансии ќе биде и зголемување на рочноста на портфолиото на ДХВ.

Задолжувањето во странство ќе се реализира преку повлекување средства од втората транша од заемот од ЕУ за макрофинансиска поддршка во износ од 50 милиони евра, билатерален заем во износ од 500 милиони евра, како и преку повлекување средства од други кредитни линии од странски финансиски институции наменети за финансирање одделни проекти и/или буџетски дефицит.

Износот на државниот долг на Република Северна Македонија на 30.9.2024 година е 7.659,8 милиони евра, односно 49,3% од БДП, а на јавниот долг 8.847,0 милиони евра, односно 56,9% од БДП. Согласно последните проекции на Министерството за финансии државниот долг на крајот на 2024 година ќе изнесува 53,7% од БДП, а јавниот долг се очекува да биде на нивото од 62,7%.

4.4 Среднорочни буџетски очекувања

Во периодот 2025 - 2029 година, фискалната политика ќе биде насочена кон следните цели:

- подобрување на макроекономската стабилност, поддршка на економската активност, забрзување на економскиот раст;
- постигнување на фискалните правила, преку постепена фискална консолидација и дисциплинирана буџетска потрошувачка;
- постигнување високо ниво на капиталните расходи, преку реализација на инвестиции во инфраструктурни проекти;
- намалување на сивата економија и поголема наплата на средства за државниот буџет; и
- зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Во периодот 2025 - 2029 година, фискалната политика ќе биде насочена и кон создавање предуслови за нов циклус на економски раст преку реализација на висок износ на јавни капитални инвестиции, постепена фискална консолидација и подобрување на управувањето на јавните финансии.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација. Притоа, се предвидува намалување на буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП и тоа од 4,0% во 2025 година, на 3,5% во 2026 година, 3,0% во 2027 година, 3,0% во 2028 година и 2,8% во 2029 година.

Вкупните приходи на Буџетот на РСМ (централен буџет и фондови) за периодот 2025 - 2029 година се планирани на ниво од околу 35,5% од БДП. Проекциите на приходите во наредниот среднорочен

период се изработени врз база на реализираните приходи во претходните години, проекциите на макроекономските индикатори и ефектите од планираните реформи во даночната сфера.

Главната цел на даночната политика во идниот период продолжува да биде обезбедување одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи. Главни приоритети се:

- поголема правичност во оданочувањето, со цел да се обезбеди секој да ја исполнува својата општествена обврска и да го плаќа својот праведен удел од данокот;
- поголема ефикасност и ефективност на даночниот систем за подобра наплата на приходите, преку поефикасна борба против нерегистрираните дејности и затајувањето данок зајакнување на институционалниот капацитет и намалување на заостанатите даночни обврски;
- зголемена даночна транспарентност, што вклучува подобрување на размената на информации помеѓу даночните органи и други субјекти, која во прв ред ќе се заснова на електронски услуги, што ќе доведе до зголемена фискална писменост и поголема доброволна усогласеност;
- подобар квалитет на услугите што ги даваат институциите на даночниот систем, на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар, преку повеќе дигитални услуги, подобро управување со издавањето увозно-извозни дозволи, елиминирање на непотребните нетарифни бариери и подобра внатрешна и даночна контрола;
- воведување еколошко (зелено) оданочување, со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување, односно да се дестимулираат да ја загадуваат животната средина. Ефектот од овој приоритет се очекува да се одрази и на приходите во Буџетот и на животната средина.

Во наредниот период, даночната политика ќе биде насочена кон задржување на ниските даночни стапки кај одделните директни и индиректни даноци. Кај данокот на добивка ќе се пристапи кон усогласување со глобалниот минимален данок на добивка, нашата држава веќе е потписничка на иницијативата на ОЕЦД/ Г20. Од 2025 година ќе започне примената на даночната стапка 15% за добивката на компаниите со консолидирани приходи над 750 милиони евра

Табела 4.4 Преглед на даночни стапки во Република Северна Македонија - 2024 година

Видови на даноци	Даночни стапки %
Данок на личен доход	10% за сите видови на доход
	15% доход од игри на среќа
Данок на добивка	10%
Данок на додадена вредност	18% редовна стапка
	10% и 5% повластена стапка
Задолжителни придонеси за социјално осигурување (сите)	28%
Годишен данок на имот	0.1%-0.2%
Данок на промет на недвижности	2%-4%
Данок на наследство и подарок	0%-прв наследен ред
	2%-3% втор наследен ред
	3%-4% други

Извор: Министерство за финансии

Во претходниот период беа направени измени во повеќе даночни области, кои се базираа на анализи на домашното законодавство и на индикаторите за даночни приходи, како и на компаративни анализи

на даночните практики во земјите членки на ЕУ и другите земји од Западен Балкан. Во измените беа интегрирани и наодите и препораките на меѓународните организации како што се ММФ, Светската банка, ОЕЦД и ЕУ, кои укажуваат на потребата од обезбедување поголема вертикална и хоризонтална правичност на даночниот систем и проширување на даночната основа преку елиминирање на **даночните расходи**. Конкретно, со реформите на даночната политика кај директните даноци се укинати непродуктивните даночни олеснувања и ослободувања (т.н. даночни расходи) кои ја нарушуваат неутралноста на даночниот систем со фаворизирање на исти или слични категории даночни обврзници или активности, кои негативно влијаат врз правичната распределба на даночниот товар и придонесуваат за зголемена нееднаквост во општеството, ја нарушуваат неговата робусност со што се креира значителен простор за даночна арбитража и/или даночно избегнување и може да предизвика неефикасност во реалната економија.

Имено, со Законот за изменување и дополнување на **Законот за данокот на личен доход**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 533 милиони денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 274/22) се елиминираат даночните ослободувања за премии за животно осигурување и за приватно здравствено осигурување, како и за придонеси во доброволен пензиски фонд кои се уплаќани од страна на работодавците во име и за сметка на вработените, а се врши и доуредување на даночната основа за одредени бенефиции кои претставуваат доход кај вработените (т.н. менаџерски бенефиции). Дополнително, со измените и дополнувањата на Законот за данокот на личен доход се предвидува оданочување на капиталната добивка на хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови коишто се стекнати по 1 јануари 2023 година, а се допрецизира и даночната основа за капиталната добивка од хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови во случај на наследство или доколку не може да се дефинира нивната набавна цена. Со Законот се доуредува и начинот на пресметка и оданочување на капиталните добивки со данокот на личен доход, и се допрецизира кои капитални добивки од продажба на недвижен имот и хартии од вредност се ослободени од данок на личен доход. Воедно, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се уредува и ослободувањето од оданочување на каматите од орочени депозити, кое ќе се применува до денот на пристапувањето на Република Северна Македонија во Европската Унија.

Со Законот за измена и дополнување на **Законот за данокот на добивка**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 872 милиона денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 199/23) се елиминира даночното ослободување за премиите за животно осигурување кои ги уплаќаат работодавците во име и за сметка на вработените, односно предвидено е да имаат третман на непризнаен расход за даночни цели. Дополнително, предвидени се измени во делот кој се однесува на задолжителниот извештај за трансферни цени, односно пропишано е истиот да се поднесува по барање на даночниот орган. Сè со цел поголема даночна дисциплина, со Законот е предвидена зголемена казна за субјектите кои не ги искористуваат наменски средствата инвестирани од претходните остварени добивки за кои е искористено даночно ослободување за реинвестирана добивка и по тој основ е извршено намалување на даночната основа. Дополнително, со Законот е укинато даночното ослободување за донации во спортот преку системот на ваучери, односно даночниот третман на овие донации е изедначен со донациите во другите дејности од јавен интерес, како што се здравство, образование, култура и сл.

Со измените и дополнувањата на **Законот за данокот на додадена вредност**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 2.300 милиони денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 199/23) се изврши доусогласување со европското законодавство во областа на данокот на додадена вредност. Имено, со Законот за изменување и дополнување на Законот за

данокот на додадена вредност се изврши усогласување со директивите на ЕУ во однос на дефинирање на прометот преку системот на ваучери, уредување на местото на промет на услуги и воведување на поимот даночен застапник со цел странските лица кои немаат седиште, ниту подружница на територијата на Република Северна Македонија, а кои вршат промет на добра и услуги во земјата кои подлежат на оданочување со данок на додадена вредност да имаат можност да ја реализираат обврската за пријавување и плаќање на данокот. Со измените и дополнувањата во Законот се зголеми прагот и се изврши промена на условите за враќање на данокот кај странското дипломатско или конзуларно претставништво. Исто така, со измените и дополнувањата на Законот за ДДВ е предвидено и зголемување на даночната стапка на ДДВ (од 5% на 10%) за одредени производи за човечка исхрана кои не претставуваат основни прехранбени производи, а се изврши и намалување на стапката на ДДВ за прометот со дигитални учебници и менструални производи, сè со цел унапредување на процесот на дигитализација, како и поддршка за одржувањето на хигиената кај граѓаните, а воедно се предвиде и доуредување на одредбите кои се однесуваат на издавање ДДВ број и регистрација како и уредување посебен вид даночна основа.

Со измените и дополнувањата на **Законот за акцизите** („Службен весник на РСМ“, бр.209/23) е извршено доусогласување со европското законодавство во областа на акцизите. Имено, Законот предвидува усогласување на минималната вкупна акциза на цигарите со минималниот износ на акцизата во ЕУ, согласно Директивата (ЕУ) 2011/64 на Советот од 21 јуни 2011 година за структурата и износот на акциза за тутунски производи. Притоа, усогласувањето на минималните износи на акцизата за тутунските производи е предвидено да се одвива постепено со воведување нов акцизен календар, со кој износот на акцизата на цигарите и другите тутунски производи, како и на течноста за електронска цигара, ќе се усогласи со споменатата Директива заклучно со 2030 година. Воедно, со Законот е доуредено оданочувањето со акциза на растителен билен производ за пушење по пат на загревање, независно дали содржи или не содржи никотин. Исто така, со Законот се врши доуредување на законските одредби во делот на постапката за денатурирање на етил алкохол и неговата употреба и олеснување на постапката за издавање одобрение за повластен корисник, согласно Директивата (ЕУ) 2020/1151 на Советот од 29 јули 2020 година за изменување и дополнување на Директивата 92/83/ЕЕЗ за усогласување на структурите на акцизите за алкохол и алкохолни пијалаци. Во делот на водење прекршочна постапка, ревидирани се прекршоците поврзани со акцизите и извршено е нивно раздвојување согласно тежината на прекршокот. Со оваа реформа во делот на Законот за акцизите се проектираа дополнителни приходи во Буџетот на РСМ и тоа: 797 милиони денари во втората година, 883 милиони денари во третата година и 782 милиона денари во четвртата година од воведувањето на реформата.

Во областа на оданочувањето на моторните возила Владата ја усвои Уредбата за изменување и дополнување на **Уредбата за пресметка на данокот на моторни возила и на износите потребни за пресметка на данокот на моторни возила** („Службен весник на РСМ“, бр.220/23) со која се пропишани зголемени коефициенти на еколошката компонента за оданочување на патничките моторни возила кои спаѓаат во категоријата на најголеми загадувачи со издувни CO₂ гасови. Воедно, за целите на пресметка на еколошката компонента од данокот на моторни возила, покрај постојната метода NEDC (New European Driving Cycle), овозможена е примена и на новата WLTP метода (Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure), со што се врши усогласување со Регулативата 631/2019 ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 17 април 2019 година. Измените на Уредбата се во насока на исполнување на дел од мерките на заштита на животната средина и заложбите за воведување „зелено оданочување“, како дел од даночната стратегија на РСМ.

Со Законот за изменување и дополнување на **Законот за Управата за јавни приходи** се пропишуваат одредби за дигитализација и размена на акти и информации за даночни цели помеѓу институциите и помеѓу даночниот орган и даночниот обврзник. Дополнително, со усвоениот Закон за изменување и дополнување на Законот за УЈП се пропишува/вovedува интегриран даночен информациски систем (ИДИС) и работно тело за негова имплементација, се зајакнуваат одредбите за размена на податоци помеѓу институциите и зголемена интероперабилност, а се предвидува и поголема самостојност на директорот на УЈП од аспект на организацијата на даночниот орган. Во Законот се предвидува преминување на административните службеници во даночни службеници и нови зголемени услови во однос на вработувањата во даночниот орган, како и одредени зголемувања во делот на платите и надоместоците на даночните службеници со цел усогласување со условите на пазарот на работна сила.

Со измените и дополнувањата во Законот во врска со враќањето дел од данокот на додадена вредност на физичките лица, коишто стапија на сила во март 2023 година се изврши зголемување на највисокиот праг за поврат на дел од данокот на додадена вредност на физичките лица и се промени моделот на искажување на највисокиот износ на данок којшто е предмет на поврат, односно наместо 12.000 денари даночна основа за едно тримесечје се даде можност за зголемување на данокот којшто е предмет на поврат на физичките лица на 2.100 денари за едно тримесечје. Исто така, во овој период продолжи да се применува мерката за поврат на дел од данокот на додадена вредност (ДДВ) кон физичките лица во износ од 20% поврат за македонски производи и услуги и 10% за другите, со што се обезбедува дополнителен приход во секое семејство, се засилува куповната моќ и воедно има позитивно влијание врз зголемувањето на потрошувачката и на наплатата на ДДВ, како и врз намалувањето на даночната евазија и сивата економија.

Во текот на 2022 година, Министерството за финансии ја информира Владата за потребата од изготвување и реализација на проектот **електронска фактура и електронска фискална сметка**. Имено, со цел зголемена ефикасност, ефективност и дигитализација на даночните процеси како и намалување на сивата економија преку редовно следење на прометот помеѓу даночните обврзници и зголемена контрола кај данокот на додадена вредност, Министерството за финансии и УЈП изготвија нацрт-проект за воведување фактура во електронски формат како и електронска фискална сметка, но тој досега не е реализиран. Планирано е проектот да биде оперативен во најбрз можен рок, а со него драстично ќе се намали товарот на даночните обврзници и ќе се забрза и подбри начинот на одвивање на даночните контроли. Целта е даночните обврзници да имаат можност за поедноставен начин на издавање, пренос и достава на фактури. Исто така, со зголемената евиденција и проверка на фактурите во економијата ќе се зголеми ефикасноста на даночните контроли и на даночниот систем, односно ќе се намалат рокот и времето на вршење на контролите од страна на УЈП.

Согласно донесената **Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023 - 2027** година со Акциски план 2023 - 2025 (септември 2023 година), на среден рок се очекува намалување на учеството на неформалната економија во вкупните економски активности во земјата, преку намалување и елиминирање на факторите кои стимулираат неформални активности. Со тоа ќе се придонесе кон намалување на бројот на нерегистрирани деловни субјекти и на бројот на неформално вработени лица. Во оваа насока, а преку ефективна имплементација на мерките и активностите во временските рокови утврдени со Акцискиот план за формализирање на неформалната економија, се очекува намалување на неформалната економија на 26 % од БДП до крајот на 2027 година.

Табела 4.5 Проекции за тековната година и за наредните пет години по вид данок (во мил.денари)

Вид на данок	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Данок на личен доход	31.542	35.676	40.084	42.809	47.256	51.154
Данок на добивка	21.118	23.287	25.616	27.319	29.208	31.011
ДДВ	78.458	86.692	97.668	106.352	115.972	126.691
Акцизи (Основен Буџет и ПИОМ)	29.837	35.388	34.064	35.923	38.834	42.264
Царини и моторни возила	13.556	16.255	17.125	18.960	20.843	22.366
Други даночни приходи	4.746	4.841	5.410	5.754	6.148	6.545
Вкупно	179.257	202.139	219.967	237.117	258.261	280.031

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Извештај за даночни расходи. Даночните расходи се индиректни расходи направени преку даночниот и царинскиот систем, врз основа на законски одредби кои водат до намалување или одложување приливи за постигнување одредена економска или социјална цел. Тие можат да бидат во форма на исклучоци, ослободувања, одбитоци, повластени стапки на данок и др.

Со донесувањето на новиот органски Закон за буџети пропишана е обврска за изготвување и доставување извештај за влијанието на даночните расходи врз приливите за 2025 година. Овој извештај ќе биде доставуван до Собранието на Република Северна Македонија на годишно ниво, како придружен документ кон Завршната сметка на Буџетот со кој ќе се прикаже реализацијата на Буџетот на државата за претходната буџетска година. Во табелата во продолжение е даден преглед на вкупните даночни расходи, по основ на данокот на личен доход, данокот на добивка и данокот на додадена вредност, досега пресметани и проценети за периодот 2022 - 2029 година.

Табела 4.6 Даночни расходи според видот на данокот (во мил.денари)

Вид на данок	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Данок на личен доход	663	757	876	991	1.087	1.163	1.286	1.394
Данок на добивка	4.469	4.795	5.982	6.596	7.083	7.566	8.102	8.615
ДДВ	32.330	34.961	39.166	43.276	47.579	51.891	56.680	62.010
Вкупно	37.461	40.513	46.024	50.863	55.749	60.619	66.068	72.019

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Во насока на намалување на даночните расходи, со последните измени и дополнувања на Законот за ДДВ („Службен весник на РСМ“ бр.199/23) беше пропишано зголемување на даночната стапка на ДДВ од 5% на 10% за одредени производи за човечка исхрана коишто не претставуваат основни прехранбени производи.

Во делот на даночната политика согласно Програмата за работа на Владата 2024 - 2028 година предвидени се повеќе реформи во даночната област, како и зголемување на ефикасноста и ефективноста на даночната управа со цел поуспешно спроведување на даночните постапки.

Измените и дополнувањата во Законот за даночна постапка кои се однесуваат на поедноставување и забрзување на процесот на пресметување и наплата на даноците како и на воведување на даночниот информациски систем би придонеле за поефикасна даночна наплата и намалување на бирократскиот товар за даночните обврзници, а сè со цел зголемено пресметување и

наплата на даночните обврски со најмал можен напор од страна на даночните обврзници и даночниот орган.

Дигитализацијата на даночните процедури е една од главните цели во процесот на даночна реформа, а во насока на максимално искористување на ресурсите и плаќање на даноците со што е можно помалку труд. Воведувањето **е-фактурирање** е една од првите активности планирани за наредниот период со цел спроведување на даночната контрола на подобар и поефикасен начин но и со цел заштеда на ресурсите во даночната администрација и заштеда на трудот и времето на даночните обврзници. Проектот е-фактура би бил од пресудно значење за полесно детектирање и борба против сивата економија, односно целосно следење на прометот и данокот кај даночните обврзници.

Дополнителен фокус на борбата со сивата економија ќе претставува зајакнување на капацитетите на јавната администрација за детектирање, следење и адресирање на неформалната економија преку посебни алатки; унапредување на законската регулатива и ефикасноста во нејзина имплементација; унапредување на деловното опкружување и креирање стимулативна рамка за формализација на неформалната економија и зголемување на ефикасноста на инспекциските служби и системот на санкции и казни, а сето тоа следено преку зголемена дигитализација на сите управни процеси и постапки.

Од другата страна, исто така, акцент ќе се стави и врз јакнењето на свеста за неформалната економија и јакнењето на даночниот морал и на довербата во институциите, зголемување на предвидливоста во подготовката на законските решенија, политики и мерки, како и врз зајакнувањето на транспарентноста, отчетноста и интегритетот на сите нивоа на власт.

Во делот на даночните приходи а следејќи ја интенцијата на Владата за базирање на економскиот раст преку инвестициите, целта е зголемување на учеството на директните даноци во вкупните даночни приходи, нешто што е одлика на високоразвиените земји.

Исто така во делот на даночната политика планирани се поефикасни контроли во врска со **трансферните цени**, како и засилено и редовно мониторирање на принципот „дофат на рака“ кај даночни обврзници со трансакции со поврзани лица. Дополнително, предвидени се законски доуредувања во делот на консолидирања на приходите кај даночните обврзници.

Во однос на меѓународното оданочување планирано е усвојување на **Предлог-закон за административна соработка за даночни цели** со ефикасна размена на информации помеѓу даночните органи, а сè со цел поефикасни даночни контроли од аспект на меѓународното оданочување за да се избегне двојно оданочување или двојно ослободување. Наведениот Предлог-закон би претставувал и основ за имплементирање на минималната глобална корпоративна даночна стапка (Столб 2) со цел оданочување на компаниите кои ги исполнуваат условите за тоа.

Во следниот период ќе продолжи и усогласувањето на **законската регулатива во делот на ДДВ** со Директивата на ЕУ за заедничкиот систем на ДДВ, како и со регулативите на истата. Целта е поголема усогласеност и креирање на поголема даночна база за наплата на даночните приходи. Напоменуваме дека Република Северна Македонија е целосно усогласена со Директивата на ЕУ за ДДВ во делот на даночните стапки а делумно усогласена со Директивата генерално. Исто така, согласно Програмата на Владата, се предвидува поефикасен, а сигурен начин на враќање на претходниот данок преку зајакнатите механизми на контрола и анализа на ризик.

Во делот на даночната политика, којашто се однесува на **директните даноци**, предвидени се одредени даночни поттикнувања со цел зголемување на продуктивноста на вработените и

компаниите, како и подобрување на демографската слика во земјата. Предвидено е враќање на третманот на даночно признаен расход за трошоците за уплатените премии за доброволно животно осигурување, а исто така се планира враќање на данокот на личен доход на мајките на новороденчиња, во временски период којшто зависи од бројот на новороденчиња (прво, второ, трето дете итн). Исто така се планира ослободување од плаќање придонеси од задолжително здравствено и осигурување во случај на невработеност, како и ослободување од плаќање данок на личен доход во период од три години сметано од денот на вработувањето за фирмите кои ќе вработат мајки на три или повеќе деца, со обврска работодавецот мајката да ја задржи на работното место уште онолку години колку што се користела мерката.

Исто така, во наредниот период се планира продолжување на преговорите за усогласување и парафирање на договорите за одбегнување на двојното оданочување и заштита од фискална евазија по однос на даноците на доход.

Расходите во Буџетот за наредниот среднорочен период се базирани на следните претпоставки:

- дисциплинирана буџетска потрошувачка за зголемување на буџетската дисциплина и одговорност;
- намалување на несуштинските трошења и значајно подобрување на ефикасноста и целисходноста во трошењето на буџетските средства;
- субвенционирање на граѓаните и стопанството врз основа на јасно дефинирани критериуми за буџетска поддршка;

Табела. 4.7 Буџет на Република Северна Македонија 2022-2029 година (во милиони денари)

	Завршна сметка 2022	Завршна сметка 2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Вкупни приходи	243.085	277.129	318.151	358.838	386.817	415.050	446.520	481.301
Даночни приходи и придонеси	220.186	250.355	284.469	319.234	347.539	374.976	406.996	441.386
Даночни приходи	142.567	157.733	179.257	202.139	219.967	237.117	258.261	280.031
Придонеси	77.619	92.622	105.212	117.095	127.572	137.859	148.735	161.355
Неданочни приходи	17.189	16.866	22.541	26.302	26.276	26.872	26.322	26.713
Капитални приходи	2.273	2.071	3.240	3.510	3.510	3.710	3.710	3.710
Донации	3.437	7.836	7.900	9.792	9.492	9.492	9.492	9.492
Вкупни расходи	278.596	318.539	362.817	400.188	425.281	449.611	483.873	519.013
Тековни расходи	249.959	275.015	325.443	353.032	372.068	392.898	420.034	446.859
Плати и надоместоци	32.159	36.877	44.361	48.141	52.658	55.924	60.289	63.691
Стоки и услуги	21.001	21.117	26.043	26.325	27.412	28.612	30.612	33.212
Трансфери до ЕЛС	23.365	27.459	30.787	33.239	36.234	39.591	43.612	48.689
Субвенции и трансфери	32.536	27.754	33.189	33.436	33.930	35.930	39.930	41.930
Социјални трансфери	131.758	148.867	173.432	191.046	200.462	209.310	220.636	231.257
Каматни плаќања	9.140	12.941	17.632	20.845	21.373	23.532	24.955	28.080
Домашни	3.413	4.181	7.066	9.124	10.747	12.211	13.936	15.906
Странски	5.727	8.760	10.566	11.721	10.626	11.321	11.019	12.174
Капитални расходи	28.637	43.524	38.349	47.156	53.213	56.713	63.839	72.154
Буџетско салдо	-35.511	-41.410	-44.666	-41.350	-38.464	-34.561	-37.353	-37.712
Примарно буџетско салдо	-26.371	-28.469	-27.033	-20.505	-17.091	-11.029	-12.398	-9.632
Вкупни приходи, % од БДП**	29,8	30,9	33,2	35,1	35,4	35,6	35,7	35,9
Вкупни расходи, % од БДП**	34,1	35,5	37,9	39,1	39,0	38,5	38,7	38,7
Буџетско салдо, % од БДП**	-4,4	-4,6	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8
Примарно буџетско салдо, % од БДП**	-3,2	-3,2	-2,8	-2,0	-1,6	-0,9	-1,0	-0,7

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

- буџетирање базирано на успешност и резултати за да се подобри ефикасноста и ефективноста на јавните расходи преку развој и континуирано следење на индикатори за мерење на успешноста во реализацијата на политиките во Буџетот;

- редирајирање на структурата на Буџетот и на повисоките капитални инвестиции насочени кон реализација на инфраструктурни проекти, пред сè за изградба на транспортна и комунална инфраструктура, инвестиции во енергетски капацитети, инвестиции во образовната, здравствената и другата јавна инфраструктура;
- стратешко планирање на големите инфраструктурни проекти.

Расходната страна на Буџетот на РСМ за наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети, економско заживување на земјата, унапредување на енергетската транзиција, поттикнување силен економски раст, стабилни јавни финансии, подобрување на севкупната транспортна инфраструктура и зголемување на животниот стандард.

При креирањето на среднорочната фискална рамка од големо значење е постоењето квалитетно среднорочно буџетско планирање. Во оваа насока, треба да се има предвид дека во наредниот период среднорочните фискални проекции се базирани на среднорочно основно сценарио, под кое се подразбира дека утврдувањето на фискалните проекции произлегува од вршењето на надлежностите на буџетските корисници дефинирани во постојното законодавство, постојните обврски и задачи, коишто се резултат на веќе одобрените повеќегодишни обврски, договори и тековни проекти. Сè што не е опфатено со основното сценарио и бара обезбедување дополнителни средства, е прикажано преку нови иницијативи.

Просечното учество на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот 2025 - 2029 година изнесува околу 38,8% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;
- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

При проекцијата на износот и структурата на тековните расходи за наредниот период, наменети за редовна исплата на платите на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензиите и останатите социјални права, каматни плаќања кон странски и домашни кредитори, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, како и субвенционирање на иновативните активности, земени се предвид следните претпоставки:

- зголемување на ефикасноста, продуктивноста, транспарентноста и отчетноста на вработените во јавниот сектор, оптимизирање на јавната администрација преку соодветни промени во нејзината структура и квалитет и усогласување на платите на вработените согласно растот на економијата и постојната правна регулатива;
- поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи;
- намалување на несудбинските расходи и воведување стандарди на трошења;
- поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку редефинирање на критериумите за распределба на средствата и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации;
- обезбедување поголем позитивен импакт врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери;
- намалување на сиромаштијата преку правилно таргетирање на користењето социјална помош и поголемо учество на пазарот на труд.

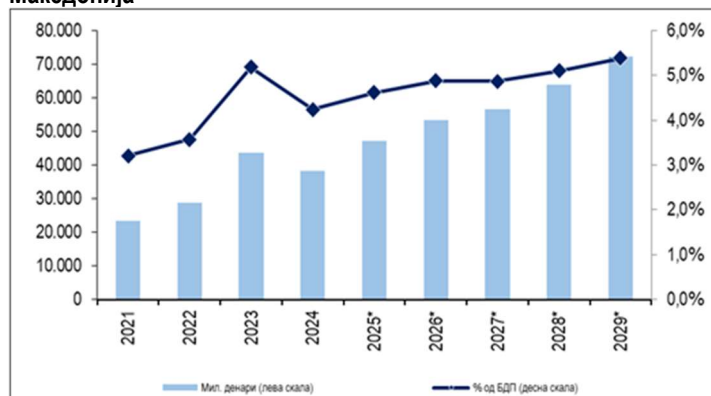
Среднорочните фискални проекции имаат силна развојна компонента, со значајно учество на капиталните расходи со околу 5% во БДП на годишно ниво и претставуваат клучни елементи на јавните финансии.

Во периодот 2025 - 2029 година, фискалната политика ќе биде насочена кон создавање предуслови за нов циклус на економски раст и обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, коишто се основа за подобрување на економските перспективи, како и подобар живот на граѓаните.

Во таа насока, планирани се значајни капитални инвестиции преку користење средства од Буџетот, но и средства обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори. Планираните износи укажуваат на интензивирање на инфраструктурните проекти, односно инвестициски вложувања во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата на животната средина и правосудството.

Во насока на обезбедување одржлив и инклузивен раст, согласно приоритетите од Програмата на Владата на Република Северна Македонија, Владата ќе се фокусира на имплементација на капиталните инвестиции исклучиво за продуктивни проекти: инфраструктурни и енергетски проекти кои ќе бидат во функција на бизнис-секторот, капитални проекти од комуналната и другата локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на граѓаните (подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната

Графикон 4.4. Капитални расходи на Буџетот на Република Северна Македонија

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии (**)

средина), стратешко планирање на големите инфраструктурни проекти, како и зголемен износ на капитални инвестиции со значајно подобрена структура и значителен износ на средства како капитален трансфер за општините.

Планирани се значителни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, а со цел планирање, проектирање, изградба и проширување на автопатски делници од Коридорот 8 и Коридорот 10-д.

Во делот на патната инфраструктура, продолжува изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка, како и на западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево - Букојчани и делницата Кичево – Охрид, сето ова со кредитни средства. Исто така, со кредитни средства се финансираат и изградбата на автопатската делница Скопје - Блаце (граница со Косово), подобрувањето на патната инфраструктура на општините во Република Северна Македонија преку Проектот за поврзување на локалните патишта, Програмата за национални патишта и Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан.

Од делот на патната инфраструктура, позначајни капитални проекти што ќе се финансираат преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се изградба на патната делница Градско - клучка Дреново, како дел од патниот Коридор 10-д, рехабилитација на регионалниот пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1), изградба на нов експресен пат Прилеп - мост на реката Ленишка и изградба на трета лента на патната делница од село Беловодица до каменоломот Маврово, потоа замена на заштитни огради на автопати, според европските стандарди (EN), во должина од 100км на Коридорот 10, набавка и инсталација на нова сигнализација на железничките премини и спроведување мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници.

Во делот на железничката инфраструктура, планирано е финансирање на двете фази од изградбата и рехабилитацијата на источниот дел од железничката пруга на Коридорот 8, делници Куманово - Бељаковце - Крива Паланка, при што за втората фаза се обезбедени 68,5 милиони евра грант од Инвестициската рамка за Западен Балкан - ИПЗБ (WBIF). Воедно, планирана е изградба на железнички граничен премин со придружни содржини „Табановце“, помеѓу Република Северна Македонија и Република Србија, финансирана со заем и грант од Инвестициската рамка за Западен Балкан - ИПЗБ (WBIF).

Во областа на гасификацијата, предвидена е изградба на магистрални гасоводни делници Скопје - Тетово, Гостивар - Кичево и Свети Николе – Велес, изградба на интерконективен гасовод помеѓу Република Северна Македонија и Република Косово, потоа изградба на интерконективен гасовод помеѓу Република Северна Македонија и Република Србија, како и изградба на интерконективен гасовод помеѓу Република Северна Македонија и Република Грција.

Позначајни планирани проекти од областа на општинската и комуналната инфраструктура се Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија и Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор.

Големи капитални проекти во областа на земјоделието се Програмата за наводнување на Северна Македонија и Проектот за модернизација на земјоделството.

Во областа на животната средина покрај големиот капитален проект за изградба на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад којшто предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во

Југозападниот Регион, Вардарскиот Регион, Пелагонискиот Регион, Југоисточниот Регион и во Полошкиот Регион.

Од областа на воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води и воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад кој ги исполнува условите на ЕУ, позначајни капитални проекти што ќе бидат финансирани преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се: Рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Град Скопје, Проект за изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Тетово, рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Битола, Проект за затворање депонии во Источниот и Североисточниот Регион, изградба на централен објект за управување со отпад, изградба на фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за Источниот и Североисточниот Регион во Свети Николе, изградба на шест локални објекти за управување со отпад, станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот Регион, поддршка при воспоставување регионален систем за управување со отпад, набавка на опрема за Источниот Регион, поддршка и подготовка на потребната документација за набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп, подготовка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново.

Во делот на образованието со цел унапредување на физичкото образование и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта предвидена е реализацијата на Проектот за изградба на фискултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Северна Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ, грант од ИПЗБ (WBIF) и национално кофинансирање. За да се подобрат условите за учење во основното образование во земјата, со заем од Светската банка ќе продолжи реализацијата на Проектот за унапредување на основното образование. Во делот на високото образование, предвидена е реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија со цел подобрување на условите за престој и учење на студентите.

Во делот на социјалната заштита ќе продолжи спроведувањето на Проектот за администрирање на социјалното осигурување, предвидено е завршување на Проектот за унапредување на социјалните услуги, а ќе започне спроведувањето на Вториот проект за унапредување на социјалните услуги. Во делот на правосудството ќе се спроведуваат активности за изградба и реконструкција на Казнено-поправната установа „Идризово“ со цел исполнување на меѓународните и европските затворски правила, а во насока на подобрување на условите за престој и зајакнување на заштитата на затворениците.

Од областа на праведниот пристап до квалитетно инклузивно образование на сите нивоа, како позначаен капитален проект што ќе се финансира во периодот 2020 - 2025 година преку програмите ИПА 2 е реконструкцијата на јавни предучилишни установи.

Во енергетската инфраструктура, предвидено е да се финансираат проектите што ги имплементираат АД ЕСМ и АД МЕПСО, и тоа: Ветерен парк Богданци - фаза 2, Топлификација на Битола, 400kV интерконекција Македонија (Битола) – Албанија (Елбасан), Фотонапонска електрана Осломеј, Проект на ЕСМ за транзиција кон соларни фотоволтаици (Фотонапонски електрани Осломеј 2 и Фотонапонски електрани Битола), како и ревитализација на хидроелектрани.

Табела. 4.8 Преглед на проекти финансирани со заеми

Проект	Финансиер	Износ на заем во ЕУР
Проект за олеснување на трговијата и транспортот во земјите од Западен Балкан	МБОР - СБ	26.200.000
Проект за поврзување на локалните патишта	МБОР - СБ	33.000.000
	МБОР - СБ	37.000.000
Проект за Пречистителна станица за отпадни води Скопје	ЕИБ	68.000.000
	ЕБОР	58.000.000
	Грант од ВБИФ	68.558.824
Проект за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија	Банка за развој при Совет на Европа	50.000.000
	ЕБОР	55.000.000
Регионален проект за цврст отпад	СЕКО	5.000.000
	Грант од ВБИФ	22.562.513
	Светска банка	25.000.000
Втор проект за подобрување на општинските услуги	Светска банка	25.000.000
Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	Светска банка	25.000.000
Проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	28.700.000
Втор проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	27.500.000
Проект за администрирање на социјалното осигурување	Светска банка	13.800.000
Проект за модернизација на земјоделството	Светска банка	46.000.000
Програма за наводнување на Северна Македонија	КфВ	80.000.000
Реконструкција на казнено-поправните установи	Банка за развој при Совет на Европа	46.000.000
	Светска банка	21.500.000
Проект за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии	Светска банка	20.000.000
Проект за реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија	КфВ	20.000.000
Рехабилитација на источниот дел од железничката пруга на Коридор 8 – прва делница (Куманово – Бељаковце)	ЕБОР	46.400.000
Проект „Изградба на нова и реконструкција на постојната делница Бељаковце - Крива Паланка - источен дел од железничката пруга на Коридор 8“, фаза 2	ЕБОР	145.000.000
Проектот за заеднички железнички граничен премин - Табановце	ЕБОР	5.000.000

Во насока на реформи во јавните финансии, подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање и извршување на Буџетот на Република Северна Македонија, подобрување на наплатата на приходите, зајакнување на системот на јавни набавки, внатрешна и надворешна контрола и транспарентно известување, ќе се реализира Проектот за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии.

Во изминатиот период, во насока на поддршка на приватниот сектор и обезбедување свеж капитал за неговите потреби, преку Развојната банка на Северна Македонија успешно се обезбедени и реализирани шест кредитни линии од ЕИБ во вкупен износ од 550 милиони евра. Во оваа област се реализира и седмата кредитна линија во износ од 100 милиони евра наменета за финансирање на Проектот за мали и средни претпријатија, средно пазарно капитализирани претпријатија и зелена транзиција, во согласност со економските мерки на Владата за заштита на потрошувачите и компаниите од енергетската криза.

Проектиран дефицит и негово финансирање. Финансирањето на планираниот дефицит и рефинансирањето на отплатите на долгот, ќе се обезбедуваат преку задолжување од странски и домашни извори (Табела 4.9). За буџетските дефицити, во периодот 2025 – 2029 година, се очекува државата да се задолжува во странство, со склучување заеми за буџетско финансирање, потоа преку издавање хартии од вредност и преку повлекување средства од поволни кредити од странски финансиски институции и кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти. Притоа, изборот на конкретен извор за надворешно финансирање ќе се темели на тековните и очекуваните состојби на меѓународните пазари на капитал. Понатаму, задолжувањето на домашниот пазар ќе се реализира преку издавање државни хартии од вредност или домашни заеми, со што ќе се обезбеди дополнително финансирање под поволни услови. Со цел оптимизирање на исплатите и намалување на ризикот од рефинансирање, Министерството за финансии ќе продолжи да издава државни обврзници со подолги рочности, при што ќе се намали ризикот од рефинансирање на долгот. Со цел ефикасно управување со јавниот долг, Министерството за финансии на среден рок ќе ја следи и можноста за евентуална предвремена отплата на дел од долгот, односно постигнување поповолна рочна, валутна и каматна структура на долгот.

Табела 4.9 Финансирање на дефицитот

	Реализација 2022	Реализација 2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Буџетско салдо	-35.511	-41.410	-44.666	-41.350	-38.464	-34.561	-37.353	-37.712
Финансирање на дефицит	35.511	41.410	44.666	41.350	38.464	34.561	37.353	37.712
Приливи	46.869	84.998	83.727	123.917	105.668	101.235	120.737	76.582
Домашни извори	15.587	37.431	55.638	57.007	52.461	50.320	55.320	39.391
Странски извори	24.895	61.855	48.486	37.925	53.800	54.200	61.526	43.100
Депозит и ("-" е кумулирање)	6.387	-14.288	-20.397	28.985	-593	-3.285	3.891	-5.909
Одливи	11.358	43.588	39.061	82.567	67.204	66.674	83.384	38.870
Отплата по домашно задолжување	5.571	7.474	18.727	33.276	11.976	19.060	20.985	20.431
Отплата по странско задолжување	5.787	36.114	20.334	49.291	55.228	47.614	62.399	18.439
Меморандум:								
Нето домашно задолжување	10.016	29.957	36.911	23.731	40.485	31.260	34.335	18.960
Нето странско задолжување	19.108	25.741	28.152	-11.366	-1.428	6.586	-873	24.661

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Буџет на локална власт. Еден од приоритетите наведени во Програмата на Владата на Република Северна Македонија за периодот 2024 - 2028 година е развиени локални самоуправи и рамномерен регионален развој. Главни принципи на Владата ќе бидат поддршка за модерни, транспарентни и финансиски стабилни општини и рамномерно развивање на сите региони, преку балансирана распределба на средствата помеѓу планските региони и општините.

Финансиската поддршка и соработка на Владата со општините ќе биде насочена кон: континуирано инвестирање средства од Централниот буџет за капитални инфраструктурни проекти во општините до 250 милиони евра, зголемување на финансиската стабилност на општините преку овозможување фер распределба на средствата, при што ќе се внимава на начелата за рамномерен регионален развој, поволности и стимулација за општините кои имаат одлично испланирани буџети, висок степен на реализација, висок степен на наплата на локалните даноци и подобрена методологија за пресметка на трошоците за одржување на образовните објекти во општините, согласно кои им се исплаќаат средства преку блок дотации.

Во соработка со локалните самоуправи, Владата ќе работи на продлабочување на процесот на децентрализација преку континуирано зголемување на пренесување на опфатот на надлежностите од државните органи на управата во надлежност на единиците на локалната самоуправа во согласност изградените капацитети на единиците на локалната самоуправа.

Капиталните инвестиции се клучниот фактор за подобрување на конкурентноста на економијата и квалитетот на живот на граѓаните. Во следниот период, Владата се обврзува на: капитални инвестиции исклучиво за продуктивни проекти: инфраструктурни и енергетски проекти што ќе бидат во функција на бизнис-секторот, и капитални проекти од комуналната и другата локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на македонските граѓани.

Во мандатниот период, Владата ќе се фокусира и на ревизија на системот на распределба на трансферите од Централниот буџет до општините. Трансферите од Централниот буџет ќе бидат во корелација со ефикасноста во наплатата на изворните приходи. Врзувањето на буџетските трансфери со успешноста на општините да ги наплатат сопствените изворни приходи ќе значи праведно оданочување и трансфер на буџетски средства до општините.

Се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, но и со зајакнување на капацитетите за развивање политики за финансирање на општините и на капацитетите за финансиско управување. Во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на поттикнувањето одржлив локален развој, доброто локално владеење и создавањето услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој со цел остварување на стратешките определби.

Имајќи ги предвид преземените активностите во 2023 година поврзани со завршувањето на втората фаза од фискалната децентрализација, во наредниот период се очекува да завршат сите активности за влез на Општина Пласница во втората фаза на фискална децентрализација.

Во 2025 година и на среден рок, а со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки за подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, зголемување на фискалната дисциплина и на транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се обезбеди подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, така што приходите од данокот на личен доход во периодот од 2022 до 2024 година постепено се зголемија од 3% на 6% и како резултат на овие измени, општините во и во 2025 година и следните години ќе добиваат по 6% од наплатените приходи од данокот на личен доход.

Од 2024 година и во наредниот период, приходите од данокот на додадена вредност ќе се обезбедуваат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен претходната година.

Со техничка помош на УНДП ќе се подготви нов Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа согласно направената процена на постојниот Закон подготвена во 2022 година и ќе се усогласи со новиот Закон за буџети, а воедно ќе бидат донесени и подзаконски акти.

Во делот кој се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините со законските измени се зголемува транспарентноста на работата на општините, односно општините имаат обврска транспарентно да ги објавуваат на своите веб-страници финансиските податоци, како и отчетноста во трошењето на сите средства што им се доделени од страна на државата. На веб-страницата на Министерството за финансии се објавуваат податоци за извршување на приходите и расходите на

општините и за заостанатите долгови пријавени во Електронскиот систем за известување и евидентирање на обврските на квартално ниво, а во Годишниот извештај за Буџетот на Република Северна Македонија е вклучен и Годишниот извештај за буџетите на општините. Со поддршка од УНДП, финансиските податоци од периодичните финансиски извештаи на околу 45 општини се објавени на веб-страниците на општините и на веб-страницата на Министерството за финансии.

Со дотации од Буџетот на Република Северна Македонија и од буџетите на фондовите во буџетот на општината се обезбедуваат дополнителни приходи за финансирање на нејзините надлежности определени со закон. Од Буџетот на Република Северна Македонија се распределуваат: блок дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица, наменска дотација за противпожарна заштита, како и капитални дотации од Централниот буџет. Со цел порамноправна распределба на дотациите по општини, надлежните министерства ќе направат анализи на критериумите според кои се распределуваат средствата за поделните пренесени надлежности и се утврдуваат нови модели на распределба согласно потребите, кои ќе понудат повисок квалитет на услугите. Министерството за образование и наука во соработка со УНИЦЕФ и Светска банка работи на утврдување нови критериуми за распределба на блок дотацијата за основно образование врз основа на утврден стандард по ученик, при што се предлагаат реформи во оптимизирањето на училишната мрежа, намалување на наставниот кадар, подобрување на условите во основните училишта и подобрување на наставната програма. Целта е да се подобри ефикасноста и ефективноста на основното образование, а истовремено да се обезбеди еднаквост во пристапот до училиштата.

Преку надлежните министерства и други институции на општините им се распределуваат средства во вид на капитални дотации за реализирање капитални инфраструктурни проекти. Распределбата се врши согласно Програма која на предлог на надлежното министерство ја донесува Владата.

Министерството за финансии при реформирањето на нормативната рамка за дизајнирање формализиран систем на капитални трансфери, треба да изработи Методологија за распределба на капиталните дотации, која ќе содржи унифицирани, транспарентни и јасни критериуми, како и предлог за воспоставување пост евалуација на реализираните проекти финансирани преку капитални дотации и можно вклучување на успешноста на оценувањето во критериумите за распределба.

Во наредниот среднорочен период стабилни приходи на општините се обезбедуваат со доделување средства од закупнина на земјоделско земјиште во сопственост на Република Северна Македонија и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Северна Македонија и 50% за општините и општините во Градот Скопје, кои се распределуваат во зависност од местоположбата на земјоделското земјиште коешто е предмет на давање под закуп, под услов реализацијата на приходите од данокот на недвижен имот во претходната година да е над 80% во однос на планираните приходи. Стабилни сопствени приходи се обезбедуваат од средствата што им се распределуваат на општините од надоместокот кој се наплаќа од концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија и тоа во сооднос од 50% за Централниот буџет и 50% за општините, во зависност на чие подрачје се врши концесиската дејност.

Порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот се очекува со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроцена на вредноста на недвижниот имот. Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реалната пазарна вредност на недвижниот имот, посебно по завршувањето на постапката на евидентирање и легализација на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште. Имајќи ги предвид последните измени во Законот за даноците на имот во

наредниот период се предвидува ревизијата на пазарната вредност на недвижниот имот која претставува даночна основа на данокот на имот, а којшто се врши од страна на општините, општините на Град Скопје и Градот Скопје да се врши на секои четири години со цел усогласување со фактичката состојба. Стапките на данокот на имот на земјоделското земјиште кое не се користи за земјоделско производство се зголемуваат за трипати во однос на основните стапки. Основа на данокот на промет на недвижности е пазарната вредност на недвижноста во моментот на настанувањето на обврската. Во случај кога цената постигната во актот за пренос на правото на сопственост е повисока од пазарната вредност утврдена во согласност со Методологијата за процена на пазарната вредност, даночна основа е цената постигната во актот за пренос на правото на сопственост.

Ќе се вложат посебни напори за поддршка на општините, и тоа со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните. Целта на фискалната воедначување во контекст на Стратегијата за регионален развој е да се обезбеди еднаква понуда на јавни добра и услуги кај сите единици на локалната самоуправа, притоа постигнувајќи комплементарен ефект на достигнување поголема рамнотежа на развојот на одделни плански региони. Солидарно, помагајќи ги финансиски најслабите општини односно општините со најнизок капацитет за собирање приходи, позитивно се влијае врз нивниот развој, а истовремено и врз развојот на планскиот регион на кој му припаѓаат.

Покрај поддршката во однос на преносот на надлежностите за наплата на дел од јавните приходи, како и трансферите од Централниот буџет, помошта во градењето на општинските капацитети се спроведува и преку проекти на централната власт финансирани од меѓународни финансиски институции.

Во 2023 година заврши реализацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги (МСИП). Проектот, кој го спроведуваше Министерството за финансии со поддршка од Светската банка и Европската комисија и кој започна пред една деценија, со вкупен фонд над 100 милиони евра, имаше за цел да ги подобри општинските услуги преку заеми и грантови за општините за реализација на капитални проекти за водоснабдување, канализација и одведување отпадни води, енергетска ефикасност (улично осветлување, изолација на општински објекти и сл.), локална патна инфраструктура (модернизација и реконструкција на улици и патишта), комунални услуги (набавка на возила за јавните комунални претпријатија) и други општински услуги и надлежности (изградба на детски градинки, зелени пазари, инфраструктура во индустриски зони и сл.). Во соработка со Светската банка се подготвува нов Проект за оддржлив развој на општините со цел продолжување на поддршката на општинските проекти преку доделување заеми и грантови.

Преку Проектот за поврзување на локалните патишта, којшто е дел од тековната Рамка за соработка со Светската банка и се спроведува преку Министерството за транспорт и врски, 70 милиони евра се наменети за сите 80 општини и Градот Скопје со цел изградба и санација на локални патишта и улици и друга патна инфраструктура во единиците на локалната самоуправа. Со оваа директна помош во износ од 500.000 евра до 2 милиона евра по општина (во зависност од проектот со кој ќе аплицира самата општина), се дејствува кон подобрување на локалната инфраструктура во општините.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, кој го спроведува Министерството за финансии со поддршка од Светската банка преку Договорот за заем во вкупен износ од 25 милиони евра. Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор се спроведува преку Проектната единица за подобрување на општинските услуги – МСИП. Главната цел на реализацијата на овој проект е намалување на потрошувачката на енергија во јавниот сектор, а воедно и подобрување на нивото и квалитетот на јавните објекти и јавното осветлување. Право на користење на средствата од оваа компонента имаат сите единици на

локалната самоуправа. Висината на заемот за една локална самоуправа може да варира од 50 илјади до 750 илјади евра, а таа зависи од слободниот капацитет за задолжување на општината и проценетата вредност на предложениот општински проект. Со потпишување договор со Министерството за финансии, 80% од овие средства општината ќе ги добие како подзаем, додека, пак, останатите 20% како грант. Воедно, од страна на Министерството за финансии, во рамки на средствата обезбедени за Проектот, ќе бидат покриени и трошоците за подготовка на енергетска ревизија и за техничка документација за проектите.

Во изминатите десет години беше реализиран уште еден голем проект во насока на подобрување на општинската инфраструктура, „Водоснабдување и одведување отпадни води“, финансиран преку Европската инвестициска банка (ЕИБ), а имплементиран преку Министерството за транспорт и врски. Со 50 милиони евра беа поддржани сите општини со цел изградба на подобра инфраструктура за водоснабдување и пречистителни станици. Ваквите значајни активности продолжуваат да се спроведуваат во рамки на Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија финансиран со заем во износ од 50 милиони евра од Европската инвестициска банка, а кој се реализира преку Министерството за животна средина и просторно планирање.

Во областа на животната средина се имплементира големиот капитален Проект за изградбата на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје финансиран со заем од Европската инвестициска банка во износ од 68 милиони евра, потоа заем од Европската банка за обнова и развој во износ од 58 милиони евра, како и инвестициски грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан-ИРЗБ (WBIF) во износ од 70 милиони евра. Во областа управување со цврст отпад, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад со кој се предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во Југозападниот, Вардарскиот, Пелагонискиот, Југоисточниот и Полошкиот Регион, финансиран со заем во износ од 55 милиони евра од Европската банка за обнова и развој и инвестициски грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан- ИРЗБ (WBIF) во износ од 23 милиони евра.

Во наредниот среднорочен период предвидено е утврдување индикатори за следење на фискалната децентрализација, зголемување на ефикасноста при наплатата на локалните даноци, подобрување на ефикасноста и профитабилноста на јавните претпријатија во општините, како и зголемување на транспарентноста и отчетноста на општините.

Во соработка со странски донатори се работи на создавање општински „индекс за одржлив развој“ кој е усогласен со Целите за одржлив развој и ќе служи како инструмент на политиката за локалниот развој помагајќи им на властите на сите нивоа да планираат и дистрибуираат средства за развој за да промовираат рамномерен социо-економски раст и да го олеснат следење на развојниот напредок. Заради целосен преглед на развојот на општините, ќе се утврди општински развоен индекс. Индексот ќе има 11 главни столбови со 44 показатели за мерење на развојот, кои ќе се користат за понатамошно планирање на средства што се распределуваат од Централниот буџет со што ќе се добие информација за развојот на секоја одделна општина. Општински развоен индекс нуди вредни сознанија за севкупниот развој на општините преку обезбедување сеопфатна процена на клучните индикатори, промовирајќи одржлив и инклузивен развој на општините. Активноста се реализира во рамките на проектните активности на УНДП.

Табела 4.10. Проекција на среден рок на буџетот на локалната власт (во милиони денари)

	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Вкупни приходи	38.716	47.375	54.547	57.973	61.440	65.240	69.794	75.450
Даночни приходи	10.716	11.811	12.474	12.860	13.320	13.770	14.330	14.880
Неданочни приходи	1.419	1.585	865	3.085	3.310	3.590	3.790	4.040
Капитални приходи	1.784	1.899	1.904	2.050	2.050	2.150	2.250	2.350
Трансфери	24.105	30.347	39.304	38.478	41.160	44.030	47.624	52.280
Донации	692	1.733	0	1.500	1.600	1.700	1.800	1.900
Вкупни расходи	38.911	44.309	54.605	57.973	61.440	65.240	69.794	75.450
Плати и надоместоци	19.899	23.981	27.470	29.370	31.280	33.410	36.210	40.120
Стоки и услуги	9.900	9.832	10.518	12.092	12.592	13.742	14.666	15.647
Каматни плаќања	37	67	105	105	105	105	105	110
Субвенции и трансфери	2.857	3.421	3.726	3.810	3.930	3.950	4.070	4.180
Социјални трансфери	67	71	81	90	90	90	90	90
Капитални расходи	6.151	6.937	12.705	12.506	13.443	13.943	14.653	15.303
Салдо	-195	3.066	-58	0	0	0	0	0

Извор: Проекции на Министерството за финансии (*)

Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата. Работењето на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост е уредено со Законот за јавни претпријатија, Законот за трговски друштва и со други закони во кои е регулирана дејноста на претпријатието односно друштвото (Закон за енергетика, Закон за железничкиот систем, Закон за јавните патишта и сл.).

Владата на Република Северна Македонија е основач на 15 јавни претпријатија и единствен акционер/содружник во 14 трговски друштва. Овие субјекти се работодавци на околу 14 илјади работници и тие претставуваат значаен дел од македонската економија.

Согласно податоците од годишните извештаи, вкупните приходи на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за 2023 година изнесуваат 68,7 милијарди денари, вкупните расходи се реализирани во износ од 62,7 милијарди денари, при што како краен резултат во 2023 година е остварена добивка во износ од околу 6 милијарди денари, пред сè како резултат на субвенциите од државниот буџет, исплатени на енергетските компании со цел да се ублажи ценовниот шок предизвикан од енергетската криза.

Финансиските показатели од работењето на јавните претпријатија и трговските друштва се прикажани на пресметковна основа, согласно пропишаната сметководствена методологија, која се разликува од методологијата на буџетските корисници каде што финансиските податоци се прикажуваат на готовинска основа, имајќи предвид дека овие субјекти, водењето на сметководството, подготвувањето и поднесувањето на годишната сметка и финансиските извештаи го вршат во согласност со Законот за трговските друштва и усвоените меѓународни сметководствени стандарди и меѓународните стандарди за финансиско известување. Прикажаната загуба кај одредени јавни претпријатија и трговски друштва во државна сопственост е резултат на пресметаната амортизација на основни средства, која во основа претставува пресметковен трошок.

Приходите на Буџетот на крајот на 2023 година по основ на уплата на дивиденда од страна на трговските друштва во кои државата е целосен или делумен акционер и уплата на вишок на средства од работењето на јавните претпријатија во државна сопственост изнесуваат вкупно 487,9 милиони

денари, а во 2024 година, приходите по овој основ се очекува да изнесуваат околку 500 милиони денари.

Од друга страна пак, иако годишниот Закон за извршување на Буџетот на Република Северна Македонија не ги опфаќа директно јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, тие преку своите ресорни министерства добиваат трансфери како буџетска поддршка за реализација на одредени инфраструктурни проекти, со оглед на тоа дека вршат дејности од јавен интерес односно затоа што се субјекти кои вршат дејности од суштинско значење за македонската економија.

Согласно Законот за јавните претпријатија, а во насока на унапредување на транспарентноста, јавните претпријатија имаат обврска да ги објавуваат на своите веб-страници годишните и тримесечните извештаи, со што се овозможува навремено и транспарентно следење на финансиското работење на овие субјекти, а едновременно се дава можност и за пореално предвидување на фискалниот ризик во овој домен и навремено преземање на соодветни мерки. Почнувајќи од 2020 година, Министерството за финансии на својата веб-страница објавува консолидирани квартални податоци за реализираните приходи и расходи на ниво на јавно претпријатие/трговско друштво во државна сопственост.

Јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските, имаат обврска на месечна основа да ги пријавуваат преземените, а недоспеани обврски и доспеаните, а неплатени обврски во Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски, за чие водење е надлежно Министерството за финансии. Врз основа на евидентираните податоци за пријавените обврски, Министерството за финансии на својата веб-страница континуирано, на квартална основа објавува збирни извештаи, што дополнително принесува за зајакнување и зголемување на транспарентноста.

Владата на Република Северна Македонија како основач на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост континуирано го следи нивното финансиско работење преку годишните сметки и годишните извештаи, тримесечните извештаи, финансиските планови и инвестициските програми при чие разгледување и одобрување се даваат укажувања и забелешки до надлежните органи на претпријатието/друштвото кои се насочени кон намалување на непродуктивните расходи, преземање мерки за наплата на ненаплатените побарувања и навремено подмирување на обврските.

Современиот концепт на управување со јавните финансии дизајниран во новиот Закон за буџети е насочен кон подобрување на управувањето со јавните финансии и зајакнување на среднорочното буџетирање, како еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија во процесот за пристапување во Европската Унија. Тој концепт ги опфаќа и јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост како значаен сегмент во јавниот сектор, така што за наредниот период се планирани активности за воведување среднорочно планирање и кај овие субјекти. Во таа насока, Министерството за финансии во текот на 2024 година од државните јавни претпријатија и трговски друштва со циркуларно писмо побара податоци за планираните приходи и расходи на среден рок, односно за периодот 2024-2029 година.

Табела: 4.11 Главни финансиски показатели за планираното работење на јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост за периодот 2024-2029 година (во милијарди денари)

ПЛАНИРАНИ ВКУПНИ ПРИХОДИ И РАСХОДИ ВО ЈП и АД за период 2024-2029 година во млд денари							
Ред. бр.		2024 година	2025 година	2026 година	2027 година	2028 година	2029 година
1	ВКУПНИ ПРИХОДИ	58,7	67,1	68,4	69,0	69,7	72,7
2	ВКУПНИ РАСХОДИ	59,8	57,2	57,7	57,6	57,4	57,3
3	ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ	-1,1	9,9	10,7	11,4	12,3	15,4

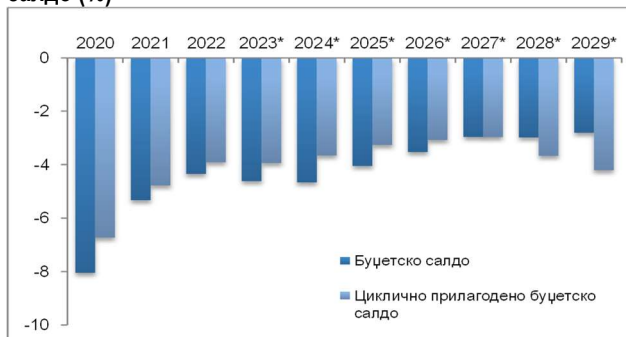
4.5 Структурен дефицит (циклична компонента на дефицитот, еднократни и привремени мерки, фискален став)

Со текот на времето, економската активност има тенденција на раст, но при движењето кон патеката на трендот вообичаено флукуира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата, вршиме пресметка и анализа на циклично прилагоденото буџетско салдо, коешто го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот/проектираниот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршиме на агрегатно ниво и за Буџетот на централната власт.

Во 2024 година, во услови на влошено меѓународно окружување и зголемена неизвесност и нивен негативен ефект врз економската активност, БДП се очекува да остане под потенцијалниот, со што цикличната компонента на Буџетот е негативна во износ од 1,0%. Оттука, циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,7% од потенцијалниот БДП (Графикон 4.5).

Во 2025 и 2026 година, во услови кога производниот јаз останува во негативната зона, автоматските стабилизатори делуваат негативно врз буџетското салдо, со што пресметковниот циклично прилагоден буџетски дефицит е помал од планираниот буџетски дефицит и достигнува во просек 3,2%. Во 2028 и 2029 година, цикличната компонента на Буџетот преминува во позитивната зона, а циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува во просек 3,9%. (Табела 4.12).

Графикон 4.5. Основно и циклично прилагодено буџетско салдо (%)

Извор: Пресметки на МФ, *проекција

Табела 4.12. Агрегатни фискални индикатори (%)

	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Вкупно буџетско салдо	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8
Примарно буџетско салдо	-2,8	-2,0	-1,6	-0,9	-1,0	-0,7
Циклична буџетска компонента	-1,0	-0,8	-0,4	0,0	0,7	1,4
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-3,7	-3,3	-3,1	-3,0	-3,7	-4,2
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-1,8	-1,2	-1,1	-1,0	-1,7	-2,1

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Забелешка: Податоците за циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

4.6 Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг

Институционална рамка. Активностите за управување со долгот во Република Северна Македонија, ги врши посебна организациона единица во рамки на Министерството за финансии, Секторот за управување со јавен долг. Секторот ги врши активностите кои се однесуваат на задолжување на државата во насока на финансирање на буџетските потреби, како преку издавање државни хартии од вредност на домашниот и на меѓународните финансиски пазари така и/или преку заеми од домашни и странски кредитори. Исто така, Секторот е одговорен за креирање на политика на управување со јавен долг врз основа на процена и анализа на ризиците на должничкото портфолио, како и за сервисирање на долгот на општата власта. Дополнително, Секторот води регистар на јавниот долг, кој покрај долговите на општа влада, ги вклучува и гарантираниот и негарантираниот долг, а е вклучен и во процесот на издавање на државни гаранции на носителите на јавен долг.

Законска рамка. Од аспект на законската рамка, Законот за јавен долг претставува основен закон со кој се уредуваат намените на државниот долг, постапката и начините на задолжување на носителите на јавен долг, постапката на издавање, сервисирање и престанок на државни гаранции, како и транспарентноста на јавниот долг. Дополнително, со Законот за финансирање на локалната самоуправа, се утврдуваат лимитите за долгорочно и краткорочно задолжувањето на општините, додека со новиот Закон за Буџети, се воспоставуваат фискалните правила со кој се утврдува дека вкупниот долг на општата власт не смее да надмине ниво од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од номиналниот БДП. Максималниот износ на задолжување²¹ во тековната фискална година се утврдува на ниво до износот потребен за финансирање на буџетскиот дефицит и рефинансирање на обврските од државниот долг за тековната и наредните две фискални години.

Стратегијата за управување со јавен долг е независен документ со кој се дефинира политиката за управување со долгот во текот на 3 години со 2 години дополнителна перспектива. Со него се обезбедуваат податоци за движењето на долгот во изминатиот период и прогнози за државниот и јавниот долг и се поставуваат краткорочни и среднорочни лимити и цели на конкретни показатели за долгот поврзани со нивото на јавниот долг и структурата на долгот.

Во однос на транспарентноста за долгот, Министерството за финансии изработува Годишен извештај за управување со долг, во кој детално се презентираат карактеристиките на должничкото портфолио на државата, како и преземените мерки за негово ефикасно управување. Исто така, Министерството на својата веб-страница редовно објавува податоци за состојбата и структурата на државниот и јавниот долг.

Податоците за долгот кои ги објавува Министерството за финансии се подготвуваат во согласност со националната методологија утврдена во Законот за јавен долг според која државен долг претставува збир на финансиски обврски создадени со задолжување на субјектите на централната власт, локалната самоуправа и јавните фондови, додека јавниот долг претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата и/или од општините²².

Во насока на усогласување на оваа методологија со методологијата утврдена во ЕСА 2010, со новиот Закон за буџети се утврдува нов начин на пресметка на државниот долг, според кој ќе ги опфаќа консолидираните финансиски обврски создадени врз основа на задолжување на субјектите на

²¹ Утврдено со Законот за јавен долг и Законот за буџети

²² Со Законот за изменување и дополнување на Законот за јавен долг националната дефиниција за јавниот долг се прошири и го опфаќа и негарантираниот долг на јавните претпријатија основани од државата или од општините. Оттука, почнувајќи од К-2 2019 година во состојбата на јавниот долг е вклучен и негарантираниот долг на јавните претпријатија.

општата власт, односно институциите кои се класифицирани во Секторот Држава (С.13), согласно Националната класификација на институционални сектори на Државниот завод за статистика. По влегувањето во сила на новиот Закон за буџети, долгот пресметан врз основа на оваа методологија ќе биде предмет на мониторинг во однос на горенаведените фискални правила за висината на државниот долг.

Државен и јавен долг. Движењето на државниот и јавниот долг на Република Северна Македонија, е детерминирано од среднорочната буџетска рамка и имплементацијата на капитални проекти кои се финансираат со средства обезбедени со задолжување. Имено, глобалната економска криза предизвикана од пандемијата на Ковид-19, и последователно енергетската криза како резултат на воениот конфликт во Украина, извршија инфлаторен притисок врз светската економија, што принуди голем дел од земјите на Европската Унија и земјите од регионот, еднократно да ги прошират своите буџетски дефицити со цел да обезбедат финансиски средства за надминување на последиците од овие шокови. Кај повеќето економии, ова резултираше со зголемување на нивото на јавниот долг за околу 10 проценти поени. Република Северна Македонија не претставуваше исклучок од овој тренд, па така во 2020 година со реализиран буџетски дефицит од 8% од БДП, државниот и јавниот долг забележаа пораст од значителни 10 процентни поени во однос на 2019 година. Понатаму, во периодот по 2020 година преку намалувањето на негативното буџетско салдо дојде до забавување на растечкиот тренд на долгот. Така, заклучно со К-3 2024 година државниот долг на Република Северна Македонија изнесува 7.659,8 милиони евра, односно 49,3% од проектираниот БДП, додека јавниот долг е на ниво од 8.847,0 милиони евра, што претставува 56,9% од проектираниот БДП. Споредено со крајот на 2023 година, релативната вредност на државниот и јавниот долг забележаа намалување од 0,5 и 1,2 процентни поени, соодветно.(Табела 4.13)

Табела 4.13. Движење на државен и јавен долг (период 2013 – К3 2023 година)

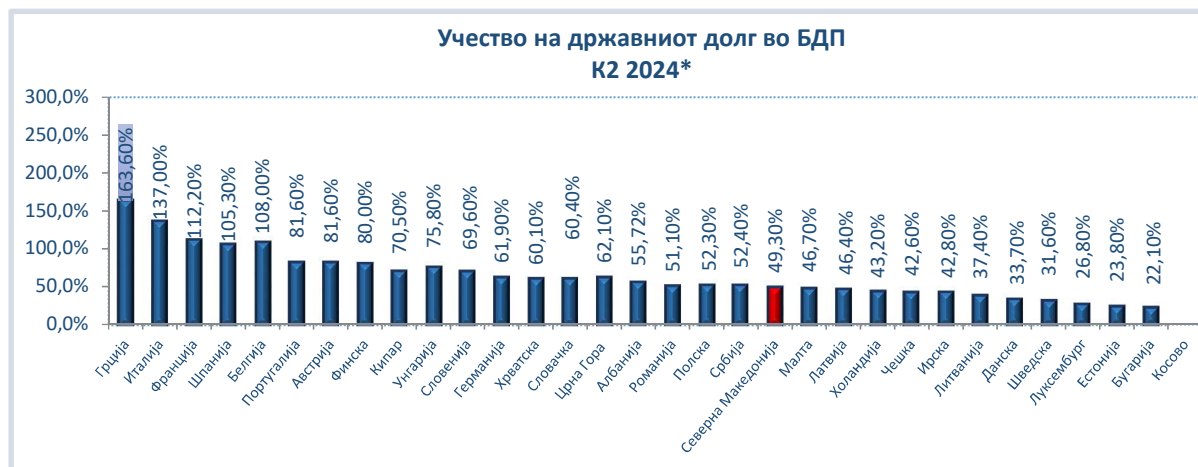
во милиони евра	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	К3-2024
Надворешен јавен долг	2.847,5	3.286,0	3.187,5	3.537,8	3.709,3	4.323,7	4.668,9	5.055,5	5.345,4	5.301,5
Државен долг	2.096,7	2.446,6	2.376,8	2.695,0	2.763,5	3.382,5	3.648,9	3.983,7	4.171,0	4.151,8
Гарантиран долг	750,8	839,4	810,7	842,7	929,9	920,0	999,9	1.048,9	1.149,7	1.123,0
Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	15,9	21,2	20,2	22,9	24,7	26,8
Домашен јавен долг	1.379,7	1.425,4	1.599,4	1.664,4	1.831,6	2.159,6	2.466,4	2.647,4	3.131,4	3.545,5
Државен долг	1.356,6	1.404,9	1.581,7	1.649,4	1.793,3	2.133,4	2.431,4	2.597,4	3.085,1	3.508,0
Гарантиран долг	23,2	20,5	17,7	15,0	12,3	9,5	7,5	4,8	1,4	0,0
Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	26,0	16,6	27,5	45,2	45,0	37,5
Јавен долг	4.227,2	4.711,4	4.786,9	5.202,2	5.540,9	6.483,3	7.135,3	7.702,9	8.476,8	8.847,0
како % од БДП	46,6	48,8	47,7	48,4	49,2	59,7	60,3	58,2	58,1	56,9
Државен долг	3.453,3	3.851,5	3.958,5	4.344,4	4.556,8	5.516,0	6.080,2	6.581,1	7.256,2	7.659,8
како % од БДП	38,1	39,9	39,4	40,4	40,5	50,8	51,4	49,7	49,8	49,3
Гарантиран долг	774,0	859,9	828,4	857,7	942,2	929,5	1.007,4	1.053,7	1.151,0	1.123,0
како % од БДП	8,5	8,9	8,3	8,0	8,4	8,6	8,5	8,0	7,9	7,2
Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	41,9	37,8	47,7	68,2	69,7	64,3
како % од БДП	N/A	N/A	N/A	N/A	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Северна Македонија

Споредено со нивоата на долгот на земјите членки на ЕУ и на земјите од регионот, Република Северна Македонија преставува умерено задолжена земја. (Графикон 4.6). Република Северна Македонија и понатаму останува умерено задолжена земја, како резултат на заложбата за водење дисциплинирана фискална политика во наредниот период.

Движењето на јавниот долг во наредниот период ќе биде одраз на среднорочната буџетска рамка, потребите за отплати на претходни долгови и имплементацијата на капитални проекти. Имено, во наредниот среднорочен период се очекува продолжување на имплементацијата на нови и веќе започнати инвестициски проекти од областа на патната и железничката инфраструктура, образованието, здравството, енергетиката, животната средина, реформи во земјоделскиот и социјалниот сектор, развој на општините, како и имплементација на други проекти коишто се во согласност со стратешките приоритети и Програмата на Владата на Република Северна Македонија, а кои ќе бидат кофинансирани со странски заеми, но со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата. Проектите ќе бидат имплементирани од страна на органите на државната управа, општините, јавните претпријатија и трговските друштва во доминантна државна сопственост. Покрај за инвестициски проекти, дел од задолжувањето е со цел покривање на буџетскиот дефицит, односно непречено извршување на исплатите од Буџетот. Дополнително, дел од задолжувањето ќе биде наменето и за отплата на претходни долгови. Притоа, во периодот од 2025 до 2027 година треба да се отплатат околу 2.470,0 милиони евра по основ на претходни надворешни задолжувања, вклучително и на еврообврзницата во износ од 500 милиони евра издадена во 2018 година која ќе се исплати во јануари 2025 година, еврообврзницата во износ од 700 милиони евра издадена во 2020 година којашто ќе се исплати во јуни 2026 година, еврообврзницата во износ од 500 милиони евра издадена во 2023 година која ќе се исплати во март 2027 година, како и други отплати на долгови на странски пазар.

Графикон 4.6. Државен долг на земјите од ЕУ и регионот (% од БДП)

* Податокот за Северна Македонија се однесува на третиот квартал од 2024 година.
Извор: Министерство за финансии, Евростат, октомври 2024 година

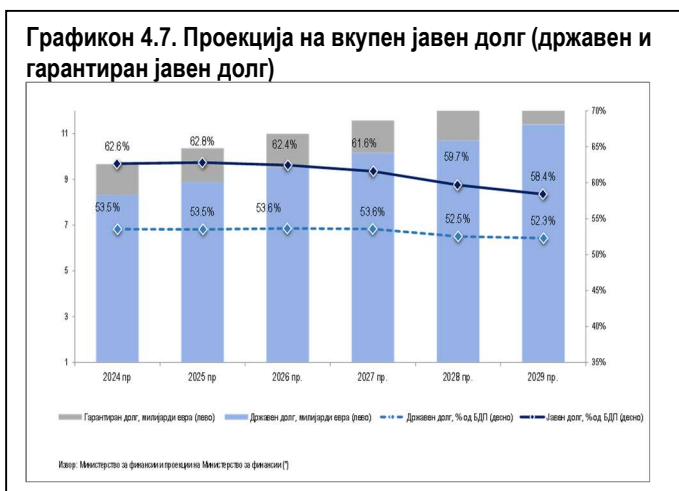
Со цел задржување на нивото на јавниот долг во одржливи рамки, без притоа да се наруши фискалната одржливост, во Стратегијата за управување со јавен долг се утврдува лимит на вкупниот јавен долг, кој не треба да го надмине нивото од 60% од БДП, на среден рок. Според Среднорочните проекции за движење на долгот изработени согласно новите фискални проекции покажуваат дека јавниот долг до крајот на 2024 година ќе го надмине максималниот праг од 60%, но како резултат на мерките за фискална консолидација долгот ќе се има надолен тренд и од 2028 година неговото ниво ќе биде во пропишаните рамки под 60% од БДП. (Графикон 4.7)

Долг со државна гаранција. Издадените државни гаранции претставуваат потенцијална обврска за Буџетот на државата и ризик од зголемување на буџетските расходи во случај на нивно активирање. Оттаму, Министерството за финансии посветува посебно внимание на среден рок висината на издадените гаранции да биде на одржливо ниво, со посебен фокус на проекти што се самоодржливи и генерираат приходи, и го поддржуваат економскиот раст и овозможуваат поголема конкурентност на домашната економија. Дополнително, при издавање на државните гаранции, Министерството за финансии, согласно утврдениот Правилник за начинот на вршење на анализата на податоците доставени од страна на носителот на јавен долг, примената и вреднувањето на финансиските показатели („Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 198/2020), задолжително врши проценка и на кредитната способност на носителот на јавен долг - корисник на државната гаранција. Проценката се врши преку детална анализа на неговата финансиска состојба, која вклучува анализа на показатели за ликвидност, солвентност и профитабилност.

Заклучно со К-3 2024 година висината на издадените државни гаранции изнесува 1.123,0 милиони евра, односно 7,2% од БДП, и претставува намалување за 0,7 процентни поени во однос на крајот на 2023 година. Најголем дел, односно 69,2% од гарантираниот долг вклучува гаранции за финансирање инвестициски проекти од патната инфраструктура, 20,3% гаранции за финансирање проекти за поддршка на малите и средни претпријатија, 9,2% за проекти од областа на енергетиката и 1,3% за проекти од областа на железничката инфраструктура.

Во насока на воспоставување одржливо ниво на висината на гарантираниот долг, во Стратегијата за управување со јавен долг е утврден лимит за нивото на гарантираниот јавен долг кое не треба да надмине 15% од БДП, на среден рок.

Во период од 2025 до 2029 година се очекува гарантираниот долг да има благ пораст до 2025 година, а веќе од 2026 година, се очекува стабилизација и намалување на гарантираниот долг на ниво од 5,7% од БДП во 2029 година. Притоа, во целиот период нивото на гарантираниот јавен долг е под утврдениот максимален лимит од 15%. (Графикон 4.8)

Структура на државниот долг и ризици поврзани со должничкото портфолио. Структурата на државниот долг на Република Северна Македонија ги одразува среднорочните лимити утврдени со Стратегијата за управување со јавен долг, а кои се дефинираат врз основа на детална анализа на изложеноста на должничкото портфолио на пазарните ризици кои произлегуваат од промените на каматните стапки на домашните и на меѓународните пазари на капитал и ризиците поврзани со движењето на девизните курсеви, како и ризикот од рефинансирање.

Имајќи предвид дека промените во девизниот курс можат да ги зголемат трошоците за отплати на долг во странска валута, како и политиката на стабилен девизен курс врзан за евро, која Република Северна Македонија ја применува од 1995 година, во Стратегијата за управување со јавен долг е утврден лимит за државниот долг во странска валута, односно минималниот праг на долгот во евра во портфолиото на државниот долг во странска валута да изнесува 80%. Заклучно со К-3 2024 година,

долгот во денари изнесува 33,9% од вкупниот државен долг, а во странска валута 66,1%. Учеството на долгот деноминиран во евра во портфолиото на државниот долг во странска валута изнесува 91,1%, што е значително над лимитот од 80% утврден со Стратегија, и во споредба со крајот на 2023 година бележи намалување од 1,5 п.п..

Со цел минимизирање на негативните ефекти од тековното зголемување на каматните стапки врз каматните трошоци на Буџетот и од идни пазарни шокови предизвикани од неповолните промени на каматните стапки, во Стратегијата се утврдува лимит за каматната структура на државниот долг според кој минималниот праг на долгот со фиксна каматна стапка да изнесува 60%. Заклучно со К-3 2024 година, долгот со фиксна каматна стапка изнесува 75,4%, и во однос на крајот на 2023 година бележи зголемување за 1,7 п.п..

Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот од рефинансирање и од ризикот од промена на каматните стапки, во Стратегијата се утврдени краткорочни лимити (минимални нивоа) за индикаторите „Просечно време на достасување“ кое во 2025 година треба да изнесува 4 години и „Просечно време на промена на каматните стапки“ во 2025 година треба да изнесува 3 години.

Со цел понатамошно порамнување на профилот на отплата и намалување на ризикот од рефинансирање, како и остварување дополнителни каматни заштеди, Министерството за финансии и во следниот период ќе ги разгледува можноста и условите за оптимизирање на трошокот за сервисирање на долгот со активно управување со должничкото портфолио, а ќе ги разгледува и можноста и условите за реструктурирање на долгот со активно управување со должничкото портфолио.

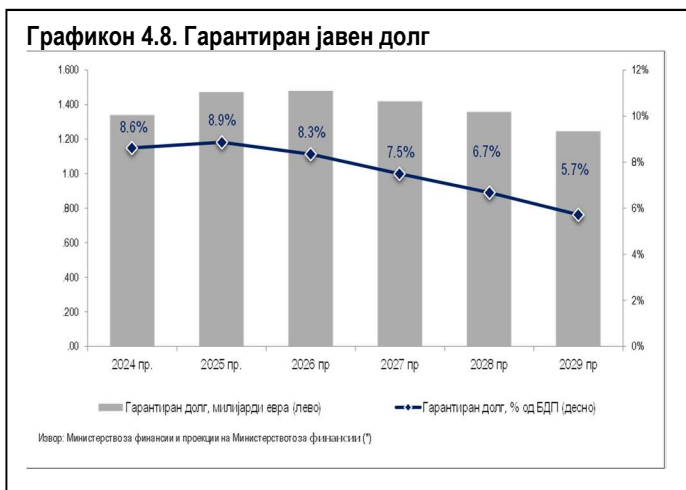
Примарен пазар на државни хартии од вредност. Во текот на 2024 година, Министерството за финансии на редовна основа издаваше 12-месечни државни записи без девизна клаузула, како и 2-годишни, 3-годишни, 5-годишни државни обврзници и 15-годишни државни обврзници со и без девизна клаузула. Фреквентноста на спроведување аукции на државни хартии од вредност беше утврдена во рамки на Календарот за емисија на државни хартии од вредност.

Вкупниот износ понуден за продажба на одржаните петнаесет (15) аукции на државни хартии од вредност до 30 септември 2024 година изнесуваше 62.303,00 милиона денари, побарувачката 59.395,82 милиона денари, а реализацијата 58.301,06 милиони денари.

Во текот на 2024 година, Министерството за финансии спроведуваше мерки усвоени со Стратегијата за денаризација, односно акцентот на издавањето беше ставен на хартии од вредност во домашна валута, кое заклучно со третиот квартал изнесуваше 938,56 милиони евра наспроти износот од 9,41 милион евра издаден преку државни хартии од вредност со девизна клаузула.

Каматните стапки на државните хартии од вредност на домашниот пазар во текот на 2024 година покажаа тренд на намалување. Иако овој тренд беше со послаб интензитет

во споредба со намалувањето на каматните стапки на меѓународните финансиски пазари, сепак, тие останаа на пониско ниво во однос на стапките на меѓународните финансиски пазари. Ова ја наметна

потребата Министерството за финансии, при задолжување за буџетските потреби повеќе да се ориентира кон домашните финансиски пазари, па така првично планираниот нето-износ на ДХВ во Буџетот за 2024 година кој изнесуваше 350 милиони евра, со прераспределбата на Буџетот во август 2024 година беше зголемен на 608 милиони евра. Заклучно со септември 2024 година, состојбата на недостасани ДХВ изнесува 3.469,37 милиони евра, од кои 735,77 милиони евра се државни записи, а 2.733,60 милиони евра се државни обврзници.

Секундарен пазар на ДХВ. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Северна Македонија овозможува тргување со сите структурни ДХВ и континуираните ДО на Македонската берза АД, како и тргување со континуираните ДХВ на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2024 година, на Македонската берза АД Скопје е остварен вкупен промет од тргување со државни обврзници во износ од 3,6 милиони евра. Од остварениот вкупен промет 2,9 милиони евра е промет од тргување на структурни државни обврзници, 0,6 милиони евра е промет остварен од обврзници за денационализација а 0,05 милиони евра е промет остварен од континуирани државни хартии од вредност.

Меѓународен пазар на капитал. До септември 2024 година, на меѓународниот пазар на капитал се тргуваше со четири еврообврзници издадени од Република Северна Македонија, а кои доспеваат за исплата во 2025, 2026, 2027 и 2028 година. На 30 септември 2024 година, приносите за четирите еврообврзници изнесуваа 5,202%, 4,873%, 5,034% и 5,003%, соодветно.

Кредитен рејтинг на Република Северна Македонија. Во април 2024 година Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ ја даде оценката за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија BB+, со стабилен изглед. Во октомври 2024 година, „Фич“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија.

Во јануари и јуни 2024 година, Агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија за странска и домашна валута BB-, истовремено потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата.

4.7 Анализа на сензитивноста и споредба со претходната Програма

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните економски проекции се базираат на одредени претпоставки, првенствено за макроекономското окружување, дизајнирањето на економските политики и нивното спроведување, како и за отсуството на поголеми шокови.

Среднорочните макроекономски и фискални проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици. Евентуалната материјализација на тие ризици би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи.

Оттаму, во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од анализата на сензитивноста, со која е испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит на централната власт преку три ризични сценарија, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции елаборирани погоре. Притоа, сите ризици се анализирани одделно и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основното сценарио.

Со оглед на тоа дека среднорочното фискално сценарио се темели на одредени макроекономски претпоставки, тие се сметаат за примарен фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво ризично сценарио претпоставуваме материјализација на надолните ризици во однос

на надворешното окружување, согласно првото алтернативно сценарио образложено во точката 3.3. Според ваквото сценарио, проектираниот просечен годишен реален раст на БДП во периодот 2025 - 2029 година изнесува 3,3%, односно за 1,2 п.п. понизок споредено со основното сценарио. Притоа, евентуалниот понизок економски раст ќе имплицира и пониска реализација на цикличната компонента на буџетските приходи. Оттука, ова сценарио би резултирало со буџетски дефицит во просек од 3,8% од БДП годишно во наредниот петгодишен период, односно проширување на дефицитот за 0,5 п.п. во просек споредено со основните проекции. Во Табелата 4.14 е прикажан буџетскиот дефицит во овој период според основното и ризичните сценарија.

Во второто ризично сценарио се претпоставува пониска реализација на капиталните расходи, согласно второто алтернативно сценарио образложено во точката 3.3, односно нивна реализација на ниво од околу 75% од предвидените со основното сценарио. Намалената реализација на капиталните расходи би предизвикала забавување на растот на бруто-инвестициите, а соодветно на тоа и пониска стапка на реален раст на БДП во однос на основното сценарио во просек за 0,6 п.п. годишно во периодот 2025 - 2029 година. Ова сценарио би имало негативен одраз и кај даночните приходи, кој би го надминал ефектот на намалените расходи. Оттаму, согласно ова сценарио, буџетскиот дефицит би се влошил во просек за 0,2 п.п. годишно споредено со основното сценарио во периодот на предвидување.

Табела 4.14. Анализа на сензитивноста на буџетскиот дефицит

	2025	2026	2027	2028	2029
Буџетски дефицит (% од БДП)					
Основно сценарио	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8
Сценарио 1. Понизок економски раст	-4,4	-3,9	-3,5	-3,6	-3,5
Сценарио 2. Пониска реализација на капитални расходи	-4,2	-3,7	-3,2	-3,3	-3,1
Сценарио 3. Пониска наплата на даночни приходи	-5,0	-4,5	-4,0	-4,0	-3,9

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Како трето сценарио се претпоставува намалена наплата на вкупните даночни приходи за 5% годишно во периодот на предвидување споредено со основното сценарио. Во услови на непроменето ниво на буџетски расходи и непроменет економски раст, намалените даночни приходи би придонеле за зголемување на буџетскиот дефицит, којшто би изнесувал во просек 4,3% од БДП годишно во анализираниот период, доближувајќи се до нивото од околу 3,9% од БДП во 2029 година.

Остварувањето на кое било од наведените ризични сценарија во наредниот период би резултирало со релативно ограничени ефекти врз буџетскиот дефицит, односно не доаѓа до загрозување на одржливоста на фискалната политика на среден рок.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста што произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на коишто подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Северна Македонија. Како основни ризици што се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во којшто се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризикот поврзан со потенцијалните обврски и оперативниот ризик.

Сензитивност на јавниот долг. Со цел испитување на изложеноста на портфолиото на долгот на пазарниот ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и на девизните курсеви, подготвена е кратка симулација за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг (Табела 4.15). Анализата на сензитивноста за

движењата на трошоците за сервисирање во Буџетот на Република Северна Македонија по основ на надворешен долг се заснова на следните претпоставки: со промена на една варијабла сите други варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*; при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност; и непостоење корелација помеѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Анализата го опфаќа периодот 2025 - 2029 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 п.п. од основното сценарио, како и на депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Табела 4.15. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

Индексни броеви	2025	2026	2027	2028	2029
Основно сценарио	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 п.п.	107,6	107,3	106,3	105,2	103,5
Сценарио 2: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	101,9	101,7	102,4	101,5	102,0

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Од оваа анализа можат да се извлечат следните заклучоци:

- висината на каматните трошоци по основ на надворешниот државен долг се значително сензитивни на движењето на каматните стапки. Така, доколку каматните стапки во 2025 година пораснат за 1 процентен поен во однос на основната проекција, тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за 7,6% односно за 12,31 милиони евра, со слични ефекти и во периодот од 2026 до 2029 година.
- евентуална депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американски долар, јапонски јен и специјални права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување на трошоците за сервисирање за 1,9% во 2025 година, односно за 18,46 милиони евра. Од добиените резултати може да се утврди дека евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање затоа што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминиран во евра.

4.8 Квалитет на јавни финансии

Подобрувањето на макроекономската стабилност и поддршката на економската активност, дисциплинираната буџетска политика, постепената фискална консолидација и намалувањето на нивото на буџетскиот дефицит во согласност со фискалните правила, подобрувањето на структурата на и управувањето со јавните финансии, како и одржувањето високо ниво на капитални расходи и постигнување умерено ниво на вкупниот долг претставуваат главни насоки за квалитетни јавни финансии.

Ефективното управување со јавните финансии е од клучно значење не само за подобрување на фискалната дисциплина и стратешката распределба на оскудните јавни ресурси, туку и за обезбедување транспарентност, отчетност и ефикасност во буџетското трошење и во обезбедувањето висококвалитетни јавни услуги, коишто се од суштинско значење за стекнување на довербата на јавноста и за зголемување на севкупната домашна поддршка за спроведување предизвикувачки реформи.

Во оваа насока, Владата спроведува значајни реформи во јавните финансии со цел обезбедување забрзан и инклузивен одржлив економски раст и повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните.

Реформите во јавните финансии имаат за цел подолгорочно и поквалитетно планирање на буџетските програми и на буџетите, обезбедување одржливост и континуитет во спроведувањето на политиките и поправичен модел гледано од аспект на приходите, расходите и начинот на финансирање, следење и мерење на резултатите.

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии е стратешки документ за развој на системот за управување со јавните финансии, во чија подготовка секогаш учествуваат граѓанското општество, развојните партнери и другите релевантни заинтересирани страни. Овој концепт на инклузивен и отворен дијалог со сите засегнати страни во врска со политиките за управување со јавни финансии, се применува како добра практика при подготовката на сите програми за УЈФ.

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии ги опфаќа сите аспекти на УЈФ: економска анализа, макроекономска и фискална рамка, мобилизација и наплата на приходи, планирање на Буџетот, управување со јавни инвестиции, ефективни инструменти според Планот за забрзан раст, јавни набавки вклучувајќи ЈПП, воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување (ИФМИС), Академија за јавни финансии, буџетско сметководство, јавна внатрешна финансиска контрола, надворешна контрола и парламентарен надзор и УЈФ на локално ниво.

Цели на Програмата се подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии, зголемување на наплатата на приходите, подобрување на системот на јавни набавки и зајакнување на внатрешната и надворешната контрола преку зголемување на транспарентноста и отчетноста во работењето. Понатамошното подобрување на управувањето со јавните финансии е неопходно не само за поткрепување на мерките насочени кон фискална консолидација и структурни реформи, туку и како процес насочен кон подобрување на квалитетот на јавната администрација и обезбедување атрактивна и посакувана средина за инвеститорите. Владата, исто така, разви потсистемски реформски стратегии во областите на јавната внатрешна финансиска контрола и даночниот систем.

Во наредниот период, фискалната политика ќе биде насочена кон создавање предуслови за нов циклус на економски раст, обезбедување значително ниво на јавни инвестиции коишто се основа за подобрување на економските перспективи, како и подобрување на животот на граѓаните. Покрај високото ниво на капитални инвестиции од Буџетот, значителни средства се обезбедени и со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори. Во оваа насока, Буџетот е фокусиран на имплементација на капитални инвестиции исклучиво за продуктивни проекти, и тоа инфраструктурни и енергетски проекти кои ќе бидат во функција на бизнис-секторот и капитални проекти во областа на комуналната и друга локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на граѓаните, на пример: подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната средина.

Вкупните приходи на Буџетот на РСМ (централен буџет и фондови) за периодот 2025 - 2029 година се планирани на ниво од околу 35,5% од БДП. Проекциите на приходите во наредниот среднорочен период се изработени врз база на реализираните приходи во претходните години, проекциите на макроекономските индикатори и ефектите од планираните реформи во даночната сфера.

Просечното учество на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот 2025 - 2029 година изнесува околу 38,8% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;

- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

Среднорочните фискални проекции имаат силна развојна компонента, со значајно учество на капиталните расходи со околу 5% во БДП на годишно ниво и претставуваат клучни елементи на јавните финансии.

4.9 Фискално управување и буџетски рамки

Со цел одржливост на фискалната политика на среден рок, со фискалните проекции предвидена е рамка за постигнување на нумеричките фискални правила, дизајнирани да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ.

Нумеричките фискални правила првпат беа воведени со новиот Закон за буџети и стапија на сила од јануари 2023 година.

Буџетот и Фискалната стратегија треба да бидат во согласност со фискалните правила во однос на дефицитот и вкупниот долг на општата влада:

1. дефицитот на општата влада од соодветната година не смее да го надмине нивото од 3% од номиналниот бруто-домашен производ (БДП);

2. вкупниот долг на општата влада не смее да го надмине нивото од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од номиналниот БДП;

3. Владата може да отстапи од утврдените фискални правила кога ќе се појави некоја од следниве олеснителни околности:

- природни непогоди и надворешни шокови кои ја загрозуваат националната безбедност или животот и здравјето на луѓето,
- вонредна и/или кризна состојба,
- остри финансиски или економски шокови кои ќе резултираат со негативен или многу низок годишен реален раст на БДП, блиску до нула, за чие надминување потребна е значителна поддршка од фискалната политика;

4. дозволени се отстапувања од фискалните правила за реализација на инвестициски проекти со позитивно влијание врз БДП. Отстапувањата не треба да надминуваат 0,5% од БДП годишно и кумулативно во период од пет години;

5. за секое отстапување Владата е должна да даде јасно објаснување до Собранието во првиот следен Буџет или измени на Буџетот или во првата наредна Фискална стратегија, и тоа за:

- причините за отстапување од фискалните правила,
- корективните мерки што ги презема и планира да ги преземе за повторно воспоставување усогласеност со фискалните правила во период од најмногу пет години од отстапувањето.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација. Притоа, буџетскиот дефицит е намален како процентуално учество во БДП, и тоа од 4,9% во 2024 година на

4,0% во 2025 година, 3,5% во 2026 година, 3,0% во 2027 година, 3,0% во 2028 година и 2,8% во 2029 година.

Фискалната стратегија отстапува од фискалните правила во периодот 2024 - 2026 година, и тоа во делот на буџетскиот дефицит и јавниот долг, но е со јасен тренд на постепено приближување кон нив во тој период. Согласно проекциите во Фискалната стратегија, исполнувањето на фискалното правило за буџетски дефицит планирано е да се постигне во 2027 година.

Причините за отстапување од фискалните правила во периодот 2024 - 2026 година произлегуваат исклучиво од наследени обврски од претходната Влада и од потребата за обезбедување финансиски средства за уогласување на платите согласно општите колективни договори во повеќе дејности, доспеани законски обврски кои не биле предвидени, покривање на високиот износ на доспеани, а неплатени законски обврски коишто беа наследени од претходната влада, реализација на инфраструктурни и енергетски проекти за поквалитен живот на граѓаните и зголемена конкурентност на бизнисите, реализација на дигиталната трансформација на јавниот сектор, поквалитетно образование и студентски стандард, поквалитетно здравство, поттикнување рамномерен економскиот раст, реализација на новите политики на Владата за подобар животен стандард на граѓаните преку линеарен пораст на пензиите и усогласување на платите согласно Општиот колективен договор, реализација на финансиски обемни претходно договорени инфраструктурни проекти, како што е Проектот за коридорите 8 и 10д, за чија реализација во Собранието на РСМ беше донесен посебен закон.

Овие обврски не можат да се решат со едногодишен Буџет бидејќи нивната природа не е краткотрајна. Тие создаваат трошоци во повеќегодишен период. Оттаму, евентуалното нагло кретење на други расходи предвидени со Програмата на Владата, со цел да се инкорпорираат овие крупни наследени обврски, би имало големи негативни поледици врз економијата, односно капиталните инвестиции, платите, пензиите и социјалните примања кои се важни за стопанството и стандардот на граѓаните. Владата на Република Северна Македонија ќе постигне постепено усогласување со фискалните правила преку реализација на мерки на приходната и на расходната страна.

При креирањето на среднорочната фискална рамка, од големо значење е постоењето квалитетно среднорочно буџетско планирање. Во оваа насока, треба да се има предвид дека во наредниот период среднорочните фискални проекции се базирани на среднорочно основно сценарио, што подразбира дека утврдувањето на фискалните проекции произлегува од вршењето на надлежностите на буџетските корисници дефинирани во постојното законодавство, постојните обврски и задачи, коишто се резултат на веќе одобрените повеќегодишни обврски, договори и тековни проекти. Сè што не е опфатено со основното сценарио и бара обезбедување дополнителни средства е прикажано преку нови иницијативи.

Воспоставен е Фискален совет, како независна институција, посебен буџетски корисник, кој треба да обезбеди независни и професионални анализи и мислења за макроекономските и фискалните претпоставки, фискалната стратегија, Буџетот, извештаите за реализацијата на Буџетот, фискалните ризици и сл.

Изложеноста на јавните финансии на одредени околности кои можат да предизвикаат отстапувања од проектираната фискална рамка, најчесто предизвикани од макроекономски шокови и реализација на одредени неизвесни обврски, претставуваат фискални ризици. Евентуалната материјализација на тие ризици, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции, би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи. Извори на фискални ризици специфични за нашата

земји се: макроекономските ризици, јавните и претпријатијата во државна сопственост, реализацијата на јавните инвестиции и ЈПП, општините, јавниот долг и неплатените обврски, правните побарувања од државата и ризиците по животната средина.

Со донесените измени на Законот за буџети („Службен весник на РСМ“ бр.272/24) се вршат измени и дополнувања на одредбите од постојниот закон со што се обезбедува континуитет на обврската за наменско, рационално, економично и ефикасно користење на одобрените средства од страна на јавните субјекти, односно пролонгирање на рокот за отпочнување на примената на Законот за буџети за една година, и тоа 1.1.2026 година наместо 1.1.2025 година, техничко доуредување на одредени поими, вклучување на прегледот на трошоци како дел од Фискалната стратегија, како и создавање предуслови за негова целосна имплементација преку донесување соодветни подзаконски акти во согласност со Реформската агенда, од кои дел се донесени во текот на 2024 година (објавени во „Службен весник на РСМ“ и на веб-страницата на Министерството за финансии).

4.10 Одржливост на јавните финансии

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии се темелат на следните претпоставки:

- просечен раст на продуктивноста на трудот за 4,4%;
- намалување на стапката на активност кај мажите (од 78,6% во 2020 година на 74,4% во 2060 година);
- интензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 56,2% во 2020 година на 72,6% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне 48,2% во 2060 година;
- поинтензивно намалување на стапката на невработеност до 2030 година, проектирана на 7,3% истата година, а со помал интензитет во следните години, при што стапката на невработеност во 2060 година е проектирана на 5,6%;
- зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години на околу 30% до 2060 година.

Врз основа на претпоставките за раст на вработеноста и платите во земјата, се проценува просечен годишен раст од 5,4% на приходите од придонеси по основ на пензиско осигурување во анализираниот период, а нивното просечно учество во БДП изнесува 5,1%. Во врска со расходите за пензии, потребно е да се спомене дека се опфатени само оние на државниот пензиски фонд. Имајќи го ова предвид, а согласно проектираните демографски движења, се предвидува просечен годишен раст на расходите за пензии од 6,3% во анализираниот период и во 2060 година да изнесува 11,3%. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува да останат на стабилно ниво и да достигнат 6,7% во 2060 година. Расходите за образование е предвидено да се зголемат за во просек 6,8% годишно во наредниот четириесетгодишен период, со што нивното учество во БДП се очекува да достигне 5% во 2060 година. Во анализираниот период, каматните расходи се претпоставува да изнесуваат во просек 2,0% од БДП, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг и проектираната ефективна каматна стапка.

5A. КОНЗИСТЕНТНОСТ НА РЕФОРМСКАТА АГЕНДА СО МАКРОФИСКАЛНАТА РАМКА НА ПЕР

Процес на избор на реформи од Реформската агенда за мерење на нивното влијание

Согласно Водичот на Европската комисија за подготовка на Програмата за економски реформи 2025 - 2027 год. во ова поглавје треба да се даде квантификација на потенцијалното економско влијание на реформите содржани во Реформската агенда 2024-2027²³. Реформската агенда вклучува голем број реформи поврзани со основите на процесот на пристапување кон ЕУ и не може да се очекува сите од нив да имаат силно економско влијание. Оттука, фокусот при избор на реформи кои ќе бидат вклучени во ова поглавје беше на оние со најголема можност за влијание врз економијата.

Изборот на реформи се направи согласно алатка за бодување и избор развиена од страна на експерти на ЦЕФ Љубљана. Истата користи пристап заснован на критериуми согласно кои приоритет би имале реформи со најголем потенцијал за национален развој, економски раст и силна изводливост за имплементација²⁴. Процесот на избор се одвиваше во неколку чекори:

Чекор 1 – Дефинирање на обемот за оценка на влијанието, при што примарен фокус беше ставен на економскиот раст.

Чекор 2 – Применети беа три групи на критериуми, и тоа: А. Интензитет и мерливост на економското влијание; Б. Потребно време за спроведување на реформата и остварување на влијанието; В. Дополнителни димензии на влијанието.

Чекор 3 – Пресметка на вкупниот резултат, при што реформите со највисокиот резултат треба да бидат избрани за оценка на потенцијалното влијание. Користење на картичка со бодови овозможи користење на објективни, мерливи критериуми, при што во случај на еднакви високи бодови, во предвид се земаа дополнителни димензии, или во предвид се имаше постојниот капацитет и алатки за оценка на влијанието.

Имајќи предвид дека ПЕР е програма која во претходните циклуси во фокусот ги имаше структурните реформи кои беа во насока на надминување на клучните предизвици за раст, како справување со недостиг од соодветни вештини на пазарот на труд, зголемување на енергетската независност и транзиција кон чиста енергија и забрзување на дигиталната транзиција, при дефинирање на обемот за оценка на влијанието, во предвид се земаа следниве приоритетни области од Реформската агенда со очекувано директно влијание врз економскиот потенцијал на земјата: Енергија/дигитална транзиција; Човечки капитал и Развој на приватниот сектор и деловната средина.

Бодувањето и изборот на реформи за проценка на влијанието се изврши врз основа на три групи критериуми, и тоа: дали реформата дава можност за мерење на директното економско влијание, и дали посочува дека ќе има силно позитивно влијание врз економијата; дали реформата има јасен план со активности кои ќе започнат веднаш по усвојување на Реформската агенда и кога е планиран финалниот чекор да биде завршен; и како дополнителни димензии за избор се земени влијанието врз деловното окружување и врз ранливите групи население (социјална еднаквост).

Како последен чекор, секоја реформа се оценуваше на скала од 1-5 за секој критериум и применети соодветни пондери, со што на крај се направи избор од шест реформи за проценка на нивното потенцијално економско влијание.

²³ <https://mep.gov.mk/post/?id=15800>

²⁴ Избор на реформи за оценка на влијанието во ПЕР – алатка за бодување (Јанез Шуштершич, Алкета Бучај, Регионален ЕУ проект „Подобро интегрирани структурни реформи во фискалните рамки-ФИСР2“)

Изборот на шесте реформи од Реформската агенда се изврши за време на првата работилница одржана на 22 октомври 2024, на која активно учество во бодувањето и изборот земаа министерствата и институциите чии реформи се оценуваа. Следен чекор беше да се оцени потенцијалното економско влијание, за што се одржа дводневна работилница на 12-13 ноември 2024 година, со институциите чии реформи беа избрани. Експертската помош беше обезбедена од страна на ЦЕФ, во рамки на Регионалниот ЕУ проект ФИСР2.

Следните шест реформи беа предмет на оценка на влијанието врз економијата:

2.1.1.1 Усогласување со пакетот за интеграција на електрична енергија за да се овозможи спојување на пазарот на електрична енергија на ЕУ и Северна Македонија: воспоставување на пазарот на електрична енергија ден однапред, операционализирање на пакетот во согласност со планот за интеграција на операторите за спојување на пазарот до крајот на 2025 година.

2.1.3.1 Распоредување на обновливи извори на енергија: Спроведување на Директивата за обновливи извори на енергија (дозволи, гаранции за потекло) и транспарентни и конкурентни постапки за користење обновливи извори на енергија.

2.2.2.3 Проширување на понудата на јавни е-услуги понудени преку владината е-платформа и поедноставување на административните и електронски постапки.

3.1.1 Зајакнување на образовниот систем за да се надмине неусогласеноста на вештините, да се зголеми пристапот до и квалитетот на СОО (VET) и да се подобри пристапот до учење преку работа и дуално образование (вклучително вклученост на приватниот сектор).

3.1.2 Зголемување на учеството во образованието на возрасните и подобрување на валидацијата на неформалното и информалното учење.

4.1.6 Проширување на користењето на услугите на Е-Царина за економските оператори и намалување на трошоците и зголемување на ефикасноста на царинските постапки.

При тоа, имајќи предвид дека мерките поврзани со енергија и човечки капитал припаѓаат во исти области соодветно, при оценка на мерките 2.1.1.1 и 2.1.3.1, како и мерките 3.1.1 и 3.1.2, ефектите се земени како збирен резултат.

Кратко резиме на избрани реформи од Реформската агенда и очекувано потенцијално економско влијание

2.1.1.1 Усогласување со пакетот за интеграција на електрична енергија за да се овозможи спојување на пазарот на електрична енергија на ЕУ и Северна Македонија: воспоставување на пазарот на електрична енергија ден однапред, операционализирање на пакетот во согласност со планот за интеграција на операторите за спојување на пазарот до крајот на 2025 година

2.1.3.1 Распоредување обновливи извори на енергија: Спроведување на Директивата за обновливи извори на енергија (дозволи, гаранции за потекло) и транспарентни и конкурентни постапки за користење обновливи извори на енергија

Обновливите извори на енергија (ОИЕ) имаат повеќекратни придобивки за граѓаните: придонесување кон напорите за справување со климатските промени, помагање во заштитата на животната средина, создавање раст и работни места, како и придонес за технолошките и индустриските предизвици на земјата. Распоредувањето на ОИЕ придонесува за постигнување на целта на земјата од 38% во бруто финалната потрошувачка на енергија до 2030 година. Според НПЕК (Национален план за енергија и клима) најбрзо растечките технологии за ОИЕ се ветер и сончева енергија и затоа распоредувањето на инсталирани капацитети од 0,8 GW до 2027 година е усогласено со проекциите на НПЕК и тековните инвестициски планови на приватни инвеститори.

Оваа реформа се очекува да генерира значителни можности за вработување. Во исто време, изградбата на нови капацитети од обновливи извори на енергија директно ќе создаде работни места во градежништвото, работењето и одржувањето на проектите за обновлива енергија. Работните места генерирани со реформата ќе го зголемат БДП и вработеноста во земјата. Реформата ќе ја поддржи прекуграничната трговија со електрична енергија, намалувајќи ја потрошувачката на фосилни горива и зголемувајќи го капацитетот за обновлива енергија.

Направивме претпоставка дека 70% од инвестициите во ОИЕ ќе бидат во фотонапонски центри и 30% во ветерни електрани. Потребните инвестиции за изградба на ОИЕ од 0,8 GW ќе достигнат околу 800 милиони евра, пресметани врз основа на инвестициските трошоци по kW за овие технологии, согласно извештаите на ИРЕНА (Меѓународна агенција за обновлива енергија-IRENA) и проекциите во НПЕК. Со користење на мултипликатор од 1,1²⁵ оваа инвестиција би го зголемила БДП за околу 2% на годишна основа на среден рок.

Оваа реформа се очекува да генерира значителни можности за вработување, создавање работни места во градежништвото, работењето и одржувањето на проектите за обновлива енергија. Инвестициите во ОИЕ се очекува да отворат околу 6.000 работни места со полно работно време, што беше пресметано со користење на резултатите од студијата на ОН, која проценува дека инвестицијата од 1 милион американски долари отвора 7,49 работни места.

2.2.2.3 Проширување на понудата на јавни е-услуги понудени преку владината е-платформа и поедноставување на административните и електронски постапки.

Реформата која се однесува на јавните е-услуги има за цел да ја зголеми достапноста на владините е-услуги за 50% до 2027 година. Преку ова проширување, ќе се поедностават процедурите со автоматизирана размена на податоци и ќе се намалат барањата за услуги. Очекуваните резултати вклучуваат поголема ефикасност, транспарентност и квалитет на јавните услуги, што ќе придонесе за зголемена ангажираност на граѓаните и подобра продуктивност на деловните субјекти.

Оваа иницијатива е дел од пошироките напори за дигитализација, насочени кон модернизација на јавната администрација и подобрување на пристапот до услуги. Акцентот на автоматизација и намалување на административните оптоварувања ќе ја направи работата на јавниот сектор поефикасна и ќе го намали ризикот од корупција.

Е-услугите значително го намалуваат времето, административните и финансиските трошоци за граѓаните и бизнисите, што води до повисока продуктивност и поефикасно користење на времето. Со намалувањето на времето потребно за добивање на услуги, вкупната продуктивност се зголемува. Покрај тоа, постојат и индиректни заштеди за владата и корисниците, како што се намалени трошоци за патување, печатење документи и работен ангажман.

Влијанието на реформата се проценува преку времето заштедено при добивање на услуги. Претпоставката е дека корисниците ќе заштедат до 2 часа по апликација за услуга. Со воведувањето на 144 нови услуги и врз основа на бројот на активни корисници, се проценува дека реформата ќе заштеди околу 10 милиони часови годишно.

Економското влијание на овие услуги е поврзано со намалување на времето и трошоците за пристап до јавните услуги, со што се подобрува продуктивноста. Со намалување на потребата за физички

²⁵ Nicoletta Batini, Mario Di Serio, Matteo Fragetta, Giovanni Melina, Anthony Waldron, Building back better: How big are green spending multipliers?, Ecological Economics, Volume 193, 2022

посети и документи, реформата ќе донесе директни заштеди во време и индиректни заштеди во патувања и други материјали, кои ќе бидат корисни за сите засегнати страни.

Проценките покажуваат дека оваа реформа ќе заштеди над 10,2 милиони часови годишно, што е еквивалентно на околу 58 милиони евра годишно. Оваа заштеда на време ќе ја зголеми Бруто додадената вредност за 0,46% и БДП за 0,40%, што претставува значителен придонес кон економската ефикасност и продуктивност.

3.1.1 Зајакнување на образовниот систем за да се надмине неусогласеноста на вештините, да се зголеми пристапот до и квалитетот на СОО (VET) и да се подобри пристапот до учење преку работа и дуално образование (вклучително вклученост на приватниот сектор).

3.1.2 Зголемување на учеството во образованието на возрасните и подобрување на валидацијата на неформалното и информалното учење.

Инвестициите во образованието и вештините се основа за долгорочен социјален и економски напредок на земјата. Со зајакнување на можностите на пазарот на труд, како и со подобрување на можностите за обука и професионален развој на поединците, и унапредување на образовниот систем во земјата, ќе се постави цврста основа за долгорочен социјален и економски раст. Меѓу приоритетите кои ќе овозможат младите луѓе ефективно да учествуваат во дигиталната економија се: модернизацијата на образовната инфраструктура, подобрувањето на наставната програма и инвестирање во обука на наставниците за зелени и дигитални компетенции.

Овие иницијативи не само што ќе го подобрат квалитетот на образованието, туку и ќе обезбедат Северна Македонија да остане конкурентна на глобалниот пазар, и воедно да е подготвена за предизвиците што претстојат. Формирањето на Регионални центри за СОО е стратешка цел во процесот на рационализација на инвестициите во СОО. Работејќи на развивање на додадената вредност за постигнување на извонредност во оваа област е приоритет во образовните реформи. Новите образовни закони (Закон за средно образование и Закон за СОО) предвидуваат новини за подобро усогласување со светот на работата, како што се воведување на Кариерни советници, Координатори за СОО и Единствениот образовен број за студенти, дополнително, развиени се поглавја за Регионални центри за стручно образование и обука, за дуално образование и водење социјален дијалог за усогласување на образованието со потребите на пазарот на труд. Воспоставување рамка за процесот на валидација на неформалното и информалното учење – ВНИУ е дел од новиот Закон за образование на возрасни. Подготовката на ВНИУ системот е во напредна фаза, главните методолошки документи се поставени, и соодветни обуки се организирани. Самиот процес на валидација опфаќа неколку чекори, како: обезбедување на документи, советодавни состаноци, проценка на нивото на знаење и доколку нешто недостасува - препорака за обука, а последниот чекор е издавање сертификат базирано на проценка во реални услови. Валидацијата може да понуди клучна поддршка за невработените или оние кои се изложени на ризик да ги загубат своите работни места, овозможувајќи им на граѓаните да ја препознаат вредноста на нивните вештини и да ги претстават или на потенцијалните работодавци или кога се враќаат во формалното образование за да стекнат нова квалификација.

Реформите наведени во Планот за раст се фокусираат на трансформацијата на образовниот систем преку пет приоритетни области, при што секоја област има дефинирани цели и индикатори за успех. Подолу е детално презентирана секоја реформска област, вклучувајќи го нејзиниот контекст, опсег и стратешки цели.

Реформа 3.1.1. Зајакнување на образовниот систем за да се надмине неусогласеноста на вештините, да се зголеми пристапот до и квалитетот на СОО и да се подобри пристапот до учење преку работа и дуално образование (вклучително вклученост на приватниот сектор)

Чекор: Удел од 95 % од основните и средните училишта имаат најмалку еден кариерен советник (до јуни 2026 година).

Со подобрување и достапност на кариерното насочување ќе се овозможи образованието да се усогласува со потребите на пазарот на трудот, ќе се намалат неусогласеноста на информациите за работните места и ќе се зголеми продуктивноста. Учениците ќе бидат подобро информирани за нивните можности како образовни така и на пазарот на труд, зголемувајќи го нивното задоволство и мотивација за работа. Во средните училишта во моментов нема кариерни советници.

Чекор: 700 приватни компании вклучени во дуалното образование (до декември 2026 година).

Зголеменото учество на компанијата во образованието обезбедува практична обука, што резултира со подобро подготвена работна сила и намалена невработеност. Оваа соработка поттикнува партнерства меѓу училиштата и заедницата, промовирајќи инклузивен развој. Во моментов има 600 компании вклучени во дуалното образование.

3.000 ученици ќе имаат корист преку стекнување практични знаења и вештини (30% женски)

Овие ученици ќе станат квалификувани работници, поттикнувајќи раст во клучните сектори. Вклучувањето на жените промовира родова рамнотежа и економска независност. Во моментов во УПР има 200 ученици, од кои 75 се женски.

Чекор: 4 нови Регионални центри за СОО со што вкупниот број на Регионални центри за СОО во земјата ќе се искачи на 7.

Современите центри ќе овозможат висококвалификуван кадар, зголемувајќи го иновациониот потенцијал на земјата. Регионалните центри за СОО придонесуваат за локалниот развој и ги поттикнуваат младите да останат во нивните региони. Во моментов има 3 Регионални центри за СОО.

Чекор: 700 ученици (315 женски) запишани во новите образовни програми што ги нудат Регионалните центри за СОО. Новите програми ќе обезбедат компетенции и вештини релевантни за пазарот, зголемувајќи ја можноста за вработување на учениците. Учениците ќе имаат пристап до современо образование, што ќе овозможи подобри можности за нивна подобра иднина. Во моментов има 300 ученици, од кои 100 се женски во Регионалните центри за стручно образование и обука.

Реформа 3.1.2. Зголемување на учеството во образованието на возрасните и подобрување на валидацијата на неформалното и информалното учење

Чекор: 16 развиени програми во областа на СОО за валидација на неформалното и информалното учење: 16 од кои 2 за жени (една за женско претприемништво).

Овие програми ќе понудат нови квалификации за возрасни, зголемувајќи ја продуктивноста на пазарот на труд. Женското претприемништво поттикнува економско и социјално вклучување на ученичките. Во моментов има 8 програми, од кои ниту една не е за жени и женско претприемништво.

Чекор: 500 возрасни лица од кои најмалку 30 % жени ќе се здобијат со квалификации врз основа на постапката за завршени програми преку валидација на неформалното и информалното учење.

Ново квалификуваните работници ќе го зголемат учеството во обемот на работна сила во земјата и ќе го намалат јазот во вештините. Програмите ќе ја зголемат довербата и социјалната мобилност на учесниците. Во моментов се валидирани само 5 возрасни лица, од кои ниту една не е жена.

Овие реформи ќе го намалат несовапаѓањето на вештините на пазарот на труд преку намалување на јазот помеѓу побарувачката и понудата на работната сила. За да се измери влијанието на реформата

врз конкурентноста, се пресметува индикатор за неусогласеност на вештините, при што се земаат во предвид податоците за работоспособно население и за вработеноста од Државниот завод за статистика, а како референца се користи документот на DG ECFIN – Неусогласеност на вештини и продуктивност во ЕУ (2019)²⁶.

Мерките за неусогласеност на вештините и образованието на возрасни имаат две цели – 3000 ученици да имаат корист од практично знаење и обука и 500 возрасни лица да имаат валидација на нивното неформално образование. Со симулирање на индикаторот за неусогласеност на вештини, врз основа на документот на DG ECFIN, Неусогласеност на вештините и продуктивноста во ЕУ (2019), што ја објаснува поврзаноста меѓу влијанието на промената на политиката врз продуктивноста на трудот и БДП, се пресметува дека мерката ја подобрува продуктивноста за 0,55% што доведува до слично зголемување и на БДП.

4.1.6 Проширување на користењето на услугите на Е-Царина за економските оператори и намалување на трошоците и зголемување на ефикасноста на царинските постапки.

Проширување на Е-царинските услуги има за цел поефикасни царински процедури, со што ќе се намалат трошоците за економските оператори, и ќе се подобри транспарентноста и усогласеноста на истите. Целосно усогласување со Царинскиот закон на Унијата и модернизирање на царинските процеси преку напредни ИТ системи (како НКТС фаза 6, Автоматизиран извозен систем за царина и систем за контрола на увоз), ќе го намали времето на процесирање за извоз, увоз и транзит. Ова создава поконкурентна средина за тргување и ја зголемува продуктивноста во секторите кои се зависни од увоз и извоз.

Главните економски канали преку кои реформата ќе влијае врз економијата се следните:

1. Олеснување на трговијата и зголемување на обемот на тргување: Намалено времето за царинење за 2-4%, и побрза обработка на декларациите (зголемување од 10% на поедноставени царински декларации) ќе придонесе за зголемување на обемот на тргување. Побрзи, поефикасни процедури привлекуваат повеќе странски и домашни економски оператори, го поттикнуваат увозот/извозот и ја интегрираат земјата поефективно во ЕУ пазарот.
2. Раст на продуктивноста и бизнисите: Намалувањето на административните трошоци и трошоците за усогласување за бизнисите (на пр.: помалку доцнења, побрз пристап до стоки) ја подобруваат профитабилноста, дозволувајќи им на бизнисите да реинвестираат во нивното работење, да ја прошират работната сила, и да ја подобрат технологијата. Со намалување на трговските бариери, малите бизниси ќе имаат особени придобивки од реформата, и ќе може да растат и да се развиваат побрзо во ефикасна царинска средина.
3. Подобрено управување и усогласеност на приходите: Зајакната усогласеност на ефикасните процедури и оценка на ризици (на пр.: 8% подобрување при споредба на ризици) ќе доведе до повисоко прибрани приходи, намалување на даночно избегнување и подобрување на транспарентноста во тргувањето. Зајакнати системи за управување со ризици преку ИЦС2 може поефективно да открива неправилности, да ја намали корупцијата при царинење и да ја зголеми законската трговија.
4. Технолошки напредок и дигитализација: Развојот на напредни ИТ системи (НКТС, АЕС, ИЦС) ја поддржува дигиталната трансформација, која има преносни ефекти врз пошироката економија, како подобро управување со податоци, оценка на ризици, и испорачување услуги во целиот владин сектор.

²⁶ https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2019-07/dp100_en.pdf

6.ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАИНТЕРЕСИРАНИ СТРАНИ

Програмата на економски реформи за 2025-2027 година беше изработена од страна на Работната група за подготовка на Програмата на економски реформи, во која членуваат номинирани координатори на ПЕР од релевантни министерства и институции. Целиот процес е во координација на Министерството за финансии - како Национален координатор. Во подготовката беа вклучени: Народна банка, Министерство за финансии, Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини, Министерство за образование и наука, Министерство за дигитална трансформација, Царинската управа, Министерство за европски прашања. Во изработка на Програмата, согласно досегашната пракса, освен членовите на работната група, активно беа вклучени претставници на секторите во институциите одговорни за креирање на политики, како и на буџетските одделенија.

Во процесот на изработка на програмата беа организирани работни состаноци со институциите, обуки и консултации со физичко присуство и online. Исто така, максимално се користеше електронската комуникација, се со цел подготовката на ПЕР да се движи во рамки на утврдената временска динамика за негово доставување до ЕК.

На 14 мај 2024 година се одржа Економско–финансискиот дијалог на министерско ниво со ЕУ на кој се усвоија Заедничките заклучоци со препораки, кои требаше да се имаат во предвид при подготовка на ПЕР 2025-2027 година.

На 4 јули 2024 година, ЕК го објави Водичот за Подготовка на ПЕР 2025 - 2027, со што официјално започна нов циклус на подготовка на ПЕР. ПЕР содржи макроекономски проекции, план на буџетот за наредни три години и дел за економско влијание на избрани мерки од Реформската агенда, како и преглед на преземени активности во однос на препораките од заедничките заклучоци.

Во периодот октомври-ноември 2024 година, се одржаа работилници во организација на ЦЕФ Љубљана, во насока градење на капацитети на линиските министерства вклучени во ПЕР процесот за оценка на економското влијание на нивните мерки од Реформската агенда.

Во декември 2024 година, надлежните институции вклучени во процесот доставија до МФ детални известувања за реализацијата на активностите за исполнување на препораките од Заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог со Европската Унија од 14 мај 2024 година, како и текст за потенцијално економско влијание на мерките од Реформската агенда.

Во декември 2024 година беше изработена макроекономската и фискалната рамка на ПЕР 2025 -2027 година.

Програмата беше усвоена од Владата на РСМ на 14 јануари, 2025 година.

7. ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Преглед на податоци

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2023	2023	2024	2025	2026	2027
		милијарди евра	Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1g	13,532	2,1	2,1	3,7	4,0	4,4
2. БДП по пазарни цени	B1g	14,583	10,0	6,6	6,8	6,7	6,9
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	9	1,2	2,5	2,7	2,8	2,9
4. Јавна потрошувачка	P3	2	-1,8	3,2	1,5	0,4	0,6
5. Инвестиции во основни средства*	P51	4	-9,6	8,0	8,1	7,4	7,4
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	:	:	:	:	:	:
7. Извоз на стоки и услуги	P6	10	-0,6	-0,6	4,2	5,2	6,0
8. Увоз на стоки и услуги	P7	12	-5,8	2,5	4,4	4,5	4,8
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		15,6	-2,9	4,5	4,5	4,2	4,4
10. Промена во залихите	P52+P53	:	:	:	:	:	:
11. Нето-извоз	B11	-2	5,0	-2,5	-0,8	-0,2	0,1

* Податоците се однесуваат на бруто-инвестициите.

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1б. Ценовни движења

		2023	2024	2025	2026	2027
1. БДП дефлатор	%	7,8	4,5	3,0	2,6	2,3
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	7,0	3,2	2,2	2,1	2,0
3. НИСР	%	7,8	4,5	3,0	2,6	2,3
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	9,4	3,5	2,5	2,0	2,0
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	11,2	10,0	4,9	2,4	2,3
6. Дефлатор на инвестициите	%	0,1	1,0	3,0	3,0	3,0
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	3,1	0,8	1,3	1,7	1,8
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	1,1	0,1	1,3	1,6	1,9

Извор: НБРСМ и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1в. Движења на пазарот на труд

	ESA	2023	2023	2024	2025	2026	2027
		ниво	Стапка на промена				
1. Население (илјади)			1.827,8	1.823,0	1.818,8	1.814,3	1.809,3
2. Население (стапка на раст, во %)			-0,2	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3
3. Работоспособно население (илјади, лица) ²⁷			1.198	:	:	:	:
4. Стапка на активност			66,1	:	:	:	:
5. Вработеност, (број на вработени)			688	695	706	717	730
6. Вработеност, работни часови			:	:	:	:	:
7. Вработеност (раст во %)			-0,5	0,9	1,6	1,6	1,8
8. Вработени во јавен сектор (лица)			:	:	:	:	:
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)			:	:	:	:	:

²⁷Возрасна група 15+

10. Стапка на невработеност			13,1	12,5	11,2	10,1	9,0
11. Продуктивност на трудот ²⁸		1.210,2	2,6	1,1	2,1	2,4	2,6
12. Продуктивност на трудот, работни часови ²⁹			:	:	:	:	:
13. Надоместок за вработените	D1	:	:	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1г. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2023	2024	2025	2026	2027
1. Нето позајмување/задолжување наспроти остаток од светот	B9	4,4	1,2	-0,7	1,2	0,8
од кое:						
- Биланс на добра и услуги		-13,9	-14,1	-13,7	-12,7	-12,4
- Биланс на примарен доход и трансфери		14,3	12,0	11,4	10,6	10,1
- Капитална сметка		3,7	2,8	1,6	3,4	3,1
2. Нето позајмување/задолжување на приватниот сектор	B9/ED	4,7	2,8	1,7	1,4	0,7
3. Нето позајмување/задолжување на Општа влада		-4,3	-4,9	-4,0	-3,5	-3,0
4. Статистичко отстапување		0,3	0,5	0,0	-0,1	0,0

Извор: НБРСМ и Министерството за финансии

Табела 1д. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2023	2024	2025	2026	2027
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	897,7	957,2	1.022,5	1.091,3	1.166,5
Инвестиции (% од БДП)		29,6	30,3	31,6	32,8	33,9
Раст на бруто додадена вредност, процентуални промени по константни цени						
1. Земјоделство		-3,0	:	:	:	:
2. Индустрија (без градежништво)		1,4	:	:	:	:
3. Градежништво		-0,4	:	:	:	:
4. Услуги		3,6	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1ѓ. Движења во надворешниот сектор

милијарди евра, освен ако не е поинаку наведено	2023	2024	2025	2026	2027
1. Салдо на тековна сметка (% од БДП)	0,4	-2,1	-2,3	-2,2	-2,3
2. Извоз на добра	7,2	6,9	7,6	7,9	8,1
3. Увоз на добра	9,8	10,0	10,7	11,1	11,4
4. Трговски биланс	-2,6	-3,1	-3,1	-3,2	-3,3
5. Извоз на услуги	2,6	3,0	3,2	3,3	3,5
6. Увоз на услуги	1,9	2,0	2,2	2,2	2,4
7. Услуги нето	0,7	1,0	1,0	1,1	1,1
8. Нето каматни плаќања од странство	:	:	:	:	:
9. Друг нето доход од странство	-0,7	-0,7	-0,8	-0,9	-1,0
10. Тековни трансфери	2,7	2,5	2,6	2,6	2,7
11. од кои од ЕУ:	:	:	:	:	:
12. Салдо на тековна сметка	0,0	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4
13. Салдо на капитална и финансиска сметка	0,5	0,4	0,2	0,6	0,5
14. СДИ, нето	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7

²⁸Реален БДП по вработен

²⁹Реален БДП по работен час

15. Девизни резерви	4,5	:	:	:	:
16. Надворешен долг	10,9	:	:	:	:
16а. од кој: јавен долг	5,2	:	:	:	:
16б. од кој: деноминиран во странска валута	:	:	:	:	:
16в. од кој: достасани отплати	:	:	:	:	:
17. Девизен курс на денарот наспроти еврото (крај на година)	61,5	:	:	:	:
18. Девизен курс на денарот наспроти еврото (год. просек)	61,6	:	:	:	:
19. Нето странско штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
20. Домашно приватно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
21. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:
22. Домашно јавно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
23. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:

Извор: НБРСМ

Табела 1е. Индикатори на одржливост

		2020	2021	2022	2023	2024
1. Салдо на тековна сметка	% од БДП	-2,9	-2,8	-6,1	0,4	-2,1
2. Нето меѓународна инвестициона позиција	% од БДП	-63,6	-61,2	-61,4	-57,0	
3. Учество на извозот	% раст	1,2	2,9	-1,9	7,4	
4. Реален ефективен девизен курс	% раст	1,9	1,1	2,3	4,9	
5. Номинален трошок на работна сила по единица производ	% раст	:	:	:	:	:
6. Тек на кредити на приватен сектор	% од БДП	2,4	4,1	4,5	2,6	
7. Долг на приватниот сектор	% од БДП	87,2	88,0	89,6	90,6	
8. Државен долг	% од БДП	50,8	51,4	49,6	49,7	53,5

Извор: НБРСМ и Министерство за финансии

Табела 2а. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2023	2023	2024	2025	2026	2027
		милијарди денари	% од БДП				
Суфицит / дефицит (В9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-39,03	-4,3	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0
2. Буџет на централна власт	S1311	-39,12	-4,4	-4,5	-3,8	-3,5	-3,0
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	:	:	:	:	:	:
5. Буџетски фондови	S1314	-2,29	-0,3	-0,1	-0,3	0,0	0,0
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	293,13	32,7	35,0	37,0	37,3	37,4
7. Вкупни расходи	TE	332,16	37,0	39,7	41,1	40,9	40,4
8. Суфицит/ дефицит	EDP,B9	-39,03	-4,3	-4,7	-4,0	-3,5	-3,0
9. Каматни расходи	EDP,D41	13,01	1,4	1,9	2,0	2,0	2,0
10. Примарно салдо		-26,03	-2,9	-2,8	-2,0	-1,6	-0,9
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:	:
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (12 = 12а+12б+12с)		169,54	18,9	20,2	21,0	21,4	21,5
12а. Даноци на производство и увоз	D2	120,20	13,4	14,0	14,7	14,8	15,0
12б. Тековни даноци на доход и богатство	D5	45,10	5,0	5,8	5,9	6,1	6,1
12с. Даноци на капитал	D91	4,24	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
13. Социјални придонеси	D61	92,62	10,3	11,0	11,5	11,7	11,8

14. Данок на имот	D4	3,98	0,4	0,6	0,6	0,5	0,5
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		26,99	3,0	3,3	4,0	3,7	3,6
16 = 6. Вкупни приходи	TR	293,13	32,7	35,0	37,0	37,3	37,4
р.т.: Даночно оптоварување		262,17	29,2	31,2	32,5	33,1	33,3
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	91,38	10,2	11,3	11,3	11,4	11,3
18. Вкупни социјални трансфери	D62+D63	148,94	16,6	17,7	18,7	18,4	18,0
18a. Социјални трансфери во натура	P31=D63	:	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	148,94	16,6	17,7	18,7	18,4	18,0
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	13,01	1,4	1,9	2,0	2,0	2,0
20. Субвенции	D3	31,00	3,5	3,5	3,6	3,5	3,4
21. Инвестиции во основни средства	P51	47,84	5,3	5,3	5,4	5,7	5,7
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:	:
23= 7. Вкупни расходи	TE	332,16	37,0	39,7	41,1	40,9	40,4
р.т. надоместок на вработените во јавен сектор	D1	60,86	6,8	7,5	7,6	7,7	7,7

Извор: Министерство за финансии

Табела 26. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2023	2024	2025	2026	2027
		милијарди денари				
Суфицит / дефицит (B9) по потсектори						
1. Општ владин буџет	S13	-39,03	-44,67	-41,35	-38,46	-34,56
2. Буџет на централна власт	S1311	-39,12	-43,36	-38,76	-38,46	-34,55
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	:	:	:	:	:
5. Буџетски фондови	S1314	-2,29	-1,31	-2,59	-0,01	-0,01
Општа влада (S13)						
6. Вкупни приходи	TR	293,13	335,40	378,63	407,40	436,56
7. Вкупни расходи	TE	332,16	380,06	419,98	445,86	471,12
8. Суфицит / дефицит	EDP,B9	-39,03	-44,67	-41,35	-38,46	-34,56
9. Каматни расходи	EDP,D41	13,01	17,74	20,95	21,48	23,64
10. Примарно салдо		-26,03	-26,93	-20,40	-16,99	-10,92
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
Компоненти на приходи						
12. Вкупни даноци (12 = 12a+12b+12c)		169,54	193,74	215,00	233,29	250,89
12a. Даноци на производство и увоз	D2	120,20	133,58	150,34	161,74	174,76
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	45,10	55,52	59,86	66,65	71,13
12c. Даноци на капитал	D91	4,24	4,63	4,80	4,90	5,00
13. Социјални придонеси	D61	92,62	105,21	117,10	127,57	137,86
14. Данок на имот	D4	3,98	5,28	5,77	5,77	6,07
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		26,99	31,18	40,77	40,77	41,74
16 = 6. Вкупни приходи	TR	293,13	335,40	378,63	407,40	436,56
р.т.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		262,17	298,95	332,09	360,86	388,75
Издвоени компоненти на расходи						
17. Колективна потрошувачка	P32	91,38	108,03	115,93	123,94	131,69
18. Вкупни социјални трансфери	D62+D63	148,94	169,88	191,14	200,55	209,40

18a. Социјални трансфери во натура	P31=D63	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	148,94	169,88	191,14	200,55	209,40
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	13,01	17,74	20,95	21,48	23,64
20. Субвенции	D3	31,00	33,58	37,25	37,86	39,88
21. Инвестиции во основни средства	P51	47,84	50,83	54,72	62,03	66,52
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:
23.=7. Вкупни расходи	TE	332,16	380,06	419,98	445,86	471,12
p.m. надоместок на вработените во јавен сектор	D1	60,86	72,01	77,51	83,94	89,33

Извор: Министерство за финансии

Табела 3. Функционална поделба на расходите на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2023	2024	2025	2026	2027
1. Општи јавни услуги	1	3,4	3,7	3,6	:	:
2. Одбрана	2	1,5	1,7	1,8	:	:
3. Јавен ред и мир	3	2,1	2,3	2,3	:	:
4. Економски политики	4	5,7	5,7	5,8	:	:
5. Заштита на животната средина	5	0,3	0,5	0,6	:	:
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	1,6	1,8	1,9	:	:
7. Здравство	7	5,3	5,6	5,6	:	:
8. Рекреативни, културни и религиозни	8	0,6	0,7	0,6	:	:
9. Образование	9	4,0	4,3	4,4	:	:
10. Социјална заштита	10	12,6	13,5	14,2	:	:
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во табела 2)	TE	37,0	39,7	41,1	40,9	40,4

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на Општа влада

Процент од БДП	ESA	2023	2024	2025	2026	2027
1. Бруто долг		49,7	53,5	53,4	53,6	53,5
2. Промена на стапката на бруто долгот		0,1	3,8	0,0	0,1	-0,1
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо		2,9	2,8	2,0	1,6	0,9
4. Каматни расходи	EDP D.41	1,4	1,9	2,0	2,0	2,0
5. Ефект на реален раст		-0,9	-1,0	-1,9	-2,0	-2,2
6. Ефект на инфлација		-3,5	-2,1	-1,5	-1,3	-1,2
7. Состојба – тек прилагодување		0,2	2,2	-0,7	-0,1	0,4
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		:	:	:	:	:
- Нето акумулација на финансиски средства		:	:	:	:	:
од кои:						
- Приватизација		:	:	:	:	:
- Ефекти на вреднување и друго		:	:	:	:	:
p.m. имплицитна каматна стапка на долгот		3,2	4,0	4,1	3,9	4,0
Други релевантни променливи						
8. Ликвидни финансиски средства		:	:	:	:	:
9. Нето финансиски долг (9 = 1 - 8)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2023	2024	2025	2026	2027
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	2,1	2,1	3,7	4,0	4,4
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет*	EDP.B.9	-4,3	-4,9	-4,0	-3,5	-3,0
3. Каматни расходи	EDP.D.41	1,4	1,9	2,0	2,0	2,0
4. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
5. Потенцијален раст на БДП (%)		2,8	3,1	3,3	3,4	3,5
<i>Придонеси:</i>						
- труд		0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
- капитал		1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
- вкупна факторска продуктивност		0,4	0,6	0,8	0,9	1,0
6. Производствен јаз		-2,6	-3,6	-3,1	-2,5	-1,6
7. Циклична буџетска компонента		-0,7	-1,0	-0,8	-0,4	0,0
8. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-3,7	-3,9	-3,3	-3,1	-3,0
9. Циклично прилагодено примарно салдо (8-3)		-2,2	-2,0	-1,2	-1,1	-0,9
10. Структурно салдо (8-4)		:	:	:	:	:

* Податоците се однесуваат на буџетот на централна власт
Извор: Министерство за финансии

Табела 6. Разлики со претходната Програма

	2023	2024	2025	2026	2027
1. Раст на БДП (процентни поени)					
Претходна Програма	2,3	3,4	4,8	5,5	:
Нова Програма	2,1	2,1	3,7	4,0	4,4
Разлика	-0,2	-1,3	-1,1	-1,5	:
2. Суфицит / дефицит на Општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	:
Нова Програма	-4,3	-4,9	-4,0	-3,5	-3,0
Разлика	0,5	-1,5	-1,0	-0,5	:
3. Бруто долг на Општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	50,2	52,0	50,3	50,2	:
Нова Програма	49,7	53,5	53,4	53,6	53,5
Разлика	-0,5	1,5	3,1	3,4	:

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	:	34,8	38,1	40,4	39,4	39,4	38,9
Од кои:	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи поврзани со стареење на населението	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи по основ на пензии	:	8,6	10,3	12,2	11,4	11,6	11,3
- Пензии за социјално осигурување	:	:	:	:	:	:	:
- Старосна и предвремена пензија	:	:	:	:	:	:	:
- Други пензии (инвалидитет, и др.)	:	:	:	:	:	:	:
- Професионални пензии (ако е во Општа влада)	:	:	:	:	:	:	:
- Здравство	:	4,5	6,1	7,0	6,7	6,8	6,7
- Долгорочна нега (<i>оваа ставка претходно беше вклучена во здравство</i>)	:	:	:	:	:	:	:
Образование	:	4,0	3,9	4,3	4,5	4,7	5,0
Други расходи поврзани со стареењето на населението	:	:	:	:	:	:	:
Каматни расходи	:	0,7	1,2	2,4	2,3	1,8	1,5
Вкупни приходи	:	32,4	29,9	36,7	36,7	36,7	36,7
Од кои: приход од имот	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: приходи поврзани со трговија	:	6,0	6,7	7,6	6,7	5,8	5,1
Од кои: приходи од авторски права, концесии и др.	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: од придонеси за пензии (социјални придонеси)	:	:	:	:	:	:	:
Износ на средства за пензии и резерви	:	34,8	38,1	40,4	39,4	39,4	38,9
Од кои: консолидиран износ на средства на ПИОСМ (други средства освен обврски на државата)	:	:	:	:	:	:	:
Претпоставки*							
Раст на продуктивноста на трудот	2,9	2,2	-4,2	2,6	4,5	4,7	4,5
Реален раст на БДП	6,5	3,4	-4,7	3,9	4,4	3,7	3,5
Стапка на активност, мажи	:	:	:	83,7	83,4	78,9	74,4
Стапка на активност, жени	:	:	:	58,4	63,1	67,9	72,6
Стапка на активност, вкупно	:	:	:	71,3	73,5	73,5	73,5
Стапка на невработеност	:	:	:	:	:	:	:
Однос меѓу население над 65 год. и вкупно население	11,6	12,5	16,7	20,6	23,8	27,3	30,2

*Податоците за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 7а. Потенцијални обврски (табела за состојбата на гаранциите во % од БДП)

	Мерки	Максимален износ на потенцијални обврски	Процент опфат
Како резултат на мерки поврзани со Ковид-19	Вкупно		
Други потенцијални обврски	Вкупно		
Вкупно			

Извор: Министерство за финансии

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното економско окружување во рамки на програмската рамка

		2023	2024	2025	2026	2027
Краткорочна каматна стапка	год. просек	:	:	:	:	:
Долгорочна каматна стапка	год. просек	:	:	:	:	:
USD/EUR девизен курс	год. просек	1,08	1,09	1,08	1,08	:
Номинален ефективен девизен курс	год. просек	7,02	3,22	0,17	0	:
Девизен курс во однос на евро	год. просек	61,62	61,56	:	:	:
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	год. просек	3,7	3,5	3,6	3,6	:
Стапка на раст на БДП на ЕУ	год. просек	0,4	0,9	1,5	1,8	:
Стапка на раст на релевантни странски пазари	год. просек	:	:	:	:	:
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	год. просек	1,3	3,2	3,3	3,3	:
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	год. просек	82,5	80,7	73,1	71,5	:

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2024 година

Табела 9а. Социјален семафор

	Извор	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Еднакви можности							
1. Стапка на учество на возрастни во учење во последните 12 месеци, возраст 25-64	Евростат	2,4%	2,8%	2,6%	НД	НД	НД
2. Стапка на лица кои рано го напуштаат образованието, возраст 18-24	Евростат	7,1%	7,1%	5,7%	Н/Д	Н/Д	Н/Д
3. Ниво на дигитални вештини кај населението, возраст 16-74	Евростат	НД	32,0%	НД	34,6%	Н/Д	Н/Д
4. Млади лица (15-24) кои не се вработени и не се вклучени во образование или обука (NEET), возраст 15-29	Евростат	29,8%	24,5%	26,2%	Н/Д	Н/Д	Н/Д
5. Родов јаз во стапката на вработеност, возраст 20-64	Евростат	21,4 п.п.	21,3 п.п.	19,9 п.п.	НД	НД	НД
6. Квантилен сооднос на учеството на расположливиот доход - S80/S20	Евростат	6,2	5,6	5,9	НД	НД	НД
Работни услови							
7. Стапка на вработеност, возраст 20-64	Евростат	56,1%	59,2%	59,1%	НД	НД	НД
8. Стапка на невработеност, возраст 15-74	Евростат	20,8%	17,3%	16,4%	НД	НД	НД
9. Стапка на долгорочна невработеност, возраст 15-74	Евростат	15,5%	12,4%	12,4%	НД	НД	НД
10. Бруто-расположив доход на домаќинствата на реална основа, по глава на жител	Евростат	НД	НД	НД	НД	НД	НД
Социјална заштита и вклученост							
11. Стапка на лица под ризик од сиромаштија или стапка на социјална исклученост (AROPE)	Евростат	41,1%	39,9%	39,8%	НД	НД	НД

12. Стапка на лица под ризик од сиромаштија или стапка на социјална исклученост (AROPE) на деца (0-17)	Евростат	45,9%	44,0%	46,3%	НД	НД	НД
13. Влијание на социјалните трансфери (освен пензиите) врз намалувањето на сиромаштијата	Евростат	14,8%	15,0%	15,2%	НД	НД	НД
14. Јаз во стапката на вработеност на лицата со попреченост, возраст 20-64	Евростат	27,1%	28,6%	33,7%	НД	НД	НД
15. Стапка на дополнителен трошок за домување	Евростат	10,2%	9,9%	8,5%	НД	НД	НД
16. Деца на возраст до 3 години во формално згрижување	Евростат	8,8%	13,0%	6,3%	НД	НД	НД
17. Лично искажана неисполнета потреба за медицинска нега	Евростат	2,3%	2,5%	1,7%	НД	НД	НД

Извор: Евростат

НД: Нема достапни податоци

Табела 96. Други одбрани показатели

	Извор	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Други социјални и показатели за здравствена заштита							
1. Трошоци за јавна социјална заштита во % од БДП	МФ	11,5	11,9	2,4	12,5	12,3	12,6
2. Трошоци за јавна здравствена заштита во % од БДП	МФ	4,9	5,0	6,3	6,4	5,5	5,3
3. Плаќања на домаќинствата од свој џеб како % од вкупните трошоци за здравствена заштита	Евростат	42,1	40,4	38,9	НД	НД	НД
4. Стапка на населението коешто не е опфатено со здравствено осигурување (Податоци на Фондот за здравствено осигурување)	ФЗО	10	9,7	10,1	НД	НД	НД
5. Сооднос на лекари на 1000 жители	Евростат	6,36	6,47	НД	НД	НД	НД
6. Сооднос на медицински сестри на 1000 жители	Евростат	НД	НД	НД	НД	НД	НД
Животна средина							
7. Вкупни приходи по основ на еколошки такси во однос на вкупните приходи по основ на даноци и социјални придонеси	ДЗС	НД	НД	НД	НД	НД	НД
8. Емисии на стакленички гасови по глава на жител	ДЗС	0,004 CO2.екв.	0,006 CO2.екв.	НД	НД	НД	НД
9. Создавање отпад со исклучок на голем минерален отпад	Евростат	458 кг/жит.	НД	437 кг/жит.	НД	712 кг/жит.	НД
Дигитална економија							
10. Стапка на домаќинства кои имаат пристап до интернет од дома	ДЗС	79,3%	81,8%	79,9%	83,7%	86,6%	88,0%

11. Учество на вкупното население кое користи интернет (население од 16-74)	ДЗС	79,2%	81,4%	81,4%	86,4%	88,3%	85,3%
Енергетика							
12. Зависност од увоз на енергија (%)	Евростат	58,4%	58,1%	63,5%	68,1%	63,0%	Н/Д
13. Енергетска интензивност: килограми еквивалент на нафта на 1000 евра БДП	Евростат	302,13 кг/€	321,03 кг/€	305,67 кг/€	301,45 кг/€	302,00 кг/€	Н/Д
14. Учество на обновливи извори на енергија (ОИЕ) во финалната потрошувачка на енергија	Евростат	18,2%	17,5%	19,2%	17,8%	19,2%	20,2%
Транспорт							
15. Густина на железничката мрежа (метри на линија на км ² земјишна површина)	UNECE	26,6	26,6	26,6	26,6	26,6	Н/Д
16. Стапка на моторизација (Патнички автомобили на 1000 жители)	Евростат	200	205	207	260(п)	264	Н/Д
Земјоделство							
17. Учество во бруто додадена вредност (земјоделство, шумарство и рибарство)	Евростат	8,5%	8,1%	8,6%	7,1%	7,3%	6,6%(пр)
18. Учество во вработеност (земјоделство, шумарство и рибарство)	ДЗС	13,5%	12,9%	13,0%	11,8%	10,0%	7,8%
19. Користено земјоделско земјиште (% од вкупна земјишна површина)	Евростат	49,7%	49,7%	49,7%	49,7%	НД	НД
Индустрија (освен градежништво)							
20. Учество во бруто додадена вредност	Евростат	18,6%	18,1%	17,4%	17,0%	17,0%	17,2%(пр)
21. Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	ДЗС	24,8%	24,3%	23,2%	23,0%	23,8%	23,7%
Услуги							
22. Учество во бруто додадена вредност	ДЗС	62,6%	63,3%	64,4%	65,6%	65,0%	67,3%
23. Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	ДЗС	54,7%	55,8%	57,1%	58,4%	59,5%	61,0%
Деловно опкружување							
24. Ранг во Индексот за глобална конкурентност (извор: Светски Економски Форум)	СЕФ	84	82	НД	НД	НД	НД
25. Проценка на учеството на неформалната економија во БДП (во % од БДП)	ММФ	НД	НД	НД	НД	НД	НД
Истражување, развој и иновации							
26. Учество на расходите за истражување и развој во БДП	Евростат	0,4%	0,4%	0,4%	НД	0,4%	НД
27. Трошоци за истражување и развој – евра по жител	Евростат	18,8%	19,9%	19,5%	НД	26,9%	НД

Трговија							
28.Извоз на добра и услуги (во % од БДП)	НБРСМ	60,2%	61,9%	57,7%	65,8%	72,8%	67,8%
29.Увоз на добра и услуги (во % од БДП)	НБРСМ	72,9%	76,2%	70,5%	81,3%	93,4%	80,8%
30.Трговско салдо (во % од БДП)	НБРСМ	-12,7%	-14,3%	-12,7%	-15,5%	-20,6%	-13,0%

Извор: Евростат, ДЗС, МФ, Улесе, СЕФ, ФЗО, ММФ

НД: нема достапни податоци

п: прекин во временски серии

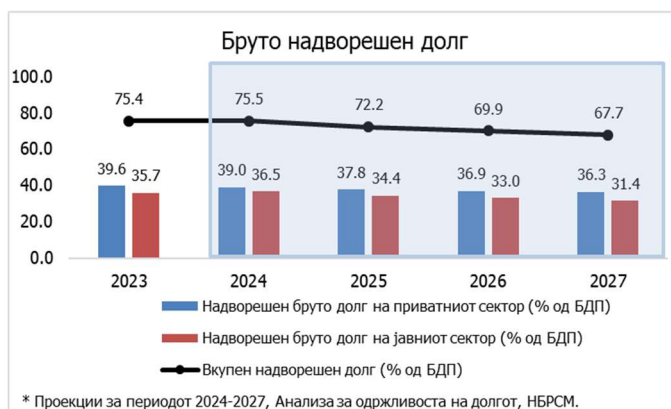
пр: привремени

Прилог 2. Анализа на одржливоста на надворешниот долг

Со анализата за одржливоста на надворешниот долг³⁰, бруто надворешниот долг на крајот на 2024 година се проценува дека ќе изнесува 75,5% од БДП, што претставува мал пораст, односно 0,2 п.п. од БДП во однос на претходната година. Проектираното зголемување на надворешниот долг во 2024

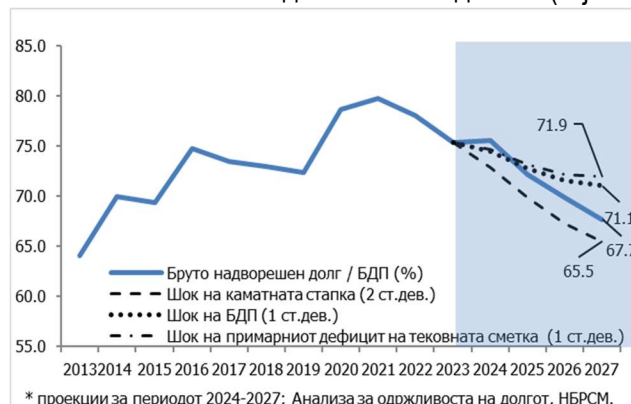
година се должи на повисокиот долг на јавниот сектор за 0,8 п.п. од БДП, што е резултат на зголемениот долг на централната влада, при истовремено малку понизок надворешен долг на јавните претпријатија. Од друга страна, приватната компонента на надворешниот долг се очекува да се намали за 0,6 п.п. од БДП во однос на состојбата на крајот од 2023 година, при што најизразено намалување се очекува кај категоријата валути и депозити на секторот депозитни институции, поумерено

кај меѓукомпанискиот долг и долгот по основ на финансиски заеми, при истовремено проектирано зголемување на долгот по основ на трговски кредити. Во останатиот анализиран период (2025 - 2027), во споредба со крајот на 2024 година, се очекува континуиран пад на надворешниот долг, во услови на очекувано поизразено намалување на јавниот од намалувањето на долгот на приватниот сектор. Притоа, намалувањето на јавниот долг се очекува кај сите потсектори, поизразено кај централната влада и јавните претпријатија, додека кај приватниот надворешен долг прилагодувањето го одразува понискиот долг по основ на трговски кредити. Како резултат на ваквите движења, на крајот од анализираниот период, во 2027 година, долгот би бил на ниво од 67,7% од БДП. Во однос на оствареното во 2023 година, нивото на надворешниот долг на крајот на 2027 година ќе биде за 7,6 п.п. пониско од БДП, што произлегува од очекуваното намалување надворешниот долг на јавниот сектор за 4,3 п.п. од БДП, како и од очекуваното намалување на приватниот долг за 3,3 п.п.

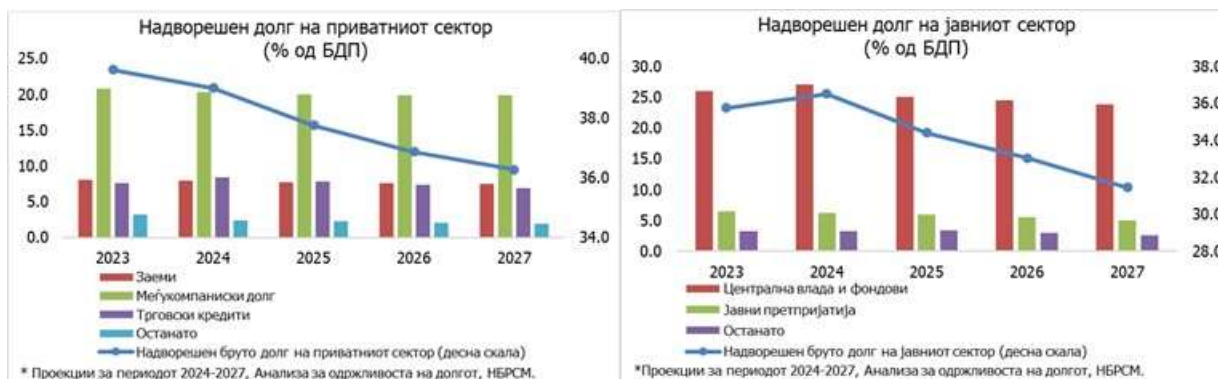

³⁰ Извор: Пресметки и анализа на НБРСМ, базирана на пристапот на ММФ. Основното сценарио претпоставува просечен раст на БДП во периодот 2024-2027 година од 3,4%, што е засновано на среднорочната проекција на НБРСМ за периодот 2024-2027 од октомври 2024 година, вклучително и прикажаната проекција за платниот биланс (октомври, 2024 година), коишто базираат на Буџетот за 2024 година, а за периодот 2025-2027 година се користи Фискалната стратегија 2025-2029 година од мај 2024 година, при што треба да се има предвид дека платно-билансната статистика не соодветствува целосно со статистиката на надворешниот долг.

Во просек за анализираниот период (2024 – 2027), дефицитот во примарната тековната сметка (тековна сметка без каматните плаќања) има неутрален ефект врз динамиката на надворешниот долг. Од друга страна, недолжничките финансиски текови и автоматската динамика на долгот (која ги вклучува ефектите од растот на реалниот БДП, промените во цените и во номиналната ефективна каматна стапка) делуваат во насока на негово намалување, кумулативно за целиот период на проекција. Соодветно на ова, треба да се истакне дека кумулативно за целиот анализиран период од 2024 до 2027 година, се очекува раст на девизните резерви и нивно одржување на адекватно ниво.

Структурата на надворешниот јавен долг во 2027 година споредено со состојбата на крајот од 2023 година, укажува на намалување на долгот на централната влада (2,1 п.п.), кај јавните претпријатија (за 1,5 п.п.) и пад на долгот кај категоријата „останато“ (за 0,7 п.п.). Кај приватниот надворешен долг, пониското учество во БДП во 2027 година споредено со состојбата на крајот од 2023 година е најизразено кај категоријата валути и депозити, како и кај меѓукомпанискиот долг, додека кај останатите компоненти се проектира поумерен пад на долгот.

Стрес-тестовите покажуваат дека очекуваната динамика на долгот на среден рок е особено сензитивна на шокови кај примарната тековна сметка како и кај економската активност. Фактор којшто ја намалува ранливоста е самата структура на надворешниот долг, каде високо учество, во просек од 38,8% во вкупниот надворешен долг за периодот на проекција, имаат меѓукомпанискиот долг и трговските кредити, категории коишто се третираат како пофлексибилни и помалку ризични форми на долг.

Прилог 3: Вклучени институции во подготовка на ПЕР 2025-2027 година

Програмата на економски реформи за 2025-2027 година преставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии.

Содржина на Програмата на економски реформи	Учесници во подготовка на Програмата	
	Институција	Лице
1. Општа рамка и цели на политиката	Министерство за финансии	Весна Цветанова
2. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 14 мај 2024 година	Сите вклучени институции	Весна Цветанова, МФ
3. Макроекономска рамка		
3.1. Последни економски движења	Министерство за финансии Народна Банка	Ален Калач Ирена Рашовиќ Ана Николова Анета Крстевска
3.2. Среднорочно макроекономско сценарио	Министерство за финансии Народна Банка	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ Ана Николова Орнела Трајкоска Пендевска Анета Крстевска
3.3. Алтернативни сценарија и ризици	Министерство за финансии Народна Банка	Ален Калач Анета Крстевска
4. Фискална рамка		
4.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска Ален Калач Ирена Рашовиќ Ана Николова
4.2. Извршување на Буџетот во 2024 година	Министерство за финансии	Едмир Камбери Ален Калач Ирена Рашовиќ
4.3. Буџетско планирање за 2025 година	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.4. Среднорочни буџетски очекувања	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.5. Структурен дефицит	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ
4.6. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	Министерство за финансии	Рената Давиткова Панчева Сања М. Манчева

4.7. Сензитивна анализа и споредба со претходната Програма	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ Рената Давиткова Панчева Сања М. Манчева
4.8. Квалитет на јавни финансии	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.9. Фискално управување и буџетски рамки	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.10. Одржливост на јавните финансии	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ Ана Николова
5А. КОНЗИСТЕНТНОСТ НА РЕФОРМСКАТА АГЕНДА СО МАКРОФИСКАЛНАТА РАМКА НА ПЕР		
ОБЛАСТ 2: ЕНЕРГИЈА/ДИГИТАЛНА ТРАНЗИЦИЈА		
Реформа 2.1.1.1 Усогласување со пакетот за интеграција на електрична енергија за да се овозможи спојување на пазарот на електрична енергија на ЕУ и Северна Македонија: воспоставување на пазарот на електрична енергија ден однапред, операционализирање на пакетот во согласност со планот за интеграција на операторите за спојување на пазарот до крајот на 2025 година и Реформа: 2.1.3.1 Распоредување обновливи извори на енергија: Спроведување на Директивата за обновливи извори на енергија (дозволи, гаранции за потекло) и транспарентни и конкурентни постапки за користење обновливи извори на енергија	Министерство за енергетика, рударство и минерални суровини	Магдалена Даскалова
		Алкета Бугај и Јанез Јанша, ЦЕФ експерти, во делот за проценка на економското влијание на реформите
		Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Десанка Здравковска, МФ
ПОД-ОБЛАСТ 2.2.2. Дигитализација		
Реформа 2.2.2.3. Проширување на понудата на јавни е-услуги понудени преку владината е-платформа и поедноставување на административните и електронски постапки	Министерство за дигитална трансформација	Хава Хусени Нора Муамеди
		Алкета Бугај и Јанез Јанша, ЦЕФ експерти, во делот за проценка на економското влијание на реформите
		Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Десанка Здравковска, МФ
ОБЛАСТ 3: ЧОВЕЧКИ КАПИТАЛ		
ПОД-ОБЛАСТ 3.1. Образовни вештини		
Реформа 3.1.1. Зајакнување на образовниот систем за да се надмине неусогласеноста на вештините, да се зголеми пристапот до и квалитетот на	Министерство за образование и наука	Наталија Кижевска Надица Костоска
		Алкета Бугај и Јанез Јанша, ЦЕФ експерти, во делот за проценка

COO (VET) и да се подобри пристапот до учење преку работа и дуално образование (вклучително вклученост на приватниот сектор) и Реформа 3.1.2. Зголемување на учеството во образованието на возрасните и подобрување на валидацијата на неформалното и информалното учење		на економското влијание на реформите
		Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Десанка Здравковска, МФ
ОБЛАСТ 4: РАЗВОЈ НА ПРИВАТНИОТ СЕКТОР И ДЕЛОВНАТА СРЕДИНА ПОД-ОБЛАСТ 4.1 Деловно опкружување		
Реформа 4.1.6. Проширување на користењето на услугите на Е-Царина за економските оператори и намалување на трошоците и зголемување на ефикасноста на царинските постапки	Царинска управа на Република Северна Македонија	Маја Барик
		Алкета Бугај и Јанез Јанша, ЦЕФ експерти, во делот за проценка на економското влијание на реформите Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Десанка Здравковска, МФ
6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни	Министерство за финансии	Десанка Здравковска
7. Прилози		
Прилог 1: Преглед на податоци	Министерство за финансии Народна банка	Анета Крстевска, НБРСМ Ѓоко Ѓорѓески, МФ Ален Калач, МФ Ирена Рашовиќ, МФ Ана Николова, МФ Рената Давиткова Панчева, МФ Сања М. Манчева, МФ Едмир Камбери, МФ Тања Костовска, МФ Аница Иваноска, МФ
Прилог 2: Анализа на одржливоста на надворешниот долг	Народна банка	Анета Крстевска